ВІСТІ КОМБАТАНТА

4

ТОРОНТО — НЬЮ-ЙОРК 1990

ВІСТІ КОМБАТАНТА

Рік 1990 Торонто – Нью Йорк — ч. 4 (168)

ЗМІСТ

ВІСТІ КОМБАТАНТА

УКРАЇНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ЖУРНАЛ

РЕДАКТОРИ: І. Кедрин-Рудницький і д-р М. Малецький

ВИДАВЦІ: Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців в Америці, Головна Управа Братства кол. вояків 1 УД УНА

СПІВУЧАСНІ: Братство Українських Січових Стрільців, Об'єднання кол. вояків УПА, Броди-Лев, Інн., Українська Стрілецька Громада в Канаді

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:

United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former Soldiers of 1 Ukrainian Division UNA in association with: Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the Ukrainian Insurgent Army, Inc., Brody-Lev, Inc, Ukrainian War Veterans' Association in Canada.

Address:

VETERANS' NEWS — P. O. Box 279, Stn. "D", Toronto, Ont., Canada M6P 3J9

Editorial office in USA:

Mr. I. Kedryn-Rudnytsky, 100-E Mongomery St., Jersey City, N. J. 07302 U. S. A.

Статті, підписані прізвищем чи ініціялами автора, не завжди відповідають поглядам Редакції.

Редакція

застерігає собі право скорочувати статті і справляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ НА 1991 РІК:

В Канаді річна передплата 25.00 дол. В США і інших країнах 23.00 ам. дол.

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИКІВ:

Англія:

AUFC – H.Q.
49 Linden Gardens
Notting Hill Gate
London, W2 4HG
ENGLAND

або:

Mr. S. Wasylko
4 The Hollows
Silverdale
Nottingham, NG11 7FJ
ENGLAND

Австралія:

Mr. N. Vesotsky
46 International Ave.
Salisbury, NTH SA
05108
AUSTRALIA

Коментар

Мирослав Малецький

ДОВКРУГИ НОВОГО СОЮЗНОГО ДОГОВОРУ

Тема подій в Совєтському Союзі не перестає бути актуальною ані в самому Союзі, ані на Заході. Люди цікавляться революцією в Східній Европі, її перебігом, якими шляхами вона піде далі, і, найважливіше, як вона закінчиться.

Можна сміло погодитися з опінією тих, які тердять, що революція, що проходить в Совєтському Союзі, доведе його до повного упадку. Сьогодні цю тезу можуть заперечувати тільки фанатики єдинонеділимства й політики-прихильники стабільности в Східній Европі, особливо ті люди, які з різних причин керуються не дійсністю, а побожним бажанням (wishful thinking).

Неминучий упадок комунізму добачують навіть самі проводирі теперішнього Союзу. Пресія небувалої економічної кризи — вже навіть за довгогодинні черги — і неспокій, місцями кривавий, серед поневолених народів та їх боротьба за незалежність переконали керівництво, що імперії не вдасться вдержати дотеперішніми методами, або сказавши інакше, що і брехня, і обдурювання народів та стосування терору також мають свої границі. Тому в центральних властях шум і неспокій. Шукають за новими шатами для старої і пережитої ідеї — «единої неподілимої»; пробують знайти нові сприятливі форми для совєтського збанкрутованого Союзу.

В Москві радять комітети, часто з присутністю президентів (голів Верховних Рад) союзних республік, про ліберальніший договір з «суверенними» — про це слово буде мова далі — республіками. Досі ще ніхто офіційно не згадував про умови союзного договору, хоч на цю тему кружляють здогади й неофіційні опінії. Найчастіше говорять про запевнення республікам суверенности та суверенних прав. Хтось вже навіть придумав нову назву: Союз Суверенних (тепер Совєтських) Соціялістичних Республік, в скороченні СССР.

Очевидно, як усе, так і суверенні права мають свої виїмки, а до них належать: справи транспорту, енерґії, оборони держави (військо), безпека (КҐБ), закордонні справи, фінанси та ще декілька «дрібніших» ресортів. Оці «виїмки» підлягали б юрисдикції центральних властей. Насувається питання: що тоді із суверенности залишиться для республік, і як ця концепція різниться від попереднього стану?

Суверенітет у словниках означає «незалежність і самостійність держави в її зовнішніх і внутрішніх справах», а суверенний — це той, який здійснює верховну владу. Про який тоді суверенітет говориться в проєктах нового союзного договору?

Суверенітет — це синонім незалежности, яку окреслюють як самостійність у міжнародних відносинах та у внутрішніх справах, а незалежність — це інше слово на самостійну державу.

Знову інші повертаються до ніби-концепції царської Росії. Ця інтелектуальна конструкція розрізняє три ступені залежности. Перший, який вирішальний — це сама Росія. Другий — це слов'янські республіки — Білорусь і Україна. Їх залежність від Москви важливіша, тому їхня співпраця з центром мусить стисло в'язатися; на практиці обов'язки — так, права — жодні. Останній круг кола залежности — це окраїни: балтицькі і азійські республіки. Їхнє пов'язання з центром мало б бути менше. На ділі ця концепція не різниться від єдинонеділимства, бо передвоєнну Росію, не зважаючи на гарні вивіски, не без причини називали «тюрмою народів».

Оці та ще інші варіянти плянів союзного договору зраджують, менше як скромну увагу та невелике інтелектуальне зусилля їх авторів. Мабуть, в їх умах глибоко закорінене переконання — пощо думати, — сила, як у минулому, так і тепер заступить цей процес.

Росіяни вважають, що федеративна Росія в теперішніх границях має досить населення і багатющу землю, щоб забезпечити їй належне місце серед могутніх народів світу. Вони правильно завважують, що часи, коли добре було бути великим — ідеал держави минулого століття — давно проминули, бо розвиток технології в сучасних часах уможливив навіть малим народам вдержувати відповідний життєвий рівень та впливати на події довкруги себе. На жаль, оцінка цих росіян ще не досить голосна.

Якби не глядіти, то розговір про новий союз робить враження димної заслони, каламутної води або, попросту, чергового обману союзних республік. Український народ та інші жителі України не повинні ні на хвилину повірити гарним словам без діл та пам'ятати про свій понад 300-літній прикрий досвід із співжиттям з «братнім» російським народом. Російські царі не дотримали постанов Переяславської умови, а обернули її на знаряддя для поневолення і русифікації українського народу. Таким же знаряддям стала ідея одної віри з Російською Православною Церквою. Гарні слова панславізму, а згодом соціялізму теж виявилися допоміжними чинниками імперіялізму. Тепер, мабуть, на черзі «суверенітет республіки».

Успішність революції, що тепер проходить — це упадок комуністичного режиму та постання на його руїнах незалежних держав має ще багато ворогів серед населення Союзу та немало поза його границями. У цьому інтересна незвичайна прихильність Заходу, особливо його медій та політиків, до особи Ґорбачова і його політики. Деякі арґументують, що ними керує страх, хитро піддержуваний імперіялістами, перед дестабілізацією Східньої Европи та розпадом Советського Союзу. Тижневик «Тайм» цитує колишнього довголітнього пре-

м'єр-міністра Канади П'єра Трудо, який писав, що найвищою формою політичного об'єднання є федерація вільних народів. У проґресивних і розвинених спільнотах дорога до поступу провадить у напрямі міжнародної інтеґрації (об'єднання). Націоналізм треба забути, бо він примітивний і до доброго не веде. Об'єднання Західньої Европи твориться з національних одиниць, яке змушує німців, французів, італійців і навіть британців підпорядковувати свої націоналізми організації вищого ступня. Власне федералізм уможливлює віддати частку своєї суверенности, рівночасно зберігаючи свою національну ідентичність. Це гарно, але нагадаймо основне: щоби щось комусь відступити, треба це щось насамперед мати. Держави Західньої Европи десятками років, а деякі віками мали свої суверенні держави, вони добровільно, з позиції рівного з рівним, беруть на себе взаємно корисні зобов'язання, які частково ограничують їхню суверенність. Народи Совєтського Союзу не мають своєї незалежности, а їх «федеративне» відношення до Москви практично стало колоніяльним.

У самому Совєтському Союзі існують також сильні угрупування, які боронитимуть його імперіяльні позиції. До них належать в першу міру теперішній уряд з його в більшості вірною глибоко вкоріненою бюрократією. Цивільній адміністрації нічим не поступається Російська Православна Церква й її русифікаційна політика. З відомих причин боронять концепції єдности Союзу вищі військові чинники, а над ними всіма «наглядає» і «обороняє» все ще не нарушене гласністю і перебудовою КҐБ із своїми внутрішніми військами.

Український шлях до самостійности не вкритий квітами. Крім всіх тих сил, які працюють проти розчленування Союзу, в нас є свої внутрішні проблеми, з яких одні інспіровані й підсичувані неприхильними аґентурами, а інші виводяться таки з нашої вдачі.

Русифікація без сумніву спричинила великі шкоди українській національній свідомості. Ще недавно, здавалося, східні й південні області зовсім втрачені або треба десяток років, щоб національну свідомість там збудувати й поширити. Однак стається інакше. Вже від початку зорганізування РУХ-у (вересень 1989) навіть критично наставлені песимісти стверджують, що бажання відокремитися здобувають там все нові й нові прошарки, а національна свідомість поширюється стомилевими кроками. Україна переживає час духовної революції.

Революції — це часи незвичайні. Вони також тим характерні, що до людської свідомості швидше доходять нові ідеї та нове мислення. Під їх впливом події теж проходять з незвичайною скорістю. Вони звичайно настроюють людей оптимізмом, а оптимізм зроджує охоту до дії. З перспективи поселенця виглядає, що провідна сила — РУХ не пропустив дотепер невикористаною жодної нагоди, щоб не поширити ідеї самостійности й не здобути для неї вихідних позицій.

Деякі спостерігачі подій в Україні затривожені зростом кількости самостійницьких організацій, мовляв, вони розпорошують сили й мо-

жуть довести до боротьби поглядів, якої в теперішньому часі нам так не потрібної і шкідливої. Сама кількість організацій і угрупувань не матиме неґативного впливу, можна думати, на хід подій, доки вони визнають потребу спільного зусилля і одного фронту всіх самостійницьких сил — від скрайньо правих до зовсім лівих переконань. Мова тут не про політичну однодумність, а про розуміння моменту та істини, що державна рація завжди стоїть вище групового чи політичного інтересу. Тому відповідальні провідники в Україні — керівники РУХ-у, пригадують при кожній нагоді, що нам в краю і на поселеннях потрібна єдність, єдність і ще раз єдність, а вона вимагає взаємного вирозуміння та терпеливости. Не можна поминути невідрадних міжцерковних непорозумінь, зокрема в Західній Україні. Силою наставлене московське православіє нерадо повертає загарбане в 1946 році майно католикам. На цьому тлі доходить до конфліктів, які підсилює і до них зохочує КҐБ — аґентура імперіялістичних сил. Мета КҐБ ясна — скерувати самостійницькі сили на бічні рейки церковної боротьби. В західньому цивілізованому світі вже давно забули про конфесійну боротьбу. (В Північній Ірляндії боротьба має не конфесійну, а радше політичну мотивацію). Церкви й віровизнання співжиють і навіть співпрацюють одна з одною. Церкви на поселеннях засвідчили, що таки можна жити один побіч одного в братній християнській любові. Треба сподіватися, що з моментом проголошення незалежности України зникнуть міжцерковні непорозуміння, так як зникнуть всі інші, чужими винайдені, між нами спори й ворожнечі.

З такою дозою оптимізму не можливо писати про ще одного — смертельного ворога самостійности України — яничарства. В історії народів відомі факти переходу певних груп на бік переможця, вислуговування чужим режимам, зрадництва тощо. На перший погляд, без ґрунтовного аналізу питання, вигладяє, що жоден модерний народ не мав стільки «щербицьких», ніж ми.

Для ілюстрації переповімо в скороченні наступне: У вересні ц.р. торонтський щоденник Globe & Mail в статті свого східньо-европейського кореспондента П. Корінґа реферує погляди про незалежність України В. Барсука, якого він називає другою по важливості особою в ідеологічній секції Комуністичної партії України, та в противагу їм — провідного члена РУХ-у, Дмитра Павличка. Барчук думає, що Совєтський Союз далі залишиться одною неподільною державою. Він з неспокоєм дивиться на відродження в Україні націоналізму та домагання, що постійно зростають, відділення від Совєтського Союзу. Він боїться ексцесів націоналізму — його ксенофобії, яка часто в історії пов'язувалася з українським рухом за незалежність. Він уважає, що відокремлення України з практичної причини неможливе та що тільки комуністична партія має пляни і силу оздоровити сучасну економічну кризу (чомусь він не згадує, хто її спричинив та що ця партія дотепер робила, — прим. М.М.). Супернаціо-

налізм ніколи нічого корисного не зробив Україні, — продовжує Барсук, — і не правда, що синьо-жовтий прапор — це символ української незалежности. Він сподівається, що новий договір, вправді ще неоформлений, пригасить націоналістичні вогні. В такому стилі «товариш» Барсук продовжує свої побрехеньки. Барсук — це живий продукт яничарства, а воно є найбільшою небезпекою для українського відродження.

Павличко не вірить, що Ґорбачов плянує вільнішу майбутню федерацію, уважає, що сепаратизм України піде слідами балтицьких республік та передсказує упадок Совєтського Союзу. Недавна Деклярація суверенітету України, проголошена українським парляментом, в якому комуністи мають дві треті депутатів, є першим кроком у процесі не лише до упадку комунізму, але також до закінчення російського панування. Пролиття крови можливе. Російська імперія мусить впасти. Комуністичні депутати України, вичікуючи на новий союзний договір, та щоб виграти на часі, сподівалися задовольнити населення Декляраціями суверенітету без повної незалежности. Їх розрахунки не здійсняться, вони впадуть у пастку, яку самі собі створили.

До вищенаведеного не потрібно доповнень — позиції чітко з'ясовані.

Торонто, 7 вересня 1990 р.

Актуальне

Іван Кедрин

КОНФЛІКТ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ

«... Нема автоматизму подій. Всі події взаємно пов'язані хронологічно і прагматично. Але вони не приходять самі від себе. Всі речі роблять люди. І коли якась понадпересічна людина дістає в руки владу, то вона може несподівано штовхнути хід подій у доброму або поганому напрямку. Може принести багато добра, або накоїти велике лихо...»

Так навчав у 20-их рр. нашого століття д-р Ганс Юберсберґер, професор історії університету у Відні, своїх студентів, до яких належав і автор цих рядків. Це було 70 років тому, але Господь дав мені добру пам'ять і я затямив ту й інші мудрості, що їх впоював у молодих людей великий учений. Це так звані неписані закони історії. На вище наведене твердження є пребагато конкретних доказів. Александер Великий, Неро, Атилля Бич Божий, Джінґісхан, Карло Великий, Наполеон, Гітлер, Сталін... Одні з названих були великими державними мужами-полководцями, інші психопатами. Але кожний з них заскакував світ

своїми ділами. Недавно з початком серпня 1990 р. диктаторський президент Іраку Саддам Гуссейн заскочив світ несподіваним збройним нападом на сусідній Кувейт. Це був перший в історії арабів випадок, що одна арабська країна збройно напала на іншу, при чому багато, покищо докладно не поданих, смертних жертв, насильств і грабунків.

Так розпочалася велика криза в обширі Перської затоки. Ірак залив маленький Кувейт своїм військом і настала безпосередня загроза для сусідньої Савдійської Арабії та інших арабських держав і державок у тому обширі. Коли би таке сталося — то Саддам Гуссейн заволодів би центром світової продукції й експорту нафти, яку називають чорним золотом та кров'ю світового промислу. Ірак за володіння Саддама Гуссейна вів уже впродовж восьми літ криваву війну проти Ірану, також поважного продуцента нафти. Безоглядність і брутальність того арабського лідера доказав факт застосування ним у тій війні проти Ірану трійливих газів. Від однієї такої атаки загинуло понад 100.000 осіб, здебільша цивільних, між ними тисячі жінок і дітей. Війна скінчилася була під сильним натиском від всіх інших арабських країн, при чому кожна з воюючих сторін — Ірак та Іран — твердили, що вона перемогла. Ніхто тоді не сподівався, що Ірак, не зумівши заволодіти нафтовими засобами Ірану, звернеться проти іншої багатої на нафту країни — Кувейту.

Ірак, країна великого округу, 168.000 кв. миль, з населенням понад 18 мільйонів душ, на 75 відсотків арабів, — ніколи не мала демократичних виборів. Тамошні володарі приходили до влади у державних переворотах, здебільша палатними революціями. У 1979 році, 11 літ тому, президентом з диктаторськими правами став, тепер 55-літній Саддам Гуссейн. Його характеризують різно. Західня преса прозвала його арабським гітлером. Але Адольф Гітлер був фанатиком-психопатом, творцем теорії вищости нордійської раси, яку репрезентують німці, ґерманська раса, — Саддам Гуссейн має з Гітлером і Сталіном тільки те спільне, що за найменший спротив, за найменшу критику — розстрілював смільчаків. Так і сталося з опонентами наїзду на Кувейт. Але, — твердять інші знавці тамошніх відносин, — Саддам Гуссейн не є люнатиком, — він холоднокровий плянувальник, жадний влади. Залюбки представляє себе, як глибокий патріот і опікун бідних. Високий, статний, гладко голений з малим чорним вусом, одягається по-европейськи і вказує на арабських шейків у турбанах, як на багатіїв, що не дбають за свій народ. Демагог, який визнає філософію Макіявеллі, що «всі засоби добрі, що ведуть до цілі». З перспективи його 11-літнього урядування можна твердити, що амбітною ціллю Саддама Гуссейна було і є стати монопольним володарем нафтових джерел в обширі Перської затоки. Безпосередньо після окупації Кувейту президент Джордж Буш заявив, що коли б Савдійська Арабія просила Америку — то Америка прийшла б з поміччю Арабії. Та арабська країна, традиційна монархія, політично від давна орієнтується на За-

хід, і Америка мала там свою базу. Полетів туди секретар оборони, себто міністер військових справ в уряді Буша, Дік Чейні, і переконав савдійсько-арабську верхівку, що не можна зволікати з приготуванням оборони в обличчі загрози від Іраку. Так само він переконав фактичного голову Арабської Ліґи, президента Єгипту Госні Мубарака, що Ірак під кермою Саддама Гуссейна є загрозою для всього арабського світу, і тому прозахідні арабські країни повинні взяти активну участь у міжнародній коаліції проти Іраку.

Цю міжнародну коаліцію зручно створив Буш, щоби люди в Америці й поза нею не говорили, що Америка прийняла на себе ролю «жандарма світу». З усіх країн військово-політичного бльоку НАТО найближча Америці Британія. Давно забулося, що північно-американський континент був британською колонією і що З'єднані Стейти усамостійнилися після визвольної війни проти Британії. Марґарет Тачер вдячна Роналдові Реґенові за підтримку у війні Британії з Арґентіною за Фокляндські острови, вдячна за збройну інтервенцію Америки на Гренаді, де американські вояки зліквідували комуністичну авантюру й урятували багато британських громадян. ЗСА й Британія були співавторами резолюції Ради Безпеки Об'єднаних Націй, яка одностайно засуджувала окупацію Кувейту. Наступна резолюція Ради Безпеки ОН уневажнювала анексію Кувейту Іраком. Дальше — леґалізувала бльокаду Іраку, що її переводила Америка й союзні з нею країни, — бльокаду, яка припинювала довіз Іракові будь-яких товарів, навіть найпершої потреби.

Почався безупинний перевіз американських військ і всілякої зброї на пустиню Савдійської Арабії, яка стала центральною оборонною та можливо випадовою базою збройних сил кільканадцяти держав. Між тими державами є також Єгипет, Марокко, Савдійська Арабія, Емірати. У східній частині Середземного моря, у Перській затоці й на Червоному морю, сконцентровано велетенську морську армаду. Це все «на всякий випадок», бо ніхто не хоче справжньої війни. Зосередження тієї збройної сили на суші, морях і в повітрі — це один із головних засобів натиску на Саддама Гуссейна. Паралельний пропаґандивний і політичний натиск — демонстрація щораз більшого кола союзників політики Буша й ворогів арабського «Гітлера». Надія Буша, що господарські санкції і бльокада, яка ті санкції реалізує, — доведе до капітуляції Саддама Гуссейна, та надія була обрахована на далеку мету. Бльокада Іраку дає себе відчувати тамошньому народові, бо в Іраку перше в його історії заведено харчеві картки з раціоналізацією різних продуктів, зокрема хліба.

Але це не діється дешевим коштом Америки й інших країн. Обраховано, що до кінця вересня цього року криза в обширі Перської затоки коштуватиме Америку два з половиною мільярдів долярів. Кожний дальший місяць приноситиме дотатково мільярдові витрати. Мілітарна

машина Америки імпозантна, але не ідеальна. Виявилося, що постали труднощі швидкої транспортації важкої зброї на далеку віддаль. В ері холодної війни з СССР Америка дбала про зброю, — особливо Роналд Реґен переводив енерґійно дозброювання, але занедбано модернізацію транспорту. Дальша велика журба — клімат на пустині Савдійської Арабії. У серпні цього року панувала там спека на понад 125 градусів Фаренгайта. Біля берегів Савдійської Арабії заякорено два американські кораблі-шпиталі, кожний на 1.000 ліжок. Під кінець серпня ті обидва плаваючі велетенські шпиталі були переповнені хворими вояками. Поки що був відданий один стріл! Поведення Іраку у війні з Іраном не залишає сумніву, що у випадку збройного зудару — Саддам Гуссейн вживатиме стрілен з трійливим газом. Всім воякам роздано протигазові маски. Але мати на собі військові уніформи, носити кріс чи ручні скоростріли й пртитанкові «базуки», та щоденно робити вправи на пустині у температурі 125 градусів спеки — це мука для вояків і командування та журба для всіх. Саддам Гуссейн зосередив на території Кувейту округло 100.000 війська та 5.000 танків, і тому американська армія мусить бути у стані збройної готовости. Велика потіха, що відпадає можливість несподіваної атаки, такої, як це сталося супроти Кувейту. Американська розвідка із «шпигунськими сателітами» доведена до такої перфекції, що американське командування має докладні світлини з розміщенням іракських військ і виряду та безупинно стежить за його рухами. Хоч усі диктатори вірять у свою силу і легковажать противників, проте сам Саддам Гуссейн і його генерали, між ними й совєтські військові «дорадники», — напевне усвідомили собі, що збройний зудар перетворить Ірак й румовище та похоронить у них тамошній теперішній режим. Можна здогадуватися, що вони усвідомили собі дійсний стан, бо Саддам Гуссейн перестав погрожувати, що всі американські вояки вернуться додому у домовинах. Замість таких погроз, повів пропаґанду, яка представляє його, як миролюбного державного мужа, який не мав і не має ніякого наміру нападати на Савдійську Арабію, та не мав і не хоче мати конфлікту з Америкою. На телевізійних екранах у всьому світі показували його, як він люб'язно розмовляє з жінками і дітьми, англійцями, що їх зігнав до одної великої кімнати на таке видовище. В американській пресі появилися коментарі з правильними заввагами, що Саддам Гуссейн, який ніколи не виїздив поза кордони Іраку, знає арабський світ, але не знає европейського ані американського і не знає психіки західних демократів. Замість приєднати собі західній світ щодо підходу супроти Іраку і його диктаторського президента — те видовище із англійськими матерями з дітьми викликало обурення у Британії та Америці.

Західній світ обурений відношенням Саддама Гуссейна супроти десятків тисяч чужинців, яких та криза заскочила в Іраку й Кувейті. Тисячі чужинців, між ними понад 2.000 американців, працювали в Іраку й Кувейті у тамошньому великому нафтовому промислі. Інші тисячі

застрягли в Іраку й Кувейті у переїзді через ті країни в дорозі до Індії, Китаю і Японії. Саддам Гуссейн всіх тих чужинців зробив своїми «закладниками», хоч заперечував таку назву. Коли в цілому світі знявся крик, він з великодушним жестом дозволив на виїзд жінок, дітей і кількох хворих, — але заборонив виїзд усім мужчинам, а супроти американців і англійців застосував небувалу у всесвітній історії методу: розмістив їх по фабриках і взагалі таких об'єктах, що їх повинні американці збомбардувати. Ті американські й англійські фахівці, які працювали для добра Іраку й Кувейту, стали тепер живим охоронним щитом і політичним арґументом в руках Саддама Гуссейна. Амбасадор Іраку у Вашінґтоні заявив без обиняків: всі американці й англійці, мужчини і їх родини зможуть свобідно виїхати куди захочуть, якщо Америка і Англія зобов'яжуться не атакувати Іраку. Ясно, що такий очевидний шантаж не може мати успіху.

Створилася надзвичайно трудна ситуація, бо обидві сторони зайняли взаємосуперечні позиції, з яких ні одна не може поступитися. Буш покликується на резолюції Ради Об'єднаних Націй і проголосив, що єдина мирна розв'язка конфлікту — це відкликання іракських військ з Кувейту та привернення тамошньої леґальної влади. Якщо Саддам Гуссейн прийняв би таку вимогу і виконав вимоги Ради Безпеки ОН, себто вимоги Америки і солідарної з нею міжнародної коаліції, то він, Саддам Гуссейн, «втратив би обличчя» в очах своїх земляків і всього арабського світу. Це був би політичний і, мабуть, фізичний кінець Саддама Гуссейна, це було би його самогубство. Але й Буш не може ніяк поступитися. Він не може піти на такий компроміс, що його прозоро запропонував Ірак, щоби Кувейт залишився частиною Іраку з автономною самоуправою та з поверненням тій кувейтській провінції маєтку, що його пограбував Ірак. Міжнародна коаліція, яку зліпив Буш, не може погодитися на відкликання з Савдійської Арабії всіх висланих туди військ і відкликати всі військові кораблі з вод Близького Сходу, бо це у практиці означало б, що Америка і її союзники відреклися б Савдійської Арабії, яка закликала їх на поміч, і просто продали б її. Це теж було б утратою обличчя американського президента і по суті перемогою Саддама Гуссейна, який залишився б дальшою загрозою для своїх сусідів і всього світу, бо диктатори того типу є безвідповідальними і ніколи не дотримують прийнятих зобов'язань. Таким чином, просто нема місця на якийсь путній компроміс. Буш одверто заявив: «Аґресор не може дістати нагороду у постаті країни, яка впала жертвою його аґресії». Ото ж було згори відомо, що так зване посередництво генерального секретаря Об'єднаних Націй Жвієра Перез де Куіліяр нічого реального не зискає. Він полетів до столиці Йорданії Амману на зустріч з іракським міністром закордонних справ і після 6-тиденної розмови — один від'їхав до Баґдаду — другий до Нью-Йорку.

Ситуація безнадійна і грізна. Ніхто не хоче війни і речник уряду Савдійської Арабії заявив, що всі чужинецькі війська, які поспішили Савдійські Арабії на поміч, займають тільки «оборонні позиції». Але інший савдійський арабський достойник був щиріший і більший реаліст. Він ствердив, що центром небезпеки був, є і буде Саддам Гуссейн, і поки він залишається при владі — не буде спокою, не буде певности миру і безпеки. Цю правду знає вже ввесь світ. І сам Джордж Буш зробив в одному свому виступі виразний натяк, що іракський нарід повинен скинути з влади того диктатора. Це не так легко. Саддам Гуссейн оточив себе такою прибічною ґвардією, що дуже сумнівно, щоб склалася в Іраку змова проти нього і щоби скинули його у палатній безкровній чи кривавій революції. Досвід історії вчить, що коли накопичується масу зброї і коли існує затяжна напружена атмосфера — то треба якогось малозначного інциденту, щоби розпалилась велика гаряча війна.

Двопатрійний Конґрес у Вашінґтоні заявився за політикою Буша. Переведені різні опити виявляють, що більшість американського суспільства має повне довір'я до Джорджа Буша. Але у тих самих опитах більшість заявляється за мирною полагодою конфлікту і проти війни. Очевидно — широкі маси не здають собі справи, що таке компроміс у ситуації, в якій просто нема місця на компроміс. Але люди є тільки людьми. У «Нью-Йорк Таймс» з 2-го вересня 1990, у секції «Огляд тижневих подій», появилося платне оголошення величини три четвертини сторінки п.з. «Скажіть ні на війни пана Буша»! Це огірчений батько сина, вояка, якого вислали на фронт на пустиню Савдійської Арабії. Він психологічно виправданий, але говорить нісенітницю, бо це ніяка «війна пана Буша». Президент З'єднаних Стейтів не є диктатором. Такої речі, вислання на кілька тисяч миль від Америки кількадесят тисяч війська, покликання військової резерви, зосередження морської фльоти і створення міжнародної коаліції — такої речі не може створити на власну руку Джордж Буш. Це діло — передумане і рішене державними проводами країн НАТО, Японії, половини арабських країн. Цієї ситуації не створив Буш і не створила Марґарет Тачер, Госні Мубарак чи король Савдійської Арабії. Насправді спричинником цілої цієї кризи є тільки Саддам Гуссейн. Розжалений батько американського вояка звернувся на зовсім фальшиву адресу. Каже одна з мудрих українських приповідок: «Де дрова рубають — там тріски летять». Цими трісками у кожній війні є живі люди, і коли вони гинуть — то це трагедія для їхніх родин. Але так було споконвіку, є і буде, і на це нема ради. Сумно, але правдиво. Може статися ще чудо і не буде війни, але люди не роблять чудес. У Святому Письмі сказано: «Чого людина не всилі зробити — Господь усе може». Але це вже царина церковної проповіді, а не політичного пресового коментаря.

Петро Й. Потічний

ПАРЛЯМЕНТ УКРАЇНИ: ХТО Є ХТО?

Потрапила мені в руки книга «Народні депутати Української РСР, обрані в березні 1990 року». Цікава вона тим, що подає не тільки ім'я і прізвище кожного обраного депутата, але й рік народження, освіту, національність, партійну приналежність, професію, адресу й навіть, в більшості випадків, телефон. В порівнянні з якимнебудь виданням про депутатів з минулих застійних років, ця книга демократична. Маєш якінебудь клопоти, будь ласка подзвони на число таке то. Є, очевидно, браки — немає фотографій народних представників, але, як порівняти з якоюнебудь «Депутати Верховного Совета» з минулих років, то може воно навіть і краще. Там за принципом «не улибаться», бо це може зашкодити авторитетові правлячої партії, зафіксовано цілу ґалерію невеселих лиць. Тут облич немає, можна уявляти все якнайкраще. Правда, як поглянути на професії поодиноких кандидатів, то обличчя можна якось уявити. Наприклад, є ціла група т.зв. «спеціялістів від притиску», на чолі з ген. Стусом, до речі, вибраним в Чернівецькій області, представити собі їх усміхненими під сучасну пору досить важко. Але візьмім другу екстрему, чи має час усміхатися В. Чорновіл? Треба серйозно в цьому сумніватися. Бачив я його в Яблонній біля Варшави, «Львівський воєвода», як його титулували поляки, ні разу не усміхнувся. Не усміхався теж і його водій.

Всіх депутатів, якщо рахувати виборчі округи, повинно бути 450. Але як я писав оцю статтю, то їх було на 4 особи менше. Справа в тому, що в Бердянському (186), Балаклійському (383), Новотроїцькому (401) і Староконстантинівському (413) виборчих округах нікого не вибрано, а я не чекав на остаточний вислід, бо він навряд, чи змінить загальні висновки.

«Революція — це молодість, молодість — це революція». Не знаю, хто це сказав, але воно не повністю відповідає перебудовному часові в СРСР і, тим більше, Україні. Правда, маємо тут до діла не з революцією, але з «перебудовою», і це треба підкреслити. Погляньмо хоч би на вік депутатів. Найстарший народився в 1924 році, двох в 1925, один в 1926, двох в 1927, трьох в 1928, сімох в 1929, п'ятьох в 1930, шістьох в 1931, чотирьох в 1932-му році. В 1933 році прийшло на світ сімох депутатів, в 1934 аж 19, 5 в 1935, а потім навала — 24 в 1936 (рік демократичної конституції), 36 в 1937 (розгром Троцькістського центру), 24 в 1938, 17 в 1939 (пакт Молотова-Рібентропа), 28 в 1940 (воз'єднання Прибалтики), 19 в 1941 (війна з Гітлером), 14 в 1942 (рік героїв Сталінграду), знову 19 в 1943, 15 в 1944, 11 в 1945 (кінець «Вітчизняної»), 14 в 1946, по 22 в 1947 і в 1948. І тоді початок спаду, 1949-ий приносить 20 майбутніх депутатів, 1950-ий — 13, 1951-ий —

12, 1952-ий — 7 (19-ий конґрес партії), 1953-ій — 10 (загибель «батька народів»), 1954-ий — 5, 1955-ий — 9, 1956-ий — 8, 1957-ий 3 (кінець «антипартійній» групі), 1958-ий — 5, 1959-ий — 2, 1960-ий — 5, 1961-ий — 5, 1962-ий — 2, 1963-ій — 3, 1964-ий — 2 (кінець Хрущова), 1965-ий — 2 (починається «застійний»), і доходимо знову до 1-го депутата народженого в 1966 році.

Під оглядом відсотків, то вислід цікавіший. Отож, «молодь» до 30 років має в складі 20 або 4,5% депутатів; старші, від 30 до 40 років, — це 75 депутатів або 16,7% складу Верзовної Ради; «підстаркуваті», 41 до 50 років, 189 депутатів або 42,1%; старики, 51 до 60 літ, 148 або 33,0%; і «перестарілі», понад 60, 17 чоловік або 3,8% депутатів. Це описова статистика і жодних квалітативних елементів принципово тут не вводиться. На що дозволить собі читач з цього приводу це, очевидно, вже інше питання.

Коли ми при статистиці, то варто додати, що депутати не погано освічені. З них 430 чоловік або 95,8% мають вищу або вищу незакінчену освіту, 77 — науковий ступінь або наукове звання, а в тому числі 5 — це члени або члени-кореспонденти Академії Наук. Найбільше серед депутатів людей з інженерно-технічною освітою, їх 171. Потім, з педагогічною 61, з економічною 24, з медичною 23, та з юридичною освітою 20 депутатів. Решта, 19 представників, це люди з середньою або середньою спеціяльною освітою.

Працюють вони в різних ділянках життя. Залежно від класифікації, яку прийняти, їх можна б поділити на слідуючі категорії працівників, розміщуючи їх теж і за територіяльним принципом:

Катеґорія працівника	Схід	Південь	Захід	Офіційні
Академія наук	10	2	9	25
Освіта	13	3	12	32
Культура	5	1	13	16
Охорона здоров'я	10	3	7	12
Інші спеціялісти	8	1	7	—
Засоби інформації	5	3	6	12
Директори комбінатів	12	—	—	—
Директори фабрик	20	2	5	—
Директори асоціяцій	12	3	5	—
Голови колгоспів	13	8	6	—
Робітники	21	2	—	—
Робітники кооператив	1	1	1	—
Профспілк. апарат	2	1	—	—
Безробітні	2	—	7	—
Партапарат	—	—	—	95
Секреатрі міськомів	14	5	5	—
Секретарі райкомів	17	6	13	—
Секретарі обкомів	12	4	6	—

Держапарат	—	—	—	8
Голови міськвиконкомів	1	2	2	—
Голови райвиконкомів	2	—	2	—
Голови Облвиконкомів	12	7	4	—
Республіканський апарат	16	4	2	—
Військові	15	9	5	—
Поліцейські	9	2	2	—

Не має ні одного представника селян. Ці, яких офіційна статистика подає, як працівників сільського господарства, це перш усього менаджери, а не робітники. З робітниками дещо краще, але й їх, кажеться, «мов кіт наплакав». Це дивує, бо як не як, але одиноке наочне досягнення радянської влади під проводом «комуністичного аванґарду» — це суцільна пролетаризація суспільства. Виходить, що робітники, як це зрештою добре визначив творець системи Ленін, не здібні зрозуміти, що економічні домагання важко здобути без політичної дії. Національно несвідомі, принижені й експлуатовані, поділені всякими «інтерфронтами», робітники здобулися на страйкову акцію, але не на політичну репрезентацію.

Не краще стоїть справа і з другим, тотально придушеним й експлуатованим прошарком суспільства — з жіноцтвом України. Вибрано всього 13 жінок — 7 із Східної України, 5 з Західної, та 1 з Одеси. Найстарший 53 роки, трьом по 51, по одній: 50, 49, 48, 44, 42, 39, 37, 33 і 32 роки. 10 з них українки (Київщина 3, Тернопільщина 2 і по одній з Житомирщини, Львівщини, Хмельницького, Чернігівщини і Черкащини), та 3 росіянки (2 з Донецька та 1 з Одеси). До Демократичного бльоку належить 6 — всі українки. Нівроку величезна відповідальність на плечах цих жінок. Вони совість і серце України.

Серед депутатів представники 7 національностей. Українців 75,1% або 338 чоловік, росіян 22,3% або 100 чоловік, білорусів 5, євреїв 4, та по одному від болгарів, вірмен та німців. 118 депутатів — це прихильники Демократичного бльоку. Вони відіграють і відограватимуть величезну роль в праці Верховної Ради. Їх вплив далеко ширший, ніж це виглядало б на перший погляд. З такою силою й партапарат, і послушна більшість не може не рахуватися, тим більше, що й в підході до справ й в дебатах демобльок веде перед. Не без ваги тут також факт, що членами демобльоку є 12 росіян, 2 білорусів і 1 вірмен (Харків — 4 росіяни, білорус і вірмен; Донецьке — 4 росіяни, і по одному — в Полтаві, Криму, Кіровограді, Сумах та білорус з Житомира).

Це значить, що представники демобльоку говорять в імені одної четвертої всіх виборців України, а це не дуже до вподоби партійному апаратові, якому і так все виривається з рук. А як додати, що в виборах до місцевих рад партія потерпіла навіть гірше, то зовсім не треба дивуватися, що спеціялісти від «притиску і пропаґанди» йдуть на всякого роду провокації, як от: заклики ЦК КПУ про небезпеку виходу Захід-

ної України зі складу України, й недобачують саме цієї небезпеки в закликах до створення «істинно» Донбаської республіки.

Навіть із цього досить поверховного зіставлення фактів видно, що вибори в Україні, хоч і проходили в незавидній ситуації, все ж таки принесли величезні зміни в політичній структурі країни. Треба надіятися, що це перший крок до дальших заходів і перемін на добро нашого народу.

Люди і опінії

Іван Кедрин

НЕ ЛЯКАЙТЕ НАС ПОЛЯКАМИ!

Недобре, як хтось забуває, що живемо у 1990 році, а не 60 і 70 літ тому. І недобре, як хтось забуває, що староримська істина «Часи зміняються і ми зміняємось з ними» — має вагому вартість і по нинішній день. Німеччина вела проти Франції у минулому і цьому сторіччі три аґресивні неспровоковані війни. Віктор Гюґо став автором славетного твору про трагедію Парижу, на мостах якого стукали підковами чоботи пруських вояків. Під Верденом знаходиться найбільший у світі цвинтар: похоронено там 400.000 французьких вояків, що полягли в обороні батьківщини проти німців. Але прийшов у Франції до влади Шарль де Ґоль і в Німеччині Конрад Аденауер і замирилися.

Німеччина стала стрижнем військово-політичного бльоку демократичного Заходу — НАТО. Коли провалився Берлінський мур і автоматично виринула проблема з'єднання обох частин поділеної Німеччини — три західні країни з «Великої чвірки» з часу Другої світової війни — ЗСА, Англія і Франція — погодилися на те з'єднання Німеччини і на її дальшу участь у НАТО. Один СССР спротивлявся. У липні ц.р. канцлер Західньої Німеччини Гельмут Коль полетів до СССР і в малому місті на Криму просто перекупив Ґорбачова. Докладна ціна дотепер невідома. Виявилося тільки, що Коль погодився, щоби частина совєтської окупаційної армії у Східній Німеччині (380.000 війська) залишилася там до ще чотири роки і що Німеччина побудує своїм коштом будинки на терені СССР, щоб примістити совєтських вояків, що їх поступово відтягають з колишніх сателітних країн. Ініціятива була в руках Коля, а не Ґорбачова. І Ґорбачов не використовував упадку комунізму у Східній Німеччині для якоїсь своєї політичної гри, бо упадок Еріха Гонекера був важким ударом

для комунізму також в Евразії. Совєтський Союз перестав бути першорядним чинником міжнародної конфіґурації сил і роля його, президента Ґорбачова, звузилась до ролі лідера, який з трудом зберігається при владі.

Польща пережила у XVIII сторіччі три розподіли і в цьому сторіччі «Бліцкріґ» Гітлера у 1939 році та чотирирічну жорстоку німецьку окупацію. Вона, Польща, має оправдану причину лякатися відбудови могутньої Німеччини. А проте і Польща і Чехо-Словаччина та Мадярщина погодилися на участь з'єднаної Німеччини в НАТО, як на найкращу запоруку, що ця з'єднана Німеччина буде мирною. З'єднана Німеччина підпише відповідні договори про непорушність теперішніх кордонів Польщі, Чехо-Словаччини, Франції, Бельгії і Данії — всіх країн, які потерпіли від аґресії Адольфа Гітлера. Але писані договори не мають тієї сили, що її має людська психіка. Німці з 1990 року не є німцями з року 1933. Це не пуста фраза. Хто безпосередньо бував у Німеччині в останніх роках — міг і тепер може переконатися, яка там атмосфера. Німеччина прийняла до себе 10 мільйонів німців, виселених головно з Польщі та Альзації і Льотаринґії. Всі вони включилися в німецьку економіку і стали автохтонами німецької батьківщини.

Котрий німець, діди чи батьки якого жили колись на Познанщині чи Шлеську, теперішніх польських «Відзисканих землях», хоче вертатися туди! Котрий лідер Німеччини йде на відвоювання Шлеська? Смішно і думати! Так само поляки з 1990 року не є тими самими, якими були тому 70 літ. Катинь перекреслив концепцію Романа Дмовського — поділу українських і білоруських земель між Польщу і Росію і орієнтацію Польщі на Росію. Ревізія польської політичної думки почалася була дещо вже за Польщі в роках 1919-1939, бо вже тоді професор Варшавського університету Ольґред Ґурка видав книжку «Оґнем і Мечем» у світлі історичної правди з нищівною критикою цього протиукраїнського твору Генрика Сенкевіча. І публіцист Лозінський таврував польську шляхеччину Ягайлонів у творі «Правем і левем». Але це були ще тільки білі круки. У Польщі між двома світовими війнами панувала політична думка Романа Дмовського і його послідовників Станіслава Ґрабовського, грабаря українського шкільництва. Національна політика була безмежно глупа і злочинна, «пацифікація» з 1930 року — це була ганьба XX сторіччя.

Але народ, його психіка і думки не стоять на місці. Ревізія польської політичної думки у теорії і практиці почалася від 80-их років цього сторіччя, від початків народження руху «Солідарність». Українська меншина у Польщі включилася у той рух. Підпільна преса перша розпочала розглядати українсько-польську проблематику під кутом Прометеївської ідеї: бльоку всіх поярмлених Москвою народів, проти сучасної совєтської імперії. Автор цих рядків має у себе пере-

даний йому Видавничою Комісією НТШ рукопис польського автора п.з. «Між Сяном і Збручем», де автор, видатний польський письменник, публіцист переводить тезу, що збройне повстання так званих «польських дітей» у Львові в листопаді 1918 року — це був початок кінця самостійної Польщі. Закінчується твір парафразою Шевченкового вислову: «Хвалитеся, що ви Польщу завалили? Правда ваша — Польща впала й нас завалила». (Промовчуємо прізвище автора, не маючи його згоди). Табір польської «Солідарности», керівний у сучасній Польщі, прийняв прихильне супроти України становище. Доцент Ягайлонського університету у Кракові Володимир Мокрий, українець, був обраний польськими голосами до Варшавського Сойму і став членом офіційної делеґації «Солідарности» на Установчий З'їзд Українського Народного Руху у Києві у вересні 1989.

Відколи в Україні «зрушився» народ для використання нової історичної шанси, щоб здобути свободу, однаково польська преса в Польщі з офіційними органами «Ґазета Виборча» як і польський щоденник у Нью Йорку «Нови Дзєннік» ставиться до України і її проблематики дуже прихильно. У сучасному змаганні України треба союзників, а не ворогів. І треба нам підкреслювати прихильні для нас чужинецькі голоси, а не ворожі. Очевидно, у кожному народі є примітиви. У кожному народі є шовіністи, є люди, які керуються сантиментом і ресантиментом, а не розумом. Але ми керуймося розумом. Історія України і Польщі рясно скроплена кров'ю. Але це було колись — сьогодні розгортається перед нами сучасність нашого народу, а там і його майбутність. Хто зберігає безпосередній контакт з польськими діячами і знає атмосферу та проблематику сучасної Польщі, то знає, що для Польщі найдорожчими є відзискані польські західні землі. Напевне є ще в Польщі люди — особливо дідусі й бабусі — які мріють про Львів і Вільнюс. Але скажіть будь-котрому полякові чи польці сьогодні, щоб вони заміняли «Відзискані Землі» на Галичину — вони висміють вас. У всій Україні від Буга по Дін є 5 відсотків поляків. Хто з польських розумних людей захотів би брати територію, де 99 відсотків населення вороже?!

Хай ніхто нас не лякає поляками. Ми прославляємо Івана Франка. Але його «Не пора» — сьогодні анахронічне. Співати «не пора ляхові служити» — сьогодні абсурд. Колеса історії не можна завернути назад і не завертаймо самі собі наш політичний світогляд на поверх повсторіччя назад. Кому воно потрібне?!

«Свобода», #154

ГРЯДЕ ПІДВИЖКА ПЕРЕДПЛАТИ! ЧИТАЙТЕ НА СТОР. 104

Осип Труш

РОЛЯ ЖІНОК В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ АМЕРИКИ

Під теперішню пору майже в усіх арміях Західнього світу роля жінки в збройних силах є нераз стимулом до гарячих дискусій. Однак під тим оглядом Америка веде перед, бо таких інтенсивних дискусій відносно ролі жінки в армії не має ще ніяка держава.

Причиною до дискусій ролі жінки в збройних силах є самі американки і їхні жіночі організації. Вони твердять, що, парарельно з походом еманципації жінки, вона має нагоду виявити себе у всіх фазах суспільного життя, включно із службою в армії. Тут немає причини опрокидувати цього домагання, бо жінка не менш інтеліґентна чи здібна виконувати на неї покладені обов'язки, ніж мужчина; але все ж таки є вимоги, от хоч би фізичної напруги, де в більшості випадків жіноча фізіологія має свої обмеження. І саме у цих аспектах приходило до зударів із вищим командуванням збройних сил Америки, бо воно традиційно придержувалося принципів, що функції, які найкраще виконували жінки, це медичні й адміністративні, які є також дуже важливі і потрібні.

Однак ця проблема набрала сильного натиску з боку жінок, коли в 1973 році знесено примусову службу й заведено добровільну. Потреба інтеліґентного і кваліфікованого персоналу вимагала набору жінок-добровольців на позиції, які не призначені до прямих бойових завдань. Число жіночого персоналу постійно зростало, так що вже на початку 1990 року коло 11% (10.8%) армійського персоналу є жінки. Цей приплив жінок до всіх родів зброї і до мілітарних академій був поштовхом до змін у плянах вищої команди. Зайшла потреба робити перевірку і переоцінку настанови і традицій, щоби належно розв'язати ролю жінок, а особливо їхню ролю в боєвих частинах і в майбутніх боєвих діях.

Беручи до уваги всі можливості, Конґрес дав, так би мовити, вільну руку окремим командирам всіх родів зброї оформити вишкіл і плянування, які дали б нагоду жінкам бути на позиціях їх кваліфікацій, але, по можливості, оминати безпосередньо призначення до боєвих акцій. Це завдання не було і не буде легке до виконання і всіх не задоволить, бо сьогоднішні воєнні операції не мають ясно окреслених ліній чи об'єктів. Все можливе у воєнних діях. Однак, під натиском самих жінок, вище командування робило і дальше робить компроміси й достосовує свої пляни до вимог часу.

Передусім треба ствердити, що розв'язка не легка. Тепер намічено рамці, які стають показником для оперативних дій. От, наприклад, в сухопутній армії роди зброї такі, як: піхота, панцерні частини, артилерія і сапери, жінок не приймають. Вони можуть бути в комунікаційних центрах, мілітарній поліції і частинах постачання. Однак жінки добилися цього, що є літунами гелікоптерів і транспортних літаків, які евен-

туально будуть брати участь у десантах спеціяльних частин і парашутистів. Морська піхота має більші обмеження для жіночого персоналу. Найбільш ліберальним родом зброї є літунський корпус. Тут ми вже бачимо жінок на всіх позиціях технічного персоналу, ба, що більше, жінок-летунів всіх родів літаків з вийнятком бомбовозів і швидких винищувачів. Якщо йдеться про морську фльоту і фльоту прибережної охорони, то жінки служать майже на всіх родах воєнних кораблів. Вийнятками є нищильники і кораблі до спеціяльних завдань у боєвих діях.

Всупереч опозиції вищого командування, яке не надто прихильне, щоби жінки служили в передових позиціях, бо не бажає брати на своє сумління консеквенцій боєвих операцій, де разом з мужчинами жінки будуть гинути, будуть поранені і взяті в полон. Не зважаючи на ці перестороги й переконування, жінки не змінюють своєї настанови. Під теперішню пору вони парарельно, разом з мужчинами виконують свої завдання у всіх родах зброї, і, мабуть, готові поносити консеквенції, зв'язані із бойовими діями на передових позиціях.

Якщо брати до уваги досвід десантів у Ґренаді, Підвенній Америці і Панамі, то жінки вив'язалися із своїх завдань знаменито, але це були обмежені і короткотривалі акції. Крім цього, число жінок також було мале. Інакше може виглядати теперішня ситуація на Близькому Сході. Тут може прийти до більших боєвих дій. Майбутність дасть свою остаточну відповідь.

Цікавим є висліди недавно проведеного опиту, як на ролю жінки в армії дивляться пересічні громадяни ЗСА. Оже, 73 відсотки заявилися за тим, щоб не робити ніяких перешкод, якщо жінка має бажання служити в армії, але не в боєвих частинах; 27% були за тим, щоб жінки, якщо вони собі цього бажають, були приділені до всіх родів зброї.

Роля жіноцтва в збройних силах Америки буде поширюватися, бо поважне число жінок покінчили військові академії. Немає вже сумніву, що в найближчій майбутності вони стануть на позиціях шефів штабів, а навіть командирами дивізій і корпусів. Не виключеним є, що головно командувачем армії буде жінка. Жінки до цього прямують і вони своєю відданою службою це собі здобудуть.

В. Ґоцький

ДВА ДОКУМЕНТИ

Десь у 50-тих роках мав я нагоду познайомитись із спогадами політрука танкового корпусу, що саме перейшов Збруч й опинився на теренах «загрожених бандерівцями», як писала інструкція. Для полковника Полєка це була цілковита новина, тому він зразу на першій кватирі у старенького священика при вечері почав розмову на ці теми, щоби краще зорієнтуватися у настроях населення, у політичній ситуації — такій новій для полковника.

Старенький священик пояснив полковникові менш-більш так: «За мого життя я п'ять разів міняв своє горожанство не зі своєї волі, але через збіг обставин. Вродився я підданим австрійської монархії, коли у 1914 році прийшли москалі, став я громадянином Росії, коротко повернула Австрія, але у 1918 році я став громадянином Західно-Української Держави. На зміну прийшла Польща, потім прийшла комуністична Москва й я був її громадянином. У 1941 році прийшли німці — став підданим Німеччини. Тепер прийшли Ви, і мені знову прийдеться виробляти новий пашпорт», — він приніс шкатулку й висипав на стіл п'ять різних пашпортів.

«Кожна з тих держав вимагала для себе льояльности — що очевидне. Отже, чи для Москви я був ворогом лише тому, що раніше мав австрійський пашпорт? Але за такого мене вважали. Коли прийшла Польща, то мене арештували, бо я мав українське громадянство. Чи й тепер ви будете мене вважати своїм ворогом лише тому, що я мав в посіданні п'ять різних пашпортів? Пашпорти міняються, а з ними й уряди, а ми все живемо на своїй землі. Оце й вся політика наша»...

Подав я цей приклад, щоб краще зрозуміти і відчути «смак» отих двох документів, які долучую.

Перший виданий Воєвідським урядом волинським, яким мене запроторено до Берези Картузької. В урядовій мові це звалося «місце відокремлення», а в дійсності це був звичайний концентраційний табір. Запроторено не за якусь провину супроти держави чи державних законів, але просто тому, що комусь захотілося вбачати, що моя особа може загрожувати державним порядкам та безпеці краю. А чим я міг загрожувати? Було три підстави так думати властьімущим. По-перше, що я був молодим українцем, по-друге, що я відважився зламати т.зв. Сокальський кордон, тобто з Галичини поїхати на Волинь працювати, а третя причина, що не гнувся в три погибелі перед властями, але скрізь заявляв себе українцем й домагався пошанування моїх прав, вимагав щоб зі мною розмовляли моєю мовою. Оце й все, чим я загрожував державі.

В тюрму саджали за якийсь протизаконний проступок. Потім звільняли або судили. До Берези засилали безтерміново, без ніякої

протизаконної провини, щоб в той спосіб застрашити загал населення. Бо поведінку й умовини в Березі не можна навіть порівняти з найтяжчою в'язницею. Само запроторення було явним беззаконням. А безтермінове перебування в Березі було другим таким беззаконням.

А я мав польський пашпорт, отже, повноправні права громадянина. Мій гріх й провина, що я вродився й виріс українцем.

WOJEWODA WOŁYŃSKI
Nr. B.B.O./3/34

Łuck, dnia 14. lipca 1934 r.

Do

Pana GOCKIEGO Włodzimierza

zam. w Krzemieńcu

Na zasadzie art.1 i 2 rozporządzenia Prezydenta R.P. z dnia 17 czerwca 1934 r. w sprawie osób zagrażających bezpieczeństwu, spokojowi i porządkowi publicznemu /Dz.Ust.R.P.Nr.50, poz.473/ zarządzam przytrzymanie Pana i skierowanie do miejsca odosobnienia w Berezie Kartuskiej, Województwa Poleskiego.-

WOJEWODA

Wzór 179

Другий документ трохи відмінний. Виставлений якраз 10 років пізніше від попереднього. Хто знає німецьку мову, той подумає, що це звичайне покликання до станиці Ґестапо. Але воно не так. Це є покликання до Дивізії «Галичина». Прошу звернути увагу на кіцеву фразу — «Прибуття обов'язкове». Хто знає практику й докладність німців, тому стане ясно, що незголошення може потягнути за собою запроторення всієї родини до концтабору, спалення хати та конфіскату майна. Отже, на призначений день 21.6.1944 із 32-ох покликаних зголосилося 27-ох. Нам сказано, що рівно через тиждень часу маємо зголоситися на транспорт, яким від'їдемо до Дивізії — «бо там брак старшин». А для вас все одно є лиш два виходи: або зголоситися до Дивізії й разом із своїми братами боротися проти більшовизму, або лишитися дома й бути насильно забраним до Червоної Армії, або, ще перед тим, розстріляними. А про консеквенції неставлення до транспорту, то нам лиш пригадано наприкінці розмови.

Ось другий зразок, як з нами поводились німці, в рамках своїх володінь. Ми ж мали їхні «кенкарти», щось в роді пашпорту.

KOMMANDEUR
er Sicherheitspolizei und das SD. Distrikt Krakau
Aussendienststelle Przemysl

Przemysl, den 14.6.1944

An Herrn

Gockyj Wolodymyr

Przemysl, Kusmanekstr. 5.

Sie werden ersucht am 21.6.1944 um 14.30 Uhr auf der hiesigen Dienststelle der Sicherheitspolizei u. S.D. Mackensenstr. 29 zu erscheinen. Das Erscheinen ist Pflicht.

I.A. [signature]
Hauptsturmführer

Та тут в усій величі насувається інша справа. Дивізія «Галичина» вважалася і донині уважається за частину зложену з добровольців. Може в початках її творення так і було. Але вже у 1944 німці не питали хочеш чи не хочеш. Одних забирали облавами в прифронтовій полосі (Бережани, Бучаччина, Коломийщина) й везли без усякої перевірки, без реєстрації, просто до рекрутського коша. Інших, як в моєму випадку, покликали «обов'язково в добровольці». Ще інших із розбомблених фабрик у Райху, просто групами присилали до рекрутського коша Дивізії. Це так поступав завойовник наших земель. Але хай мені хтось із думаючих людей нині скаже: чому нас донині називають коляборантами німецькими? Чи коли б ми були залишились дома й попали в Червону Армію, а в дійсності в армію Московської імперії — то ми такими коляборантами вже не були б? Чому? Німці такі самі завойовники нашої Батьківщини, як і москалі!

Я ні одного дня не був громадянином СРСР, ні одного дня не був німецьким громадянином — то коли мене насильно включено до тої чи іншої армії — то на якій підставі хто-небудь має право мене посуджувати, а навіть судити за колябо86 рство?

Ці деталі замотані, зокрема для чужинців. Але в тих деталях ми самі мусимо визнаватися й, в разі потреби, сказати ясно це всім тим, які тих справ не розуміють як слід.

А справа проста. Нас переслідували за українство. Переслідували за те, що ми не маємо своєї держави, свого оборонця та заступника. В Австрії нас посуджували за москвофільство і як зрадників Австрії везли тисячами до Ґмінду, до Талергофу або вішали, як це робили мадяри в 1914-1915 роках.

Нас гнобили й переслідували поляки, одних як радянофілів, інших як ґерманофілів. Бо Україна була за Збручем, а Німеччина дала притулок тим, що втікали від переслідувань.

Нас переслідували й винищували німці, бо ми перешкоджували їм будувати «лєбенсравм» на нашій землі, але ми донині «німецькі коляборанти».

Нас переслідує Москва, бо ми не хочемо відректися від свого пня. Тому ми «гітлерівські найманці», «запроданці західної буржуазії» й що лиш слина на язик принесе.

Але я ніяк не зрозумію, чому нас переслідують жиди, які роками жили й доробляялися на нашій землі? Ми від них не вимагали нічого. Ані Україна, як держава, в ніякій мірі не загрожувала їх екзистенції чи дальшому проживанні на нашій землі?

Це друге питання, яке вимагає вияснення. Для думаючої людини оці два наведені документи, вказують недвозначно, що найвища пора позбутись чужих пашпортів, а придбати врешті свій власний, за яким стояла б державна сила й закон.

Минуле

Василь Федорович

«СВІТОВЕ ЗНАЧЕННЯ ГАЛИЧИНИ»

Твердження — здається — надто претенсійне. Але з ним виступив у 1915 р. український історик Степан Томашівський у своїй розвідці п.з. «Die weltgeschichtliche Bedeutung Galiziens». Для обґрунтовання своєї думки автор подає цілий ряд причин: територіяльно-географічних, етнографічних, історичних, політичних.

Можна з деякими поглядами автора не погоджуватися, але все таки варто з ними зазнайомитися, щоб належно оцінити історичну ролю Галичини в формуванні політичної думки на Україні.

Географічне положення

Якщо мова про територіяльно-географічне окреслення Галичини, то вона лежить по обох боках великого европейського вододілу, докладніше, в самій середині його повітряної лінії. До Першої світової війни великі політики навіть не думали про Галичину й не багато про неї знали. А все таки — це найбільш центральна частина Европи, а її твердиня Перемишль лежить у рівній віддалі від Києва на сході і Відня на заході, та від Петербургу (тепер: Ленінград) на півночі і Риму на півдні.

Мешканці Галичини, відгороджені на півдні Карпатами, не відіграли більшої ролі в південній і західній Европі, а зате виявили більше активности на сході й поширили свої володіння над Дністром, Бугом і Дніпром. З уваги на географічне положення, Галичину можна вважати брамою або ключем до східньої Европи. Посідання Галичини давало середньоевропейським державам перевагу над іншими країнами, а перемиська твердиня була в тих часах для цілої Европи забороломом проти ворожих нападів зі сходу.

Перед Першою світовою війною Галичина була найбільшим коронним краєм Австро-Угорщини з офіційною назвою «Королівство Галичини і Льодомерії», до якого додано князівство краківське, освенцімське і заторське. В тій формі цей коронний край був скомплікованим продуктом історичного процесу, й коли відкинути від нього поодинокі складові частини, то назва «Галичина» вповні оправдана.

Етнографічні особливості

Етнографічно Галичина лежить в середині слов'янського світу. Її мешканці-українці творять типічну слов'янську переходову групу мо-

ви, яка поєднує в собі східні й західні та пічнічні й південні елементи слов'янства. Під оглядом антропологічним, галицькі українці творять переходову групу не тільки в слов'янському, але також в европейському світі взагалі.

В своїх кордонах Галичина майже однорідна, заселена одним, тобто українським народом, переважна більшість (80%) якого живе над Дніпром, то є на просторі природної і тривалої експансії галицьких українців.

Історичні мотиви

Галицько-Волинські землі виступають на історичну арену під кінець 10 ст., коли вони ввійшли до складу Київської держави. З економічних причин сусіди намагалися опанувати Галичину, бо саме тут перехрещувалися три важливі торговельні шляхи: а) з Угорщини на північ вздовж Сяну й Бугу до балтійських країн; б) зі Шлезька на схід до Києва і Дніпра; в) вздовж Дністра і Пруту до гирла Дунаю. З тих причин Галичина була тереном постійних воєн, тут пролилося багато крови й, мабуть, звідси її друга назва «Червона Русь».

Після упадку Києва (1240), Галичина, як складова частина Галицько-Волинського князівства, продовжувала державні й культурні традиції Київської Русі й була заборолом проти татарських нападів зі сходу. Після смерти останнього представника династії Романовичів, Юрія II, польський король Казимир Великий зайняв в 1340 р. Львів, а згодом в 1387 р. окупував всю Галичину. Під Польщею була Галичина до 1772 р. Не зважаючи на сильний польонізаційний тиск, якому піддалася більша частина вищих українських верств, сам народ у своїй масі залишився вірний старим традиціям, своїй мові і церкві.

Галичина і Росія

Вже при першому поділі Польщі в 1772 р., коли Галичина перейшла під володіння Австрії, Росія робила заходи, щоб дістати Галичину для себе. В заміну за Галичину цар хотів «подарувати» Австрії Румунське князівство. Дійшло до того, що через короткий час (1809-1815) частина Галичини, а саме Тернопільська область, була тимчасово під російською адміністрацією. Царський уряд ніколи не занехав своїх намірів здобути Галичину, яка, на його думку, була загрозою для російського царства.

У своїй політиці супроти Галичини Росія керувалася в першу чергу стратегічними мотивами: Карпати — це природний охоронний вал перед мнимою аґресією з заходу. Крім того, в своїх претенсіях до Галичини, Росія використовувала історичні традиції Київської Русі, яку вона нібито «успадкувала». До того долучився ще один момент, а саме, небезпека українського націоналізму, що його гніздом була якраз Галичина. Всі ті мотиви віддавна формували політику Росії су-

проти Галичини. Тому, зараз на початку Першої світової війни, російське військове командування видало 18 серпня 1914 р. маніфест про «велике завдання царського уряду об'єднати всі руські землі», при чому малося на увазі в першу чергу Галичину. Місяць пізніше, 22 вересня 1914 р., цар повідомив нового губернатора Галичини про те, що вся Росія радіє з «приєднання» Галичини, а 9 лютого 1915 р. в Думі один з міністрів заявив, що здобуття Галичини — це та остання квітка, що бракувала в царському вінку слави.

Історичний процес усамостійнення українського народу після упадку Києва почався спершу в формі Галицько-Волинської Держави. Згодом він проявився в культурно-релігійній сфері через відлучення Галицької, а потім Києво-Галицької митрополії, головно через унію з Римом, а вкінці виринула інша важлива форма національного відродження, а саме, мова, яка дала народові остаточний характер національно-культурної індивідуальности. Росія скоро побачила, що мовний сепаратизм українців є небезпекою для цілости імперії. Проти української мови видано окремі укази, що забороняли українську мову в літературі, науці та в публічному житті. Але царський уряд знав, що всі заборони будуть безцільні, доки Галичина буде поза сферою російських впливів, бо під Австрією українці в усіх ділянках життя користають з рідної мови і, не зважаючи на царські укази, поширюють з Галичини на Велику Україну національні ідеї. Тому царський уряд вживав усіх заходів, щоб придушити або бодай здискредитувати український національний рух в Галичині. Російські політики дійшли до переконання, що українці більш небезпечні для Росії, ніж поляки, тому старалися через своїх вислужників-москвофілів провести в Галичині відповідну протиукраїнську пропаґанду.

Те становище Росії супроти Галичини було відоме всім українцям, але австрійський уряд якось не звертав на це належної уваги. Але українці в Галичині тоді ще не мали впливу на велику політику Відня, тому, в міру своїх можливостей, розвинули доволі жваву діяльність для розбудови української культури й освіти: українські катедри у Львівському університеті, державні гімназії, народні школи, деякі привілеї для греко-католицької церкви. Та наполеглива праця довела до того, що ⅔частини українського населення Галичини були національно свідомі, а тільки невелика частина стояла на русофільських позиціях.

А що Галичина була головною (?!) причиною війни Росії проти Австрії, видно з того, що коли в Думі говорилося про галицьке питання, то міністр Сазонов, говорячи про причини війни, виразно назвав Галичину з її національними ідеями. Негайно після зайняття Галичини росіяни гарячково почали організувати адміністрацію, при чому головне вістря звернули проти української мови, яку усунено з публічного вжитку, включно з написами на приватних крамницях; закри-

то українські школи, заборонено українську пресу й видавництва, ліквідовано українські культурно-освітні інституції і т.п.

При оцінці українського життя російські офіційні чинники і націоналістичні кола стояли на становищі, що українська національна ідея і російська державна рація себе взаємно виключають. Крім того, було загально поширене переконання, що український національний рух є чужоземною політичною інтриґою: спершу турецькою, потім польською, а останньо австрійською і німецькою.

Галичина й Австрія

Не зважаючи на те, що українська національна ідея не є штучною інтриґою, тільки природним виявом соціяльного й культурного життя народу, треба ствердити, що Австрія — всупереч поширюваній пропаґанді — ніколи не вважала українського національного руху тараном для розбиття російської імперії, вона не тільки не підтримувала того руху, а навпаки ставилася до нього неприхильно і взагалі була незадоволена українською проблемою.

Політичний розвиток Галичини після упадку абсолютизму в Австрії в 1866 р. вказує на використання українського руху у грі з Росією. Поляки дістали тоді в Галичині майже необмежену вляду над українцями, що довело до довготривалої боротьби обох народів. Хоч поляки після двох програних повстань були ворогами Росії, то ж в конфлікті з українцями вони підтримували галицьких русофілів, бо були переконані, що український національний рух в Галичині загрожує їм більше, ніж русофільство. З другого боку, теж Росія підтримувала польонізацію Галичини, бо це було для неї менш небезпечне, ніж український рух і українізація.

Між поляками й українцями в Галичині велася боротьба за мову, за школи, за університет. Австрійський уряд в тому питанні — чи то з респекту до поляків, чи Росії — робив українцям різні труднощі. Нпр., аж до вибуху Першої світової війни уряд не погоджувався (всупереч попереднім обіцянкам) на зміну назви «рутенець» і «рутенський» на «українець» і «український».

Автор слушно завважує, що різниця в національно-політичній площині між українцями по обох боках австрійсько-російського кордону така велика, що малій частині українців в Галичині, як більш національно розвиненій, припала роля (не перший раз в історії) виступати в імені всього українського народу і бути носієм політичних ідей і національної свідомости.

Говорячи про причини вступлення Росії у війну проти Австрії, автор висуває ориґінальну гіпотезу. Тоді, як загальна світова опінія твердила, що Росія в своїх намаганнях опанувати Константинопіль і Дарданелі хотіла знищити Австрію й послабити Німеччину, автор відкидає таке твердження як неправдиве і завважує, що в час вибуху

війни питання Константинополя не було актуальне, і тому не могло бути головним мотивом вступлення Росії в війну. Це — на думку автора — могло бути дальшою метою, яка мала уложитися після закінчення війни. Висновок: Як для англійців — знищення німецької морської торгівлі, для Франції — Альзація і Льотаринґія, для Сербії — Боснія, так для Росії — Галичина. На ту тему писалося в тодішній пресі, але австрійський уряд закривав на це очі. Для прикладу, автор наводить повідомлення данської і голляндської преси з січня 1915 р. про російські наміри заключити з Австрією сепаратний мир, при чому Сербія мала б залишитися при Австрії, а Галичина перейшла б до Росії.

Очевидно, можна мати оправдані закиди проти такого твердження. Чи таке вивищення Галичини до ролі головної причини Світової війни об'єктивно оправдане? Чи можливо, щоб задля Галичини розпочалася грізна воєнна заверуха, що нанесла стільки нещасть, жертв, руїни?

Ці питання залишаються відкритими.

Галичина — український П'ємонт

Без уваги на те, чи Галичина мала таке велике «історично-світове» значення чи ні, незаперечним залишається факт, що вона відогравала й досі відограє важливу ролю в житті всієї України.

Ось дещо з історичної перспективи:

а) Галицько-Волинська Держава

Після упадку Києва в 1240 р., Галичина в складі Галицько-Волинської Держави ще цілих 100 років продовжувала традиції Київської Русі. Під володінням Романовичів піднеслося значення Галицько-Волинського князівства як заборола християнства на сході Европи, а найвидатніший його володар король Данило використав зв'язки з Заходом і приготовляв хрестоносний похід проти татар, стараючись приєднати до того діла папу римського і декого з західньоевропейських володарів. За те папа Іннокентій IV переслав йому королівську корону (1253 р.). Внутрі держави Данило провадив розумну політику, поширював в себе західні культурні впливи, впроваджував нові адміністраційні форми, зокрема в містах. Ту саму політику продовжували наслідники Данила й приєднали до Галицько-Волинської Держави велику частину земель Київської Русі. Після смерти останнього з династії Романовичів, Юрія II, польський король Казимир Великий загарбав в 1340 р. Львів, а в 1387 р. зайняв цілу Галичину враз із Холмщиною.

б) Під Польщею (1387-1772)

Це один із найсумніших періодів в історії Галичини. Народ, що ще донедавна жив державними традиціями, зійшов до рівня безправ-

них другорядних громадян. Бояри, які не підкорилися новій владі й не хотіли перейти в польський табір, переселилися до Литви, а ті, що залишилися, зубожіли, зрівнялися з дрібною шляхтою, перемішалися і селянством. Також міщани втратили свої давні права, а їх місце зайняли поляки, які мали доступ до всіх посад і урядів.

Саме в тому часі зросла роля української церкви як національної організації, що об'єднувала всіх вірних. При церквах постали братства, що спершу дбали про свої храми, допомагали бідним і хворим, організували шпиталі, а згодом, в добу посиленої польонізації в 16 і 17 ст., розгорнули культурно-освітню діяльність, відкривали школи й біліотеки, закладали друкарні. Найстарше з них — це Львівське Братство при церкві Успення Богородиці у Львові, засноване в 1463 р. З Львівського Братства вийшли визначні українські політичні й церковні діячі, як от: гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний, київський митрополит Йов Борецький, учені й організатори Богоявленського Братства в Києві (1616 р.) Захарія Копистенський, Єлисей Плетенецький, Лаврентій Зизаній, Касіян Сакович та інші. Вони створили ідеологічні підстави змагань козаків, що з дотеперішніх степовиків-здобичників стали речниками нових національних прагнень.

Щоб протиставитися денаціоналізаційним впливам латинських польських шкіл, церковні братства основували власні школи. Перша така школа постала при Успенському Братстві у Львові в 1586 р. За прикладом Львова пішли інші міста: Перемишль, Галич, Городок, Комарно, Стрий, Рогатин, Миколаїв, Ярослав і т.д. При Львівському Братстві засновано теж друкарню, в якій появився в 1574 р. «Апостол», а також «Букварь». Таким чином Львів став в половині 16 ст. загальноукраїнським культурним центром.

В тому приблизно часі постав великий культурний осередок в Острозі на Волині, де заходами князя Острозького засновано вищу школу-академію, в якій крім слов'янської, грецької і латинської мов викладали ще богословію та філософію і т.зв. вільні науки, то є математику, астрономію, граматику, реторику й логіку. Князь Острозький заложив тут теж друкарню, в якій видано в 1581 р. «Острозьку Біблію», то є повне видання всіх книг Святого Письма, та понад 20 інших богослужбових, учбових і полемічних творів.

За прикладом Львова постало в 1615 р. Богоявленське Братство в Києві. При братстві засновано друкарню і школу, що згодом перетворилася в Києво-Могилянську Академію.

в) Австрійський період (1772-1918)

В час переходу Галичини під Австрію, становище українського населення було жалюгідне: в матеріяльному відношенні крайня нужда, в культурній ділянці безпросвітня темнота. Вищі верстви спольонізувалися, а при українстві залишилося тільки закріпощене селян-

ство і нижче духівництво. Австрійський уряд робив заходи для злагіднення підданства селян та піднесення стану українського духівництва (нпр., Барбареум у Відні, Студіюм Рутенум у Львові). Але шлях до національного відродження був довгий.

Тоді, як Наддніпрянщина мала вже Котляревського, Квітку-Основ'яненка, Гулака-Артемовського і Шевченка, Галичина ще спала. Розбудила її щойно «Руська Трійця», а особливо Маркіян Шашкевич зі своєю «Русалкою Дністровою». Великий вплив на національне відродження Галичини мала «Весна Народів» (1848 р.). Тоді то постала перша українська політична партія «Головна Руська Рада», яка проголосила єдність всього українського народу. В тому самому році відбувся у Львові «Собор Руських Учених», який накреслив широку програму організації української науки й народньої освіти.

Хоч австрійський уряд зараз 1849 р. скасував конституцію і повернувся до системи абсолютизму, то «Весна Народів» із своїми новими ідеями вплинула на національно-культурне й політичне відродження Галичини. Для поширення освіти засновано в 1868 р. «Просвіту», що мережею читалень вкрила майже всю Галичину. В 1873 р. зорганізовано у Львові Наукове Товариство ім. Шевченка, яке мало за завдання створити базу для вільного розвитку української літератури й науки поза засягом російської цензури й адміністраційних утисків. Ініціяторами й фундаторами НТШ були громадські й культурні діячі з Наддніпрянщини.

Отже, Львів знову став культурним і науковим центром для всієї України, особливо тоді, коли царський уряд видав окремі укази про заборону українського слова. У Львові друкувалися популярні й наукові твори, що їх потім таємними дорогами пересилалося на центральні українські землі. В Галичині знайшли пристановище переслідувані царською владою українські політичні й наукові діячі, які тут могли продовжувати свою працю для української справи.

На переломі 19 і 20 ст. українські посли в Відні відважно виступали в обороні прав українського населення Галичини, а при тому завжди підкреслювали єдність галичан з наддніпрянськими українцями, хоч це не дуже подобалося віденським політикам. З вибухом Першої світової війни галицькі українці під проводом своєї парляментарної репрезентації зорганізували Леґіон Українських Січових Стрільців, який — хоч в складі австро-угорської армії — боровся проти Росії за українську справу. В часі свого постою на Україні (Херсонщина) УСС провадали корисну роботу над піднесенням національної свідомости тамошнього населення.

В листопаді 1917 р., коли Україні загрожувала більшовицька навала, галицькі українці виступили в обороні української держави. Пол. Є. Коновалець і А. Мельник зорганізували тоді з полонених австрійських українців Корпус Січових Стрільців. Це була одна з найкращих частин Армії УНР. Згодом ряди Січових Стрільців поповни-

лися наддніпрянськими добровольцями так, що Корпус став загальноукраїнською військовою частиною.

г) Від упадку державности до «перебудови»

Після програних визвольних змагань, Галичина знову припала Польщі. Українці, що пережили світлі моменти національного зриву, не припинили боротьби за свої права. Та боротьба велася двома шляхами: леґальним — на форумі польського сойму, і нелеґальним — підпільною роботою УВО-ОУН.

Коли в 1939 р. більшовики зайняли Галичину чи радше Західню Україну, галицькі українці поставилися з недовір'ям, а то й явно вороже до нової влади і, не зважаючи на терор, арешти, засуди, заслання, продовжували підпільну роботу. Хоч після втечі більшовиків в 1941 р. відкрито в галицьких в'язницях тисячі жертв, це не зламало бойового духа українського населення.

За нової німецької окупації українці, не зважаючи на голослівні обіцянки побудови «нової Европи», поступали більш обережно. З одного боку, були позірні появи співпраці з новим режимом (Український Центральний Комітет), а, з другого боку, ОУН підпільно продовжувала боротьбу. І так, з одного боку, зорганізувалася Дивізія, яка тепер, подібно як колись УСС-и, боролася по боці Німеччини проти червоної Москви, — а з другого боку, УПА воювала проти німців і проти більшовицьких партизантів та продовжувала ту боротьбу до 1950-их років.

Така рішуча протибільшовицька постава галичан і їх віра в перемогу української правди — мусіла в якійсь мірі вплинути на наддніпрянських українців, які зазнали стільки горя під сталінським режимом; вони тепер немов «заразилися» галицьким націоналізмом і почали відважніше виступати зі своїми «єретичними» думками. Цікаво теж, що як не більшість, то пропорційно велике число в'язнів-дисидентів 1960-их років — це уродженці Західньої України або ті «східняки», які з різних причин перебували в Галичині, де ближче зазнайомилися й захопилися українською національною ідеєю. Без вагання можна заризикувати твердження, що прилучення Галичини до УРСР було немов трансфузією нової крови, яка відродила й оздоровила загальноукраїнський організм.

Значення Галичини видно найбільше тепер — в часі перебудови і гласности. Якраз в Галичині спалахнув той нестримний вогонь відродження, що промощує собі шлях на схід України. Тут вперше під час публічних походів і демонстрацій замаяли синьо-жовті прапори. З катакомб вийшла українська греко-католицька церква й бореться за свою леґалізацію. Молодечі ансамблі плекають і поширюють заборонені досі стрілецькі пісні та відновлюють культ визвольної боротьби. У Львові відновлено Наукове Товариство ім. Шевченка, Союз

Українок, Пласт. Львов'яни роблять енергійні заходи для спорудження в центрі міста пам'ятника Шевченкові. Останньо виготовлено теж проєкт пам'ятника для Маркіяна Шашкевича на площі колишньої Семинарицької церкви, що її знищила німецька бомба в червні 1941 р.

Про те з гордістю говорив недавно (24 липня ц.р.) в Торонті посадник міста Львова Богдан Котик, який особливо підкреслив ролю «свого» міста. — Без перебільшення — говорив він — можна скзати, що Львів перший розбудився, а тепер будить всю Україну. І не тільки львов'яни, але й усі східняки, називають Львів духовною і політичною столицею України.

Чому саме Львів? Мабуть, тому, що тут є давні політичні традиції, традиції свободи слова, руху, багатопартійности. У Львові до цих пір живуть ідеї визвольної боротьби, тут ще живуть люди, які брали участь у тій визвольній боротьбі. Немаловажне й те, що Львів русифікувався значно менше, ніж Східня Україна, а русифікуючись, чинив шалений опір. Міська Рада Львова перша в усій Україні офіційно признала синьо-жовтий прапор і його урочисте вивішення на ратуші відбулося при участі стотисячної маси людей. За прикладом Львова пішли інші міста: Тернопіль, Івано-Франківське, Луцьк, Рівне, Житомир, а 24 липня ц.р. — Київ. За ініціятивою львівських організацій влаштовано між Львовом і Києвом «живий ланцюг», присвячений актові Соборної України з 22 січня 1919 р. У Львові зорганізувалося і діє товариство «Меморіял», яке займається приверненням доброго імени всім тим, хто був реперсований, і, крім того, опікується стрілецькими могилами, головно на Янівському цвинтарі, де їх за наказом влади зруйновано.

Кінцева заввага посадника Котика: Все національне, що було засіяне нашими дідами й батьками, впало на добрий ґрунт і тепер починає сходити. Вже немає ніяких сил, які могли б це задушити.

Галичина, як український П'ємонт, в різних періодах нашої історії була культурним центром і дороговказом на шляху до державної незалежности України. Проте Галичина — це ще не Україна, і шлях до самостійної України веде через Київ, а не через Львів. Тому слушно посадник Котик, довідавшись, що на будинку київської Міської Ради офіційно вивішено синьо-жовтий прапор, заявив, що тепер Львів передає естафету Києві, щоб він ніс далі прапор свободи до всіх кінців широкої України.

УКРАЇНСЬКА АРТИЛЕРІЯ ЧАСІВ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Рік 1648, рік повстання Богдана Хмельницького, мав переломове значіння в історії українського війська. Коли Богдан Хмельницький проголосив повстання проти Польщі, козацькі пушки були в руках реєстрованих козаків, а старшували над ними польські старшини. Повстанці на Запоріжжі мусили творити собі нову артилерію. Дещо добуто із сховищ у «Військовій Скарбниці» на Дніпрових островах. Це були ті невеликі гарматки, яких уживано в морських походах. У травні 1648 р. Богдан Хмельницький добув Січ, де стояла залога реєстровців, і забрав звідти невелику артилерію, що нею була забезпечена козацька твердиня. При допомозі цих перших пушок повстанці перемогли на Жовтих Водах.

Козацька артилерія відіграла важну ролю в бої під Корсунем. На засідку проти польського війська гетьман вислав десять пушок; з приготовлених на березі шанців козаки зустріли польський табір сильним вогнем.

В перші місяці повстання козаки збирали пушки з численних замків на Придніпрянщині; з початком червня артилерія в Чигирині мала 74 пушки. З поширенням повстання на західні землі в руки запорозького війська перейшли артилерійські засоби з замків Київщини, західної Волині й Поділля: напр. в Полоннім повстанці захопили 60 пушок, так само в Барі добуто кількадесять штук.

З початком походу 1649 р. у козацькому таборі було 24 пушки по чотири коні і 2 пушки по 6 коней; це була головна гетьманська артилерія; окрему гармату мали полки, нпр. у полку Головацького було 6 пушок. В тій же війні підчас облоги Збаража було 30 українських пушок. Рівночасно в українськім війську на Білій Русі було також 30 пушок.

У берестецькому поході 1651 р. козацька артилерія була особливо сильна. «Пушок і пушкарських засобів багато: пушки, взяті в Барі, у Винниці і в інших містах усі у війську; у кожного полковника в полку пушок по 5 і по 6. А всіх тепер полковників з полками 17, окрім тих трьох полковників, що стоять проти литовського війська. А окрім цих полкових пушок, у гетьмана є ще 30 пушок».

Які були кошти утримання артилерії, про це оповідали козацькі посли під час переговорів у Москві 1654 р.: «Передше бувала на запорозьке військо королівська плата з королівських доходів, на вироблювання і направу пушок і на порох і на оливо, щоб і тепер государ був ласкав, що буде государева воля. Щоби тим людям і коням, що бувають під нарядом, давати в зимовий час для покорму й відпочинку харчові місця в козацьких городах, де вигідно». «На направу знаряду військового і на пушкарів і на всіх людей робочих просимо твоє цар. вел. мати свою царську милостиву пам'ять, як про зиму, так про становище; також на обозного 400 золотих». «Гармашів, що є при наряді, буває по 300 чоловіка. А на ту гарматну направу видавано з королівського скарбу на порох і оливо по 10.000 польських золотих. А для прохарчування в зимову пору гармата має бути на переміну в оселях, де було б по 300 дворів; і в той час з тих місць, де гармата стоїть, податків ніяких не брати».

Для оборони від татарських нападів фортифіковано тоді кожну більшу оселю, і таких невеличких замочків на Придніпрянщині раховано тоді цілими сотками. Маємо докладні дані про артилерійські засоби у білоцерквіськім полку в 1654 р. В 12 замках цього полку було разом 52 пушки, з того половина залізних, половина мідяних. Калібер пушок означувано за величиною куль, порівнюючи їх з монетарами: «ядром по 2 гривеньки», «ядром у гривеньку», «ядром по пів гривеньки». Найбільшу артилерію мала Біла Церква, а саме: 17 мідяних пушок і 15 залізних; в цім числі було 5 пушок калібру 1½, 24 пушки калібру 5 «гривеньок». Пушкарських засобів було тут досить багато: 20 пудів салітри, 44 пуди пороху, 300 ладунків, 3500 куль. В інших замках було ледві 1-2 пушки і потроху салітри, пороху та оливи.

Порох вироблювано на Україні. На Придніпрянщині здавна був розвинений салітровий промисел, — салітру добували зі стародавніх могил окремі промисловці, салітерники. Вибір пороху за Хмельниччини дійшов до чималого розвитку. Нпр., в описі козацького походу на Білу Русь 1649 р. читаємо, що козаки «порох мають з України, — з Києва їм свіжо привезли велику кількість». У берестецькому поході: «Порох й олива у війську багато; привозять купці до війська салітру, і козаки самі з салітри роблять порох». При облозі з салітри роблять порох». При облозі Збаража 1649 р. є звістка, що козакам невистачало сірки.

Керму над артилерією мав військовий або генеральний обозний; до його штабу належав гарматний хорунжий і гарматний писар. За гетьманства Богдана Хмельницького обозними були: Іван Чернята 1648-1649 рр., Хведір Коробка 1650 р., Тиміш Носач 1655 р. і пізніше.

Подав **І.К.**
«До перемоги» ч.37(38)

З України

Іван Драч

ОБІЙДЕМОСЬ БЕЗ КОМПЛЕКСУ!

Багато мовиться сьогодні про новий союзний договір, нову федерацію. Якими бачаться вони? На фундаменті якої загальнонаціональної ідеї може базуватися самостояння республік, зокрема України?

Справжній союз можливий тоді, коли всі республіки, які хочуть відділитися, вийдуть із Союзу. Отже, спочатку відділення, суверенітет, відокремлення, яке не буває без національної евфорії, а потім лише — вільний союз вільних народів, вільних республік. Ленін називав Росію тюрмою народів, Сталін її модернізував до найжахливішого стану концтаборів, і як же із тюрми народів можна зробити союз народів, як цю тюрму можна перебудувати, на основі якого нового союзного договору?! Вся дисципліна логіки і парадокси алогізмів ведуть до єдиного висновку — виходу із Союзу. Обов'язок Росії — вийти першою і допомогти всім іншим. Вільна Україна неможлива без вільної Росії. Загальноєвропейський дім народів неможливий без України — адже саме в нашій республіці, на Закарпатті, географічний центр Європи. І чим активніше діятимуть зараз доцентрові сили, тим активніше відцентрова, може, навіть трагічна сила відриватиме народи від центру. Чи вистачить розуму і совісти керманичам влади, аби відчути всю глибину сучасних течій? Адже колючий дріт кордону не відділяє Україну ні від Польщі, ні від Чехо-Словаччини, ні від Румунії... Чи вистачить розуміння новим політикам, що ніяка берлінська стіна не відділить Україну від Росії? І якщо Прибалтика при бажанні може вийти в Балтійське море — поруч скандінави, то християнська Україна може вийти через Чорне море тільки в обійми мусульманської Туреччини.

Мене питають: яких ілюзій у процесі національного пробудження необхідно уникнути сьогодні? Від чого на цьому шляху, можливо, потребує застереження наш народ?

Мабуть, варто застерегти від того, що ми не найкращі у світі. І не найгірші. Що ми найзвичайніший і найнезвичайніший народ з трагічною історією (Сталін винищив за чисельністю більше українських селян, ніж є сьогодні населення у всій Прибалтиці; мільйонами відмовлялись українці від рідної мови; жодної української школи фактично немає в Донецьку, де українців не менше, ніж у Канаді, і жодної української школи — у братній РРФСР, ні на Кубані, ані в Зеленому Клині на Далекому Сході).

Українофобія нависала в атмосфері тюрми, сорочка-вишиванка називалась антисеміткою, москаль протистояв хохлу як плюс і мінус,

українець розплющувався і пристосовувався, а возвеличувався тільки як представник імперського стану, і ставав «малорос» таким «великоросом», що будь-якому представникові з Рязані чи з Ростова міг дати фору щодо загальноросійського патріотизму. Тому осереднення свідомість українця легко бачить ворога ззовні, і йому ж важко помітити головного свого недруга, причому досить часто дуже хитрого і підступного, — у дзеркалі.

На нашій землі мають бути створені такі умови, за яких народи — українці і євреї, росіяни і поляки — відчули б Україну своєю вітчизною, були б вільними. Слово «суверенітет» — найпопулярніше слово, але воно лиш допомагає розв'язати загальні проблеми людського буття й аж ніяк не є панацеєю від усіх напастей. Це слово — не паличка-виручалочка і не золотий ключик від усіх замків, та все ж таки суверенітет притягає магнітом, і це не потяг нічних метеликів до смертоносного вогню, а повертання молодих соняшників до теплого дихання сонця.

Мене питають: чи збереже наш народ своє обличчя, свою духовну культуру, якщо республіка відділиться від СРСР? Чи немає небезпеки, що вона опиниться у провінційному сусідстві з могутнішими державами?

Уперше ядро атома було розщеплено в Харкові, а першу енциклопедію кібернетики видано українською мовою, Вернадський невіддільний від української науки, тобто і від світової, а Бортнянському і Веделю не обов'язково називатися російськими композиторами — вони українці. Нещодавно група російських туристів, кажуть, із Тамбова, оглядала Київську Софію, слухала розповідь екскурсовода — природньо, російською мовою: центр давньоруської культури. Давньоруський князь Ярослав Мудрий був поєднаний родинними зв'язками з усіма престолами Європи. Київ — мати міст руських і тому подібні шкільні афоризми. Одна здивована і обурена туристка, строго оглянувши столицю України, осудливо запитала: «А коли ж це все українці у нас захопили?»

«Ми нічого і ні в кого не захоплювали... Збираються ставити пам'ятник Тисячоліттю хрещення у Москві, в тому місті, якого не було на карті за часів князя Володимира Хрестителя. Сама назва Русь, вирвана із серця Києва залізною рукою Петра, утвердилась на просторах усієї його імперії. І важку шапку Володимира Мономаха ми ні в кого не брали — взяли її у нас, як і чимало іншого у численні ермітажі. Тому серед інших суверенітетів є й суверенітет історичний.

У нашому народі досить сил, аби обтрусити імперську длань. І в цьому насамперед має бути зацікавлений російський народ, мають бути зацікавлені самі великороси. Вільна Україна, повторюю, неможлива без вільної Росії та вільної Білорусії. «Рух» неодноразово заявляв про те, що він стоїть на таких позиціях: росіяни на Україні мають жити ліпше, ніж вони живуть в Москві, Ленінграді і Нью-Йорку.

Євреї на Україні мають жити і почуватися ліпше, ніж у Москві, Ленінграді, Нью-Йорку, Тель-Авіві та Єрусалимі. І тоді дозволено й українцям на Україні домагатися такого ладу, щоб могли вони жити ліпше, ніж живуть українці у США і Канаді. Отакий «націоналізм» «Руху». Чимало тисяч українських інтеліґентів на американському континенті в багатьох вузах Нового Світу — живий доказ життєздатности і морозостійкости нашого народу. У світовому співтоваристві звільнившись від комплексу «малороса», ми житимемо як люди серед людей.

Одна ікона з-під Києва потрапила на Північ і стала Матір'ю Божою Володимирською, інша — на Захід і стала Маткою Боскою Ченстоховською. Ми залишені на утримання Матері Божої Чорнобильської. При ній і зостаємося...

«Київ», #6, 1990

ДО 500-річчя УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА

ЄДНАЙМОСЯ!

... Немов ожила історія нашого народу, яку так довго приховували і перекручували. Так он же, виходить, скільки в нашій минувшині героїчних подій і яскравих і леґендарних особистостей. Виходить, наші пращури-запорожці вміли не лише горілку пити, мотнею вулицю підмітати та в бочці з дьогтем купатися, як це довго намагалися втокмачити в наші голови. Це були справжні лицарі-духоборці, які дивували світ не стільки бойовими подвигами, хоч їх і було без ліку, скільки державним розумом. Інакше чим пояснити, що пам'ять про них, нищена протягом століть, чим далі більше бентежить наші душі сьогодні? Ось тільки-но почало очищатися від мулу цілюще джерело історії України, як до нього припали тисячі й тисячі.

Прагнення очиститися від скверни вікової облуди, приниження історичної правди привели в перші дні серпня на священну землю козацької вольниці десятки тисяч людей з усіх куточків України. Були тут гості із далеких земель — з Австралії, Швеції, Канади, Сполучених Штатів. Були діти й старі.

Люди збиралися до другого за висотою — після Чернечої гори — кургана України біля села Капулівки на Дніпропетровщині, на вершині якого знайшов свій останній спочинок леґендарний січовий отаман Іван Дмитрович Сірко. Збиралися, щоб відзначити три вікопомні дати — 500-ліття заснування Запорозької Січі, 300 років з дня народження останнього кошового Петра Калнишевського та 310 літ від дня смерти Івана Сірка.

Про свято всього не розповісти, бо не скрізь можна було встигнути. Воно відбувалося й у Дніпропетровську, Нікополі, Орджонікідзе, Марганці, в багатьох селах Дніпропетровщини. В програмі його були мітинґи, концерти фольклорних професійних та самодіяльних колективів, пішохідні та

автопоходи, вітрильний похід по Дніпрі, екскурсії по історичних місцях, відкриття пам'ятних знаків і дощок на місцях січей. Коротко лише про головні події свята, очевидцями яких довелося бути.

3 серпня. Науково-практична конференція «500-річчя українського козацтва і сучасність» у палаці культури Нікопольського південно-трубного заводу. В ній взяли участь вчені і літератори з усіх кінців України. Конференцію відкрив голова Народного Руху України за перебудову, народний депутат України поет Іван Драч. До присутніх звернувся від імені Української автокефальної православної церкви єпископ Чернігівський і Сумський Роман. Він проголосив молитву во славу запорозького козацтва, за кращу долю нині сущих, благословив єдність українського народу. В залі прозвучала пісня «Ще не вмерла Україна».

З доповідями про історію виникнення і розвою українського козацтва виступили історик Олена Апанович, перший секретар Спілки письменників України Юрій Мушкетик, історик Михайло Брайчевський, філософ Мирослав Попович та інші.

Ніхто не може заперечувати, зазначалося на конференції, що український народ під смертельними ураганами, що випали на його долю, сформувався, вижив і розвинувся, зберіг себе як нація передусім завдяки демократичному устрою християнської козацької республіки. Запорозька Січ протягом століть, по суті, виконувала функції української держави.

Нині, коли історія запорозького козацтва, яку довго замовчували і перекручували, нарешті, повертається до народу в повному обсязі і первозданній чистоті, досвід Запорозької Січі справляє свій вплив на перебіг подій, що відбуваються в нашому суспільстві. Сьогодні ідеалом для всіх є правова держава, суспільство в якому панує закон, поважається думка кожного, хай навіть вона не сходиться з тим, що думає більшість. І ми маємо перед собою взірець того, як будувати такі стосунки. Ним є Запорізька Січ, в якій панувала така чесність і така безпека, що всі, хто приїздив сюди з товарами або за товарами чи в якихось інших справах, не боялися, що з їхньої голови впаде бодай волосина.

Нині Запорозька Січ постає перед нами як держава з відкритими кордонами, в якій були сформовані зачатки ринкових відносин, де населення було на три чверті письменним, а багато козацьких ватажків було найосвіченішими людьми того часу.

На жаль, змістовні доповіді ряду вчених і літераторів скоро відійшли на задній план, бо шановна президія, здається, втратила момент, коли наукова конференція почала перетворюватися на мітинґ, причому, не в найкращому розумінні цього слова. Почалося зведення рахунків, кому належить перша роль в організації свята — Рухові, Товариству української мови імені Т.Г. Шевченка чи місцевим органам влади...

4 серпня. Мітинґ пам'яті біля могили Івана Сірка. Точних даних, скільки сюди прибуло людей, нам ніхто не зміг дати. Одні казали — 200 тисяч, інші — 300 тисяч з лишком.

На мітинґу пам'яти з нагоди відкриття свята козацької слави виступив керівник делеґації Верховної Ради республіки, перший заступник Голови Верховної Ради УРСР І.С. Плющ. Він, зокрема, сказав:

— Нам з вами, кому випало жити в такий непростий період вітчизняної історії, потрібно берегти не тільки історичну пам'ять, правду про минуле

свого народу, а й використати неоціненні дари цієї духовної спадщини для великої і непростої роботи по створенню суверенної Української держави...

І.С. Плющ оголосив Звернення Верховної Ради УРСР до народу України в зв'язку з 500-річчям виникнення українського козацтва.

На мітинґу лунали пристрасні заклики, щоб славні традиції запорозького козацтва послужили згуртуванню всіх верств населення, політичних рухів і течій нашого суспільства.

— Ми вперше в історії своїй підійшли до щасливого шансу, коли можемо без зброї вибороти незалежну Україну, — сказав Юрій Мушкетик. — А для цього нам потрібна єдність, єдність і єдність!

Увечері відбулося урочисте освячення Могили Пам'яті. Пролунав салют з козацьких гармат. Делеґації висипали на могилу вузлики землі, привезеної із собою зі своїх країв.

5 серпня. Свято на Хортиці, масовий мітинґ на площі Вознесенівській. Слід скзати, що Запоріжжя зустріло гостей дещо насторожено. До всіляких чуток додала свою обласна Рада, недвозначно давши зрозуміти, що проведення свята на Хортиці небажане.

На щастя, здоровий глузд усе ж таки переміг. Свято відбулося. Багатотисячна колона посланців усіх областей республіки, обійшовши коло вічового січового майдану, рушила в десятикілометровий похід до центру Запоріжжя. Тут, на площі Вознесенівській, що розташована на мальовничому схилі Дніпра, відбувся масовий мітинґ. Зміст промов, що прозвучали на ньому, можна стисло схарактеризувати словами Івана Драча:

Ось у мене в руках козацька шабля, подарована музеєм на Хортиці. Ніяка булава нічого не варта, якщо є шабля в руках. Але Народний рух України вкладає цю шаблю в піхви, тому що зараз лише духовна єдність, мир, братолюбіє можуть перемогти на цій землі, подолати все те, чого не подолав український народ упродовж століть...

Після мітинґу відбулися масові народні гуляння, концерти професійних і самодіяльних колективів республіки.

Поділитися враженнями про свято я попросив першого заступника Голови Верховної Ради України І.С. Плюща.

— Найбільше мене вразило те, — сказав Іван Степанович, — що глибинний дух українського патріотизму зберігся і в дітей, і в старих. Яке то сильне зерно посіяли колись наші предки — запорозькі козаки! Воно проросло через товщу років. Хочу сказати таке. На занедбаному лузі проростає усього два-три види рослин. А коли йому створити сприятливий режим, як він забуяє, скільки на ньому проб'ється квітів. Отож, якщо створити сприятливі обставини людям, то ми відтворимо все, що незаслужено забуте. І ми вже починаємо це робити. Звісно, є багато нетерплячих, які б хотіли прямо тут, на святі, зробити Україну самостійною. Всі ми за неї, і вона вже є. Прийнято Декларацію про суверенну Україну, Закон про її економічну незалежність. Але потрібен час, щоб усе це було реалізовано на практиці, потрібен механізм приведення в дію законів. Ця робота вже почалася. В неї вписується і нинішнє свято козацької слави. Як важливий крок на шляху духовного відродження нашого народу. За ним будуть інші...

Нікополь — Запоріжжя — Київ **А. Проскуров,**
«Сільські вісті» 8.8.1990 *кор. «Сільських вістей».*

ДЖЕРЕЛА ДУХОВНОСТИ

Десятки автобусів тисячі людей йшли до серця «Козацької республіки», — Хортиці. Тут відбувся ґрандіозний мітинґ, присвячений ювілею. Його можна вважати за кульмінацію Днів козацької слави. Не буду переповідати читачеві виступів народних депутатів, інших учасників святкувань. Нових слів не вигадаєш, як не обминеш і того, що цей мітинґ, як і попередні, мав своє політичне спрямування — у дусі недавно схваленої парляментом Декларації про суверенітет. Можна сказати про почуття святкової єдности в усіх, хто зібрався на Хортиці цього дня. Географію учасників можна було уявити за номерами автобусів і машин, але я зустрічав і знайомих з Австралії, Канади, Польщі — українців за походженням. Вони прийшли сюди, щоб поділити нашу радість і наш біль. Як сказав народній депутат СРСР Володимир Яворівський: «Ми йдемо не до козацьких могил, а повертаємось до самих себе». Так і всі ці люди — іноземці і громадяни України, жителі інших республік, яких теж було чимало — поверталась до самих себе, до витоків духовности і людської самоповаги. Такого Запоріжжя ще не бачило, як не бачили подібних свят Дніпропетровськ, Нікополь, Орджонікідзе.

— Це свято відбувається в більших масштабах, ніж я собі уявляв, — говорить мені народний депутат УРСР, голова НРУ Іван Драч. — Основна наша ціль — відкриття джерел духовности, бо ж тут один з найкритичніших моментів нашої історії, наш народ майже з нічого постав на цьому клапті між мусульманським і християнським світами. І завжди, коли зустрічаєшся з людьми з цього краю, бачиш вплив оціеї вольности запорозької. Тут виробився дуже цікавий тип людини — щирої, гостинної.

До речі, про реакцію місцевого населення. Я далекий від того, щоб вважати її однозначно. Але треба було бачити блискучі очі запорізьких чи дніпропетровських хлопців, щоб зрозуміти: народ може виховуватись тільки на прикладах власної історії, власного героїчного минулого. І коли цього не відбувається, людині чогось не вистачає. Причетність до спільного кореня відчувається навіть у людей, які поки що розмовляють різними мовами.

— В одному всі спільні. Ми відчуваємо причетність до екологічної долі України, — погоджується зі мною філософ Мирослав Попович. — Я добре знаю історію і вважаю, що з минулого не треба робити зразок на майбутнє. Козаччина теж була не без крови і невиправданих жертв. І добре, що ми беремо з тих часів не жорстокість, а лицарство, доброзичливість козацького фольклору.

З Хортиці учасники свята повернулись до шляху на Капулівку, де на могилі Івана Сірка знову зібрався великий мітинґ пам'яти козацтву. Аж до ранку біля великої ватри лунали співи, козацькі пісні,

виступи естрадних колективів — програма, підготовлена на цей святковий тиждень, здається, була виконана повністю. До речі, за день до того мені пощастило бути свідком такого ж концерту на центральній площі Орджонікідзе. І тут не хотів би обминути невиправдане напруження в деяких епізодах свята. Хто і в чому був винний? Організатори чи місцева влада? Не будемо шукати винуватців. Але, скажімо, поруч із концертним майданчиком збуджений натовп «штурмував» Орджонікідзевський міськком партії, намагаючись вивісти на ньому жовто-синій прапор. Так що міліціонерам не вдалося бути глядачам концерту. Чи інцидент із прапорами на шляху до Капулівки... Та з іншого боку: чи пов'язана історія Запорозької Січі із символікою Радянської України? Про це теж було б непогано подумати. Дійсно, в кожного прапора своє місце: червоному — на партійному будинку, жовто-синьому чи малиновому — на древніх могилах людей, які вмирали під цими хоругвами. І не будемо змішувати барви.

А закінчилися Дні козацької слави там, де стартували. На могилі «Нестора Запоріжжя» академіка Дмитра Яворницького.

Звичайно, тільки час зможе відповісти на запитання, що це було насправді? Яскравий фольклорний фестиваль, один з вагомих епізодів політичної боротьби чи все ж таки ще один крок на важкому шляху до суверенної Української держави — крок курним козацьким шляхом?

Віталій Портников,

«Молодь України» 7.8.1990

НАЦІОНАЛЬНИЙ СКЛАД НАСЕЛЕННЯ УРСР

Київ. — «Літературна Україна» ч.30 з 26-го липня подала перші результати національного складу людности УРСР згідно з даними останнього перепису з 1989 року.

На 51,7 міль. осіб, українців є 37,4 міль., або 72,7 відсотка із загальної кількости населення. Отже число українців зросло від 1979 року на 930.000.

Найбільшу національну меншість становлять росіяни, яких 11,4 міль. В республіці зменшилася кількість жидів, болгарів, поляків, угорців та греків, натомість, збільшилась узбеків, азербайджанців, туркменів, таджиків, грузинів, вірменів, а також румунів. Природний приріст українців нижчий порівняно з росіянами в 1,6 раза, молдаванами в 4,4 та татарами в 4,6. В усіх, крім кримської, областях українці складають більшість населення. Згідно з поданою статистикою в СССР поза межами УССР проживає біля 7 міль. українців. Слід зазначати, що за останнім переписом вільно володіє українською мовою понад 40 мільйонів — 78 відсотків мешканців республіки.

ЗАЯВА СОВІСТИ

Ми, громадяни України, колишні члени КПРС, заявляємо, що наш розрив з партією як з механізмом тоталітарної влади, винної у створенні антигуманного суспільства, де реставровано з певною модифікацією державні засади російської імперії, зумовлений усвідомленням, що процес перебудови залишив цей механізм незайманим. Історія КПРС насичена фактами політичного терору, демагогії і лицемірства. Республіканські органи партії були організаторами і виконавцями запланованого геноциду української нації 1932-33 рр. Під керівництвом партійних ідеологів проводилася жорстока політика русифікації, позбавлення народу основ духовности, руйнування історичної спадщини, знищення інтелекту України.

В результаті діяльності КПРС ідея соціялізму дискредитована і спотворена. Теорія, яка освячувала унітаризм в усіх сферах людського буття, монополію державної власности на основі засоби виробництва, однієї партії в політичному житті, однієї ідеології в суспільстві, виявилась нежиттєздатною в контексті прогресивного розвитку суспільних систем сучасності. Пророцтво Івана Франка про те, що держава, побудована за рецептами Енгельса, стане тюрмою, страшнішою за будь-які поліційні режими, справдилася.

Наш крок не означає зневаги до членів партії. Ми зробили його за велінням совісті, бо не віримо в можливість оновлення суспільства, основою політичної системи якого залишається КПРС.

Декого з нас виключено з партії за інакомислїє без дотримання статутних вимог, що зайвий раз підтверджує вірність апарату давнім методам, хоч, зрештою, цей акт тільки упевнив нас у своїй правоті.

Вийшовши з рядів КПРС, ми не зрадили загальнолюдських ідеалів, навпаки — вони стали для нас чистішими і яснішими.

Дмитро ПАВЛИЧКО, Іван ДРАЧ, Олександр ЛАВРИНОВИЧ, Волеслав ГЕЙЧЕНКО, Павло ГАНОВСЬКИЙ, Михайло ЗЕМЛЯНИЙ, Віталій ВОЛОХОНОВИЧ, Віталій ДОНЧИК, Михайло СЛАБОШПИЦЬКИЙ, Сергій ГРЕЧАНЮК, Юрій ЦЕКОВ, Володимир ЯВОРІВСЬКИЙ, Галина АНТОНЮК, Василь ЯРЕМЕНКО, Володимир МУЛЯВА, Марія ВЛАД, Катерина ЗЕЛЕНСЬКА, Павло КИСЛИЙ, Юрій ІЛЛЄНКО, Роман ЛУБКІВСЬКИЙ, Віктор ТЕРЕН, Роман ІВАНИЧУК.

«Літературна Україна»
5 квітня 1990 р.

Церква в Чорнобилі. Газета «Трудовая вахта» подала, що до керівництва НПО «Прип'ять» звернулися священики Української Автокефальної Православної Церкви з пропозицією відкрити в Чорнобилі церкву для віруючих православного віроісповідання, живучих і працюючих в 30-кілометровій зоні (МУ, ч.150).

ДУМКИ З УКРАЇНИ І ПРО УКРАЇНУ

ЮРІЙ ІЛЛЄНКО

Один з призів всесвітньовідомого кінофестивалю у Канах — приз міжнародної кінопреси фіпресі — одержав український режисер **Юрій Іллєнко** *за фільм «Лебедине озеро. Зона».*

— Юрію Герасимовичу, Ви в Канах побували вперше. Ваші враження?

— Враження від Канни — це складне. Розумієте, мене завжди, коли перебуваю за кордоном, не залишає одна думка, яка підсумовує враження: як спромоглися, вибачте за порівняння, засадити в велику зону таку велику країну? Як спромоглися відокремитись від всього іншого світу: в економіці, в культурі, в праві? Як спромоглись жити з зав'язаними очима художники і при цьому щось робити? Таке враження, що і досі всі ми — в'язні якогось ґетто! Ми намагаємось змінитись, скинути з себе старі заідеологізовані одежі, а нам, помічаю, це не вдається. Коли потрапляєш в нормальну країну, де люди нормально працюють, дивуєшся: як ми живемо і чому страхіття нашого буття не стало ще фактом судового слідства типу Нюрнберґу. На цьому фоні всі враження виглядають другорядними...

БОГДАН НАГАЙЛО

Кор.: — Декілька років тому перебування на Україні одного із керівних працівників радіо «Свобода» було б справою неможливою. Сьогодні Ви — гість товариства «Україна». Отож, перебудова, нове мислення перемагає?

— Безперечно.

Кор.: — Ви вперше на Україні. Ваші думки, враження?

— Україна набагато гарніша, з більшими контрастами, ніж я собі уявляв. Впадає в очі, що політичне і суспільне життя в республіці вирує. Якраз тепер тут відбуваються історичні процеси і зміни, які визначатимуть дальшу долю нашої батьківщини. Я б сказав, що настрої серед населення є більш радикальними, аніж мені здавалося в себе вдома. На кожному кроці, і в Києві, і у Львові, і в Луцьку відчувається невдоволення існуючим станом, бажання вийти з національної й економічної кризи, а також розв'язати питання суверенности України. Все більше говориться про необхідність створення самостійної держави.

Склалося враження, що в процесі подолання існуючих проблем, виникаючих ускладнень відбувається справжнє відродження нації. Символічне значення має та обставина, що на другий день перебування в Києві купив на Хрещатику 1-ий том праці В. Винниченка «Відродження нації».

Перебував на сесії Верховної Ради УРСР. Вважаю, що сесія має колосальне значення. Вона сприяє політизації населення, допомагає людям бачити, хто є хто, яка позиція і ким обстоюється.

Кор.: — Працюючи в українській редакції, Ви, звичайно, були поінформовані про те, що відбувається в республіці. Побачене Вами співпадає з уявленням про Україну?

— Єдине, до чого не був підготовлений — так це до зустрічі із російськомовними українцями. Знав про їх існування, знав, що є чимало таких людей, зокрема на півдні і сході України. Але що мене дуже приємно вразило — то це наявність серед них віданности в сьогоднішніх умовах українській справі. Всі вони за кілька хвилин розмови починають вибачатися, що не знають своєї мови. І дивуються, і радіють водночас, що українці на Заході змогли зберегти і мову, і культуру свою, і почуття належності до України.

Думаю, я не їду додому, почуваючи, що мушу якось фундаментально міняти свої погляди і розуміння ситуації на Україні. Мені здається, що якраз те, що я побачив, підтвердило ці загальні оцінки і мій аналіз ситуації на Україні. Якщо і треба дещо міняти, то уявлення про настрої серед населення: в дійсності вони є більш радикальними, ніж може дехто на Заході собі уявити.

ХОР «БУРЛАКА» В УКРАЇНІ

Півсотні співаків хору «Бурлака» недавно повернулися до Канади з України, куди понесла їх на крилах любов до рідної пісні та синівське бажання побачити давно небачену Батьківщину. Як відомо, тридцятка «Бурлаків» не бачила України довгих 47 років. І тому мусіли відбутися небуденні зустрічі з рідними, тз колишніми дивізійниками, що повернулися з Сибіру, а головно, зустрічі з Батьківщиною. Конферансьє хору пані Лаврівська дуже вдало виступала перед публікою.

Турне хору «Бурлака» тривало три тижні (від 9-го до 30-го липня ц.р.). Виступали вони на концертах у Тернополі, Львові, Луцьку, Івано-Франківську, Житомирі, Києві, Чернігові та Каневі. Зукраїнізовані на скору руку дороговкази дивувалися цим дуже інтенсивним темпам, якими «Бурлаки» пройшли по шляхах України. Ввесь дохід з концертів «Бурлаків» пішов на поміч дітям — жертвам чорнобильської катастрофи. Цікаво згадати, що в Житомирі «Бурлаків» зустрічав литовський представник.

В неділю, 15 липня, хор співав Службу Божу в Преображенській церкві у Львові. В церкві та довкруги церкви через гучномовці львів'яни з подивом слухали спів нашого хору. До вірних промовляв Митрополит Львівський і Галицький Володимир Стернюк. Митрополит інформував вірних про останню зустріч нашого провідного духовенства з Папою Іваном Павлом II в Римі та

В Івано-Франківськім витають Бурлаків.

поблагословив «Бурлаків». На хорах церкви можна було бачити великі пачки з ліками, що їх прислала українська громада з Великобританії Марійському Товариству «Рух» у Львові. Коли хористи наші виходили з церкви,

то тисячні маси народу вітали їх окликами «Слава!» Багато людей плакали у цей момент з радості.

В суботу, 14-го липня, в оперному театрі у Львові відбувся перший концерт. Що діялося на тому концерті, годі описати пером! Таку подію треба пережити та побачити на власні очі. Хтось із слухачів здійняв із щогли театру вивішений вперше у Львові наш прапор і подарував його «Бурлакам» і то на сцені Львівського оперного театру. У неділю, 15-го липня, відбувся ще один концерт в Парку культури ім. Богдана Хмельницького. І знову бурхливі зустрічі з львів'янами та море живих квітів.

У п'ятницю, 19-го липня, «Бурлаки» відвідали Брідське побоєвище, де в липні 1944 року вмирали смертю хоробрих тисячі бійців Дивізії «Галичина». Хор брав участь у посвяченні нарожного каменя пам'ятника, що незабаром появиться на найвищому горбі Ясенева в честь поляглих дивізійників. Під наріжний камінь покладено кістки дивізійників, що їх наші студенти зі Львова зібрали на Брідському побоєвищі. Потім відспівано Панахиду. В Панахиді взяли участь наші священики з Канади. В Ясеневі «Бурлаків» привітала процесія із хоругвами. Патріотичні промовці наголошували один факт: на полях Брідщини та Золочівщини дивізійники клали своє молоде життя на жертівник Батьківщини, і тільки своєї Батьківщини.

У Києві хор відспівав три концерти: два концерти організував наш славний співак Дмитро Гнатюк, а третій самі «Бурлаки».

Наші співаки пережили в Україні події: проголошення суверенітету та вивішення синьо-жовтого прапора на щоглі міської Ради Києва. Інформаційне бюро Руху повідомило громадян міста Києва такою відозвою: «Український національний прапор повертається у столицю України! Громадяни Суверенної Української Держави! 24 липня 1990 р. Ви маєте можливість стати свідками історичної події! 20 липня 1990 р. на засіданні Президії Київської міської Ради було розглянуто питання про використання національної символіки в місті Києві. Президія прийняла за основу проект Рішення, згідно з яким синьо-жовтий прапор, герб — Тризуб та гимн «Ще не вмерла Україна» використовуватимуться поряд з державними символами. 24 липня о год. 9.00 почнеться засідання міської Ради, на якому має відбутись затвердження остаточного тексту Рішення. О год. 16-ій у Софійському соборі відбудеться посвячення національного прапора. О 17-ій годині розпочнеться громадський хід від Софійського собору до Київ-ради. О 18-ій годині — мітинґ-клятва на вірність традиціям борців за незалежність України. О год. 19-ій синьо-жовтий прапор буде урочисто піднято на щоглі Міськради».

«Бурлаки» взяли участь у посвяченні прапора, а потім машерували разом із громадянами Києва та гістьмі з Галицької Волості від Софійського собору до Міськради в своїх козацьких одностроях. По дорозі до Міськради одна зі старших громадянок Києва заявила Богданові Голинському: «Сьогодні ви зробили для нас більше, ніж одна танкова армія». Поруч хору можна було бачити «Січових Стрільців» з Києва та далекого Івано-Франківська. Це були молоді хлопці та дівчата в гарних стрілецьких одностроях.

В суботу, 28-го липня хор «Бурлака» відвідав Канів і поклав квіти на могилу Шевченка. Недалеко від пам'ятника кобзар Олексій Чуприна в козацькому однострої співав патріотичні думи та пісні. Наш хор відспівав Панахиду, а потім ще «Заповіт» і «Реве та стогне Дніпр широкий». Тоді на могилі Шевченка появився наш національний прапор, що його посвятила та при-

Члени хору «Бурлака» біля пам'ятника Богдана Хмельницького на Софійській площі в Києві.

везла до Канева пані Опалевич з Торонто. Закінчено цей Шевченківський поклін національним гимном. На Панахиді був присутній поет Дмитро Павличко з дружиною та багато чужинецьких гостей.

Окремо від хору «Бурлака», що на всіх концертах співав прекрасно, приходиться відзначити акомпаньяторку Мію Бах за її індивідуальні подвиги, диригента Олександра Хміля, що своєю паличкою провів звитяжно «Бурлаків» по містах України, ну й солістів: С. Кривенький, Т. Пришляк, А. Сорока, В. Чупринда, А. Дербіш, Цуркан, Б. Голинський та інші дістали від вдячної Батьківщини море квітів і оплесків. Спів Кривенького, Пришляка та Сороки Україна довго не забуде.

Яку ж оцінку можемо дати тим виступам зору «Бурлака» в Україні? У цей критичний для нашої Батьківщини час, коли з великим болем випростовується національний хребет нашого розтерзаного народу, коли народ встає з колін, всяка допомга з-за океану, навіть у формі співу, оцінюється на вагу

золота. Зрештою, найкращою оцінкою подвигів хору «Бурлака» є слова киянки, адресовані до Б. Голинського, котрі цитую вдруге: «Сьогодні ви зробили для нас більше, ніж одна танкова армія!»

В. Сірський

СПИСОК ХОРИСТІВ ХОРУ «БУРЛАКА», ЩО ВІДБУЛИ ТУРНЕ ПО УКРАЇНІ В м. ЛИПНІ 1990 р.

Дириґент: Олег Хміль
Форт. супровід: Мія Бах
Конферансьє: Ірина Лаврівська

1-ші тенори:

1. Осип Крушельницький
2. Теодозій Пришляк
3. Микола Пришляк
4. Микола Лещишин
5. Богдан Голинський
6. Роман Вавров
7. Михайло Охрін
8. Михайло Демеда
9. Михайло Паньків
10. Остап Черкас
11. Ярослав Фенин
12. Петро Новосад

2-гі тенори:

1. Йосиф Крушельницький
2. Володимир Гуляк
3. Степан Довган
4. Ярослав Харак
5. Пилип Бідула
6. Володимир Воловець
7. Іван Дудись
8. Микола Цуркан
9. Антін Камінський
10. Микола Стек
11. Михайло Тицький

баритони:

1. Лев Дичківський
2. Степан Ольшанський
3. Мирон Хабурський
4. Мирослав Гошовський
5. Ярослав Цуркан
6. Микола Бей
7. Василь Федик
8. Андрій Сорока
9. Іван Сорока
10. Антін Дербіш
11. Зенон Лавришин
12. Михайло Яворський
13. Володимир Тирлецький

2-гі баси:

1. Степан Кривенький
2. Василь Чупринда
3. Мирослав Семко
4. Олександер Масликевич
5. Микола Єйна
6. Богдан Опалевич
7. Евген Кулик
8. Софрон Безубко
9. Мирослав Данилюк
10. Михайло Лалак
11. Василь Дерех

Василь Сірський

ХОР «БУРЛАКА» ВІДВІДУЄ БРІДСЬКЕ ПОБОЄВИЩЕ

Півстоліття душі поляглих на Брідських полях дивізійників ждали на цю зустріч із своїми бойовими побратимами. Ждали довго-довго; і знали, що така зустріч мусить колись відбутися. Бож побратимство полите та освячене кров'ю триває вічно. І таки діждалися. В п'ятницю, 20 липня ц.р., трьом автобусами хорові «Бурлака», при в'їзді до села Ясенева, загородила дорогу небувала процесія: море людських облич, прапорів, хоругов і багато-багато молоді.

В цей момент нагадалася мені перша неділя липня 1944 р., коли Штабова сотня 29-го полку піхоти зі співом вступала в це ж саме село Ясенів. Тоді, зараз після Служби Божої, ясенівці тільки що як вийшли з церкви й не вірили своїм очам. Двісті сімдесять п'ять виструнчених молодих вояків, із закоченими по лікті рукавами та з червоними маками на шоломах, співають бадьору пісню «... За Україну, за рідні права, державу...» Люди плакали від радості, бож побачили по довгих роках рідне військо. І сьогодні, після довгих сорок шість років, повторяється подібна історія: «Приїхав до нас Хор дивізійників», — лунає вістка по селах Брідщини.

Представники села Ясенів витають голову хору «Бурлака» Василя Чупринду.

Від громадянства Львівщини хор «Бурлака» вітають молоді дівчата усмішкою, сльозами та короваєм, котрий вручають голові хору В. Чупринді. А після цієї несподіваної для хористів церемонії вся святкова громада зі свя-

щениками на чолі піднімається бадьоро на гору за селом, де незабаром стоятиме пам'ятник, що пригадуватиме майбутнім поколінням про бійців Української дивізії.

Це почали львівські студенти. Вони бродили на брідських полях, визбируючи кості давно поляглих у бою дивізійників. Може вони знайшли кості сот. Германа з Бродів? Може це кості братів Писаревих, що за ними всюди випитувала повернулих із брідських боїв їхня мати Юлія Писарева? А може це останки трьох братів Мараків, телефоністів у Штабі 29-го полку, на котрий несподівано налетіли більшовицькі танки? А може кості полк. артилерії Палієнка? А може полковника та героя Зимового походу Римбаловича? Мирона Смика, що загинув смертю хоробрих на шляху коло Кадлубиськ? Бог один знає, бож тоді на Брідських та Золочівських полях загинуло кілька тисяч цвіту всієї України.

Сьогодні їм хор «Бурлака» співає Панахиду. Після Панахиди священики освячують і благословлять кості Поляглих, що знайдуть своє належне місце у склепінні Пам'ятника Дивізійникам.

Диригент хору «Бурлака», О. Хміль, якось несподівано для себе і людей, опиняється на дні гробу та укладає кості покійних біля «наріжного каменя», що лежав у гробі. Дивний вплив на молоде покоління створюють навіть кості тих, що не завагалися для Батьківщини пожертвувати своє молоде життя.

Із Ясенівського узгір'я котиться могутнє «Вічная пам'ять», що витискає сльози та гордість у тисячів очей. А над Ясеновом і його околицею в цей же час кружляє уперто військовий, а може і поліцейський вертольот, що ревом своїх моторів нагадує учасникам бою під Бродами серії із «Максимів».

Пам'ятник стоятиме якраз на тому місці, куди з боєм відступали у напрямі Кадлубиськ невеликі частини Штабової сотні 29-го полку. А було це вранці 20 липня 1944 р. — точно, сорок шість років тому.

А для товаришів по зброї це була подія, на яку вони завжди чекали. Бож відвідати місце колишніх боїв під Бродами було тільки мрією ще пару років тому.

Від Управи хору ми одержали до них адресованого листа, якого нище друкуємо.

СВІТОВИЙ КОНҐРЕС ВІЛЬНИХ УКРАЇНЦІВ

СВІТОВА КООРДИНАЦІЙНА ВИХОВНО-ОСВІТНЯ РАДА

До Шановної
Управи Хору «БУРЛАКА»
на руки Вп. Пана
Б. ГОЛИНСЬКОГО
ТОРОНТО

5 вересня, 1990

Високоповажані!

Світова Координаційна Рада бажає привітати Вас із небувалим тріюмфом, що його, як зачуваємо, пережили Ви на Рідній Землі, за яку проливали кров під Бродами. Щиро радіємо разом із Вами, бо це ж перемога, що до неї Ви змагали тоді, а осягнули її тепер — у царині духового єднання в красі невмирущої нашої пісні!

Рівночасно хочемо Вам подякувати якнайщиріше, що при цій нагоді Ви сповнили ще одну велику національно-культурну місію, беручи зі собою, на наше прохання, книжки для українських дітей. Сорок років ми трудилися тут, у діяспорі, щоб оприлюднити те, що в Україні було закрите сімома замками мовчання. Аж оце настав час, що цей наш набуток ми можемо переслати туди, куди він був завжди спрямований — у Рідний Край, між Рідних Людей. І Ви причинилися визначно до цього діла.

Хай же заплатить Вам Всевишній сторицею, а Ваша невмируща пісня хай далі дзвенить і ламає ворожі кордони поміж українцями всього світу!

З вдячністю й пошаною —
за Світову Координаційну Виховно-Освітню Раду —
І. Винницька, *Голова в.р.* **Л.Х. Щур**, *Секретар*

На Службі Народу

ВІННІПЕҐ ПОМ'ЯНУВ ЯРОСЛАВА КУРДИДИКА

Ветерани збройних сил України не забули пом'янути свого видатного побратима, поета «крови і зброї» та журналіста **Ярослава Курдидика,** який роками підтримував пером і словом Вояка, як єдиного ґаранта найвищих ідеалів кожної, в тому насамперед української, нації. Бл. пам. Ярослав Курдидик помер у Торонті, в середу, 1 серпня 1990 року.

Воєнно-політичні огляди і статті на військові теми, що їх Покійний постійно містив у щоденнику «Свобода», в Лондонському місячнику «Визвольний Шлях» та в Торонтському квартальнику «Вісті Комбатанта», а теж три його книжки (збірка новель «Два кулемети», зб. «Мініятюри» і зб. вояцьких поезій «Серце і зброя») були загально-відомі читацькій публіці та тим паче нашим колишнім воякам, — і це завдяки тим побратимам зброї смерть Я. Курдидика знайшла повний жалю та щирий відгомін у згадках та поминках про нього.

Не поминули такі поминки і м. Вінніпеґу, що має добре зорганізовану й активну Філію Братства кол. вояків Української Дивізії під «командою» Олександра Загороди та де живуть рідні і ряд близьких приятелів Я. Курдидика. Спільним зусиллям цих і тих у понеділок, 10 вересня 1990 р., — у 40-вий день від його смерти, — пом'янено Покійного жалібною Службою Божою з Панахидою в церкві св. Миколая та, після відправи, окремою вечіркою в залі згаданої церкви. Відправа залишила в усіх приявних, коло 70 осіб, на довго незабутнє враження, бо наші дивізійники, які творять більшість співаків у хорі «Думка» при Інституті Просвіти та великого й високомистецького Хору Тисячоліття, не зважаючи на свою першу пробу після вакацій (хори працюють наполегливо над новим репертуаром у цьому сезоні), таки знайшли час прибути до церкви св. Миколая та віддати шану свому спочилому побратимові. Це була з їх боку справді вояцька прислуга, що знайшла повне признання у зібраних на відправі. До того ж, вишколені таким диригентом, як відомий Юрій Гнатюк та під батутою Вол. Скакуна, вони проспівали Панахиду так, як це рідко можна почути у Вінніпеґу, — не тільки ґрімко та «по-гетьманськи», але й з достойністю своєї заслуженої слави. Є за що їм окремо подякувати.

Саму Заупокійну Сл. Божу відправив о. Йосиф Підскальний, ЧСВВ. Молодий, з літературною вимовою і добрим голосом, він, — із закінченими студіями теології в Римі, — гідно репрезентував молоду душпастирську екіпу Василіянського Чину й підкреслив особистою культурою всю цінність та зворушливість св. Літургії та Панахиди. Всю відправу зразково доповнили співом та словом Мих. Пасічний та Вол. Гошуляк.

Після молінь, у затишній залі парафії св. Миколая, за столами та кавою зі солодким, яку подали пані з Відділу ЛУКЖК під проводом Іванни Сікорської, — пом'янено сл. пам. Ярослава Курдидика ще й окремою програмою, в якій брат Покійного подякував усім за їх вклад у цей вечір, після чого інж. Роман Галькевич відчитав поезію Ярослава «Лист до матері», ред. Юрій Мокрій нарис «Сестра Ніна» **та друг** Покійного Василь Ґретчин поему «Мо-

гила Невідомого Вояка», які зарисували суть творчости Спочилого і внесли на залю відповідний настрій. Це й дозволило зчерги братові Анатолеві на довше слово слово-спогад про Ярослава: про його сирітську молодість і її бідність, про його студії у Вищій Технічній Школі у Львові, початки писань та працю у пресовому концерті І. Тиктора й редакціях «Час» і «Новий Час», про службу вояком артилерії та початкові успіхи в торгівлі і скромному власному підприємстві, про літературну діяльність і розгром усіх зусиль у Другій світовій війні, яку перебув Покійний, вирвавшись з-під совєтського «визволення», вояком і згодом старшиною німецької армії в боях на Україні,

про побут у таборі ДіПіНоймаркт і виїзд до ЗСА, про працю в пекарні, на пошті і в амбасаді Півд. Африки в Нью-Йорку, врешті про пенсійність, про постійну працю пером журналіста і письменника, яка дала йому загльну пошану, про переїзд до Торонта та про до останніх днів підготовку, нових статей, оглядів і поетичних творів. Була згадана й остання зустріч обох братів у торонтонській лікарні на два тижні перед смертю Ярослава.

Вечір, достойний і теплий своїм змістом, закінчено хвилиною мовчанки та спільною молитвою приявних за спокій душі Покійного Ярослава. До речі, при вході до залі була збірка на опіку над могилами вояків Т-ва «Броди-Лев» і жертводавці діставали у віддяку книжку «Мініятюри» або «Серце і зброя» на спогади про їх автора — вояка й літератора. Збірка дала 425 долярів і цим окремо була підкреслена вартість на настрій цих небуденних вояцьких поминок.

В пам'ять автора — два етюди із збірки «Етюди» мініятура

Ярослав Курдидик

АВТОБІОГРАФІЧНЕ

Постій і послухай, задуманий Півдне, що, як сивий батько, проходиш повз мене. Ти мабуть єдиний, кому варто розказати правду.

Коли мені було п'ять років, я пішов за місяцем, що виплив за лісом. Малий, я вставав навшпиньки, щоб його досягнути і взяти в руки. Але він був високо і я гірко плакав.

Пам'ятаю, як мама обтирала мені сльози і потішала, що коли буду сильний і великий, місяць сам прийде до мене аж у хату...

І потім я став трохи більший. Тоді відкрив, що в мене є серце і перші почуття.

Залишався аж до присмерку в полі. Ходив по межах і гладив колосся, що пахло медом і хилилось до мене. На нивах маки грали на червоних сурмах, а ніжна сосонка й перекотиполе простягали до мене руки і кликали йти з ними.

Згодом я світ побачив. Полюбив ранки, коли сонце крильми збиває піну золотисту; коли розвіває мряку, виходить на галяву й спирається плечима об високі сосни.

Бачив сутінки у віддалі, де паслася втома, і зорив ніч, що чорним диліжансом в'їздила до міста. Полюбив яскраві лямпи, що звисали намистом над площами камінними, широкими. Темні, глибокі закутки, в яких жах і непевність чаїлися зловорожо, ніби кубла гадів.

Почав читати перші вірші, і мені було дивно, що ще хтось так само може відчувати, як я — музику листя, сонети вітру, і розуміти про що розмовляють птахи...

Пізніше кохався в поїздах, що гуркотіли здалека, в зорях, що в безсонні ночі стояли у вікнах і числили години, в очах дівочих, що говорили мовчки; в широких шляхах, на яких дороговкази підносять руки в той бік, де гудуть міста і де димарі стріляють в небо.

Мене тепер потягнула туга у столицю.

І ось біля мене залізною рікою пропливають авта, трамваї, пилюга і люди. Все рве і тягне за собою невідомий потік.

Минають роки. І кожного ранку дзвонить моє серце цю любов велику, що разом з залізною рікою пропливає у вічність...

ТАЛІСМАН

Ношу на грудях грудку чорнозему, що її взяв на рідному степу. У маленькому вузлику ношу цей найдорожчий для мене талісман. Довкола чужина, а в мене на грудях — частинка Батьківщини...

Коли втомлений важкою працею кладуся спати — чую, як на тому шматочку чорнозему шелестить золота густа пшениця, а над нею високо-високо кружляє степовий орел... Чую, як шумить-завиває між порогами Дніпро, а над його берегами літаючи скиглить чайка.

Ввижаються табуни козацьких коней, що вітром несуться у простір, а під копитами їхніх дужих ніг дуднить земля... Той гуркіт кінських копит розноситься шовковою травою й глухне в широкому степу.

Він тривожить моє серце.

І я тоді прокидаюсь, тисну до грудей грудочку рідної землі й шепочу:

— Дорога Земле, ти дала нам силу і велич... Ти перетерла кості моїх предків на порох і вродила нас сильних і відважних. Благослови нас, Рідна Земле, відвагою, трудом кров'ю на віки вічні, амінь!...

Репортажі

ЩЕ РАЗ «ЗДОБУВАЄМО» ЗАМОК ҐЛЯЙХЕНБЕРГ

Цьогорчні зеленосвяточні поминки на могилах упавших вояків Української дивізії відбулись у м.Фельдбаху й околиці в Австрії, в 45-ліття від закінчення 2-ої світової війни. Вони пройшли святково, з численною участю кол. вояків з Англії, Канади, Америки й Німеччини.

У святкуваннях взяли участь голова Головної управи Братства дивізійників д-р Мирослав Малецький, голова Крайової управи в Німеччині Р. Дебрицький і начальник дивізійного штабу Вольф-Дітріх Гайке. Релігійними відправами проводили о. шамб. д-р Олександер Остгайм-Дзерович, парох Української греко-католицької церкви св. Варвари у Відні і кол. священик Української Національної Армії о. Паладій Дубицький. Німецько-українським перекладачем par excellence був мґр. Богдан Шарко з Мюнхену.

Святкування почались прийняттям-зустріччю бувших вояків, яку влаштувала Крайова управа Німеччини в Мюнхені, а закінчились зустріччю і прийняттям, яку влаштували австрійці у м. Фельдбаху.

***

У Фельдбаху до мене звернувся М. Трешневський з запитанням, чи я не хотів би відвідати замок, навіть не питаючи котрий (їх в Австрії багато), але я і так знав, що він думає про замок Ґляйхенберґ, де відбувались завзяті бої між Дивізією та більшовиками наприкінці 2-ої світової війни.

Без надуми даю свою згоду, і ми вирушаємо у п'ятку: М. Трешневський і М. Березовський з Детройту, З. Завадович і я з Філядельфії та О. Світлик з Німеччини. Провідником стає «німець» Світлик, бо він найкраще обзнайомлений з цією околицею.

Йдемо вгору, поминаючи таблицю з написом, що до замку вхід заборонений, а у підніжжі гори зупиняємося при статуї Розпяття Христа. На ньому багато дір від куль і частина одної руки відбита. Наш провідник веде нас на вузьку стежку вгору, остерігаючи, щоб не сходити з неї, бо тут ще поле заміноване. Більше зі страху бути розірваним, ніж зважаючи на слова Світлика, сумлінно виконуємо його наказ.

На замку Ґляйхенберґ, зліва: О.— Світлик, М. Березовський, З. Завадович і М. Трешневський.

Дорога на гору доволі тяжка — ми вже не ті, що були 45 років тому — нас обливає піт, а ноги вгинаються під нами. Все таки ми доходимо до замку.

Тепер Світлик каже, щоб вважати на трійливе гаддя, якого тут багато. Не віднайшовшись ще від страху від мін, мене охоплює панічний страх — дуже боюся цих створінь. Весь час дивлюся під ноги, але нічого підозрілого не бачу. Чи часом Олесь собі з мене не зажартував?

Трешневський і Завадович — це бувші артилеристи, які тут мали обсерваційні пункти. Один раз до замку влетіло більшовицьке стрільно й Трешневського навіть присипало каміння зі стін. Він вказує на це місце — невже пізнав? — і емоційно розповідає про деталі облоги замку. Під враженням його розповіді, оглядаючи численні діри від куль у стінах, порозкидане каміння на землі, я на хвилинку забув, що я «цивіль».

Замок зруйнований, повітря в ньому якесь тяжке з дивним запахом старовини.

Трешневський не перестає розповідати. Якось тут з його роя вискочив стрілець, сказавши, що він передчуває, що там де група розмістилася, впаде вороже стрільно й їх усіх поб'є. Відійшовши від них на кілька кроків в повітрі шум, на землі вибух — більшовицьке стрільно розриває того стрільця. Що за передчуття!

З великих отворів у стінах замку, де колись були вікна, видно довколишні околиці, як на долоні. Дійсно, цей замок мав своє панівне значення під час боїв.

Шукаємо за «сувенірами», тобто більшовицькими кулями, які десь тут зариті. Нічого не знаходимо. Тому беремо до кишені по камінчику на пам'ятку з нашого побуту в цьому «історичному» місці. Опускаючи замок, нагадуються давні бойові часи, а тепер ми «здобули» цей замок без пролиття крови.

Ярослав Качай

ІСТОРІЯ ОДНОЇ МОГИЛИ

У 1921 році, завдяки енергійному священикові о. Іванові Блавацькому, біля шляху Гусятин-Колиндяни, на краю села Товстенького, висипано, практично за одну ніч, високу могилу в пам'ять полеглим у визвольній боротьбі за українську державність. Могилу висипано кругом муру заввишки 8 метрів, на якому стояв 10-метровий залізний хрест. З того часу празник перенесено з 22 грудня на Зелені свята.

Посвячення могили в часі Зелених Свят 1990 р.

На посвячення могили приїхали 17 священиків з трьох повітів і представники зі Львова. У першій проповіді о. А. Матковський з Босир сказав, що на мурі могили є дві таблиці: на одній напис: «З нами Бог, розумійте язициси і покоряйтеся, яко з нами Бог». Друга таблиця — символічно без жодного напису — на ній буде напис, коли постане незалежна українська державність.

Наступного року польська поліція заборонила похід на могилу, проте ніхто не зважав на ту заборону. З сусіднього села Кривенького приїхала на конях бандерія в народних строях, і здвиг відбувся. На третій рік одна сотня польського війська розташувалася довкруги села із скорострілами. Все одно, народ з сусідніх сіл прокрався крізь жита до могили. Проповідь о. декана з Чабарівки військо перервало під загрозою вжиття зброї.

Інший фраґмент посвячення.

Тоді о. Блавацького перенесено на іншу парафію, не зважаючи на протести всього населення. Новим парохом став о. Лушпинський.

Вже від першого року висипання могили, на другий день Зелених свят, при участи великого збору народу, відправлялися заупокійні відправи на могилі під хрестом, який прикрашувано вінками. Кожного року польська поліція, в цивільному й уніформах, сторожила й старалася не допустити до вішання вінків чи синьо-жовтого прапора на вершку хреста. І завжди знаходилися відважні хлопці й дівчата, які лізли на хрест і вішали вінки, прикрашені жовто-блакитними стяжками. На долині чекали на них поліцаї і негайно їх арештували.

Традиція вростає в народ глибоким корінням. І коли в 1940 році священик не вийшов після Служби Божої, як звичайно було, на відправу до могили, народ сам, без хоругов, немов ведений невидимою рукою, попрямував під

могилу. Всі обступили могилу й заспівали «Боже великий»... З районного міста Пробіжної приїхав НКВД й розпитував за організаторами цього вчинку, але не було кого оскаржувати, бо винуватців справді не було.

Все таки, могила колола очі новій владі, яка після війни старалася її знести. Однак був спротив проти такої «розв'язки», і остаточно принято «компроміс» — могилу перенесено на цвинтар, здаля від дороги.

В час теперішнього національного відродження, в 1990 році, могилу знову перенесено на старе місце і висипано ще вищу. На Зелені свята відбулося нове посвячення, на яке прибули греко-католицькі священики (православних не було). Багато народу з'їхалося з довколишніх сіл, навіть зі Львова й Тернополя. Процесії, хоругви, образи святих, синьо-жовті прапори, спів, заворушили всіх до сліз. Велика площа перед могилою й усі довколишні дороги були забиті народом. Легкових автомобілів, автобусів й мотоциклів не пропускала міліція, яка виконувала службу по обох боках головного шляху, й вони стояли при дорозі подальше. Після відправи в церкві всі пішли до могили на відправу Панахиди й Парастаса. Могила вся була вкрита квітами. Були декламації та промовляли представники РУХ-у.

«Такого торжества я ще не пам'ятаю, — пише очевидець. — Було десь біля 20 тисяч народу. Спочатку могилу об'їжджали козаки на конях, потім був парад мотоциклістів, в руках у кожного з них був жовто-блакитний стяг. Представники з церков, які перейшли на греко-католицьку віру, приїхали на церемонію посвячення церкви (Церква саме перейшла на греко-католицький обряд). була велика святкова відправа. Відпрявляло шість священиків. Цих представників (інших церков) зустрічала молодь села, одягнута в народний стрій або вбрання козаків. Молода дівчина, як естафету від старшого покоління, прийняла вінок з тризубом від мами своєї, яка за те, що на цьому хресті повісила вінок, відсиділа 10 років у тюрмі, а тепер дочка повісила вінок на хресті. Село все було у жовто-синіх прапорах. Явище, яке ще пару років тому уявити було неможливо».

П.В. і К.Р.

ДЕМОКРАТИЗМ МАЄ СТАТИ ДІЯЛЬНИМ

НАШ СПІВРОЗМОВНИК — ЗАВІДУЮЧИЙ ВІДДІЛОМ УКРАЇНІСТИКИ БІБЛІОТЕКИ КОНҐРЕСУ США У ВАШІНҐТОНІ БОГДАН ЯСІНСЬКИЙ.

Світ нині зацікавлений долею українського народу.

Про такий стан речей свідчить багато фактів, у тому числі діяльність наших братів за межами України. Підтвердженням цього є нинішня розмова з Богданом Ясінським. Він народився на Івано-Франківщині. У Мюнхені закінчив Український вільний університет. Студіював дипломатію у Джорстаунському університеті (Вашінґтон). Захистив маґістерську працю з бібліотекознавства у Меріленському університеті. Одружений, усі троє дітей добре володіють українською мовою, хоч народилися і мешкають у Сполучених Штатах. Кілька років Б. Ясінський працював директором школи українознавства у Вашінґоні. Нині — завідуючий відділом україністики бібліотеки конґресу.

КОР.: — Пане Богдане, розкажіть про профіль бібліотеки, зокрема про відділ україністики; маємо на увазі обсяг фонду, діяпазон тематики та інше.

Б.Я.: — Наша бібліотека має 8,5 мільйона книг і 81 мільйон позицій. Якби викласти в ряд книгу до книги, то вийшла б доріжка довжиною 1700 кілометрів. серед них україністика становить 75 тисяч томів і 35 тисяч позицій. Бібліотека не є публічною, вона обслуговує лише конгрес. Цим займається безпосередньо 860 фахівців-бібліотекарів, а всіх працюючих понад 5 тисяч. Ми не збираємо книг з медицини і сільського господарства. Усі українські книги — велика цінність. Старі й понищенні книги ми переносимо на мікрофільми. У нас немає спецфондів. Є натомість відділ рідкісної книги. Нас дуже здивував факт приховування інформацій у бібліотеках СРСР. Такий приклад. Коли нам прислали «Большую Советську Энциклопедию», то услід надійшла бритвочка з рекомендацією вирізати портрет Берії.

Щодо українських видань, то ми збираємо і зберігаємо усі книги.

КОР.: — Україна і світ. Як бібліотека працює над цією проблемою?

Б.Я.: — Конґресмени, інтелектуальна американська громадськість непогано обізнані з Україною. Усю інформацію про нашу Вітчизну ми подаємо так, як має бути, — не у загальному масиві інформації про СРСР, а окремо, бо історія нашого народу сягає аж до аріїв, фундаторів індоєвропейської цивілізації.

Американці вже мали час переконатися у величезному творчому потенціялі українського народу, його працьовитості, организованості, пісенності, винахідливості. Відтак зміцнюється усвідомлення, що на шляху самостійності розвитку Україна швидко надолужить прогаяне і стане рівноправним членом европейської спільноти. Отже, требу фірманити своїм возом.

КОР.: — Як Ви та ваші колеґи досліджуєте та оцінюєте сучасне українське духовие та матеріяльне життя?

Б.Я.: — Ми маємо усі публікації про Україну, надруковані у ваших виданнях. Я складаю списки, анотації, бібліографічні покажчики статей, що стосуються української культури і з'являються повсюдно у світі. Оформляємо виставки, каталоги сучасної української літератури, що з'являються у всіх видавництвах світу. Наша мета — придбати якнайбільшу кількість книжок за гроші чи на обмін. Ми тримаємо палець на пульсі подій в Україні і в українській діяспорі. Ми всі утверджуємо однакові гуманістичні цінності. Аксіомою нашої філософії мають бути акти 20-22 січня, які залишили нам діди. Де б ми, українці, не були, ми творимо в ім'я матері-України. Усі наші заходи спрямовані на зміцнення свідомого українства. Як тільки нам сповістили про катастрофу в Чорнобилі, до нас звернулося багато людей за роз'ясненням. Ми ознайомили своїх співгромадян з географією цього реґіону, дали людям плян Києва. Біля радянського посольства у Вашінґтоні ми провели маніфестацію протесту проти приховування інформації про Чорнобиль.

КОР.: — Як на Заході оцінюють ознаки українців як нації?

Б.Я.: — Серед усіх національностей, які мені стрічалися в житті, українці є чи не найбільш працьовитими. Американці помітили, що молоді українці неодмінно прагнуть чогось добитися в житті. У кожному секторі американського життя українці — на видноті. Саме молоді американці українського походження сплянували багато космічних апаратів. Видатних особистостей серед українців в США чимало, ви їх знаєте, бо й газета «Мо-

лода Галичина» вже не раз писала про них. Назву ще Михайла Яримовича, доктора наук, інженера, який брав найактивнішу участь у конструюванні станції «Шатл». Тривалий час викладав економіку у Вашінґтонському університеті І. Терлецький. Зараз він має свою фірму, пише книги, підручники з економіки.

КОР.: — Пане Богдане, зараз йде переоцінка ролі окремих постатей нашої історії. Скажімо, з'являється багато критичних публікацій щодо діяльности В.І. Леніна. Цікаво було б почути з цього приводу Вашу думку.

Б.Я.: — Ленін був добрим пропаґандистом і адвокатом, але, як мислитель до світової історії він не увійде. У його поглядах, мисленні немає послідовности, у нього відсутня стабільна філософська лінія. Він умів добре заґітувати маси, добре відчував ситуацію і вказував апаратові, у яке місце «бити». У нашій бібліотеці зібрано книги про всіх репресованих, розстріляних, замовчуваних і замучених письменників та політичних діячів України у період після 1917 року. Плянуємо ознайомити з цією колекцією громадськість України.

Я вперше по 45 роках відвідав свою Вітчизну. Було боляче. У Києві я почувався чужинцем, бо рідко чув українську мову у столиці України — чи не парадокс? Але, як писала Леся Українка, в рідній хаті і дим їдкий пахне. У Львові з журбою радість обнялася. Радів, коли бачив наші національні прапори. Переконаний, що цей процес національного відродження охопить незабаром усю Україну. Нам потрібно згуртувати усі сили, плянувати свої дії крок за кроком. Демократизм повинен бути діяльним, люди мають відповідати за свої вчинки. Політика не терпить дій, що тримаються на амбіціях, а у вас їх трохи забагато. Консолідація не повинна перетворюватися у диктатуру амбіцій.

Розмову вела
Анджеліка Татомир
«Молода Галичина», #66/1990

УКРАЇНЦІ В АМЕРИКАНСЬКИХ ЗБРОЙНИХ СИЛАХ

Як виказують рекорди, першим українцем, який ступив ногою на землю Америки, був Іван Богдан. Він прибув 1608 року з капітаном Джоном Смітом до Джеймставну в стейті Вірджінія. Перед своїм прибуттям до Нового Світу, Сміт воював з турками у Східній Европі, там попав у турецький полон і втік з нього через Україну. Правдоподібно він тоді зустрівся з Богданом.

Багато українців брало участь в американській революції за американську незалежність. У списках армії Джорджа Вашінґтона є багато українських прізвищ, як от: Яків Куняс, Генрих Донич, Денис Богдан, Микола Біжун, Петро Полин, Степан Цісна, Іван Мох, Іван Отаман, Іван Патор, Степан Зублей й інші.

Сотні українських прізвищ можна знайти в списках обох армій, які боролися у Громадянській війні. Між ними є Григорій Сокальський, Юліян Кривошинський, Іван Мара, Андрій Ріпка, Йосип Пєцух, Константин Нетиший, Михайло Валюх і генерал-бриґадир Іван Турчин, який вславився у переможній битві для Юнії під Чікамавга в 1863 році.

З Еспансько-американської війни в 1898 році знаходимо два українські прізвища з Пенсильванії — Дениса Лабовського (з Оліфанту) і Федька Кохана (з Шамокіну).

У 1-ій світовій війні 24 українців з Експедиційного корпусу відзначено другим зчерги щодо американських відзначень — Хрестом особливої заслуги (Distinguished Service Cross).

У 2-ій світовій війні тисячі американських українців служили у збройних силах. Сотні відзначено за хоробрість у боях, а стрільця Миколу Міньо з Картарету (Нью-Джерсі) після смерти відзначено Почесною конґресовою медалею за те, що від самотужки заатакував і знищив німецьке кулеметне гніздо. Полковник Теодор Калакула з Джерсі-Сіти, перший американський українець випускник Військової академії у Вест Пойнті, отримав Срібний хрест із двома дубовими листками за свої бойові осяги проти німців.

У Корейській війні багато тисяч українських американців, які недавно прибули з Европи, мали нагоду боротися проти комунізму в американських збройних силах. У В'єтнамській війні знову багато тисяч українських американців брало участь, а понад 200 впало на полі бою, і їх прізвища вирізблено на В'єтнамському пам'ятнику. Д-р Володимир Ткач служив на протязі трьох років як головний лікар 7-ої повітряної дивізії.

В останній час найвизначніші українські американці в збройних силах — це чотири-зірковий емеритований генерал Самюел Яскілка, кол. заступник коменданта Корпусу морської піхоти, та генерал-майор Микола Кравців, командир 3-ої бронетанкової піхотної дивізії, найбільшої танкової частини НАТО в Европі.

Фейлетон

Ро-Ко

СУВЕРЕНІТЕТ

Нарешті! Я вже боявся, що наша ненька Україна не пробудиться. Вже Грузія звела бої з братньою визволителькою — Червоною армією, вже вірмени пролили кров за їхню «несвою» рідну землю з азербайджанцями, вже казахи відбивають рідні колгоспи від нерідних колгоспників, вже Єльцин проголосив, що не слухатиме свого президента Ґорбачова, бо сам став президентом Росії, яку проголосив вищою понад усіма, навіть понад рідним Радянським Союзом, а sleeping tiger, як називають західні медії Україну, далі спить. Чи то вона тигр, а чи тільки котик? — питаюся сам себе.

І ось сам Котик, мер зі Львова, який приїхав поглянути на ту дивовижну українську діяспору, немов передчуваючи, привіз найбільший подарунок, бо особисто «проголосив» суверенітет України, — нам на поселеннях, — який Верховна Рада схвалила у Києві! І диво дивне — навіть депутати-комуністи, забуваючи про свою діялектику матеріялізму, а може пам'ятаючи про неї і про свої голови, голосували: за — 356, проти — 4, не голосували — 19, а решта з 450 депутатів радили, як спасти Комуністичну партію в Москві, чи деінде розбрилися по різних своїх і несвоїх справах, а один чи двох були навіть за кордоном.

Велика радість запанувала на поселеннях. Факси викидають папери, телефони дзвонять, редактори складають передові, політики політикують, організації радять, централі демонструють...

На такій одній демонстрації Котик «проголосив» суверенітет, як кажуть на поселеннях, змістовно. Він сказав: «Не зважаючи на те, що Львів став столицею національного відродження України і перший вивісив на своїй ратуші синьо-жовтий прапор, він, як мер Львова, відступає цю почесть Києву, який теж підняв на своїй ратуші національний прапор, бо він столиця України». Всі його промови хвалили, бо говорив він гарно, коротко й ясно. Й ще додати б: дав добрий політичний приклад до наслідування.

У нас, як звичайно, національна радість завжди обнімається з проблемами Суверенітет не стане вийнятком для наших поселенчих політиків. Кому ж приписати заслугу за цей державний акт? Читаючи «становища» політичних середовищ і партій, можна приписати заслуги їм усім загалом, кожному зокрема або нікому зосібна. І ще одна проблема: як собі приписувати заслуги, коли у Верховній Раді України більшість депутатів комуністи. Чи вони часом не читали оцих «становища», а як читали, то котрі.

І все це доказує лише одне, що це сторіччя для українців найісторичніше — мали ми вже два проголошення — незалежности й державности, а тепер «тигриця» махнула хвостом — і є третє — суверенности. Хіба «Меморіял» і РУХ, і Товариство української мови ім. Шевченка, й до того трішки поселенчих «становищ» і долярів не дадуть «тигриці» знову заснути, бо може статися так, як в американській казці Ріп Ван Вінклові, який, як заснув, то спав і спав, а коли пробудився, то вже ніколи не пізнавав і нічого не розумів.

Леонід Курохта

БІКСБІ

Розірвався у мене шнурок. Просто на вулиці. Добре, що біля ґалантерейного магазину. Погано тільки, що магазин був зачинений. Зиркнув на годинника — до відкриття ще десять хвилин.

Стою. Дивлюся. Товарів багато. Різнокаліберних та різноколірних. Фотоапарпати, відеомагнітофони, костюми, плащі всілякі. Чудово жити почали — що то значить перебудова! Все є. Заморські кросівки? Будь ласка. Анчоуси у спаржі? Навалом. Кольромузичиний квадрокомбайн «Карпати»? Бери — не хочу. Репродукція картини «Краща доярка у кращого лікаря-стоматолога Федора Бугайла»? Запишися до черги й купуй...

— Щось буде? пролунало поруч.

Біля мене стояла жінка у вельветовому кімоно вітчизняного виробництва. Хіба дістала б вона отаке диво три-чотири роки тому?..

— Я питаю: щось буде?

— Звичайно, — кинув я, — Ось тільки магазин відчинять.

— Дефіцит якийсь даватимуть? — знов питає. — Еге ж?

— Немає, шановна, більше дефіциту, — відказую, — Забудьте ви цей ганебний архаїзм...

— Що даватимуть, питаю! — сичить крізь зуби.

— Оце... — замислився я. — Як вже його?.. Біксбі!

— Що?..

— А... яке воно?

— Жартую, — здався я, ховаючи усмішку. — Такого слова теж нема. Я його вигадав.

— Ну й жарти...

Вона пересмикнула вельветовими плечима й пішла було далі, та раптом зупинилася, постояла і повернулася до магазину.

— За вами, — каже, — буду.

— Шось викинуть? — підійшов молодик у модернових окулярах місцевої фабрики.

— Біксбі, — відповіла вельветова жіночка.

— Хм... А воно до портфеля влізе?

— Та має влізти, — непевнено сказала вельветова і кивнула на мене. — Ось товариш знає.

— Помиляєтесь, — кажу. — Не знаю я ніякого біксбі! Я пожартував. Є ж он пепсі, кліпси, шліпси всілякі. От я й вигадав — біксбі...

— А сам тоді чого стоїш? — недовірливо перепитав молодик.

— За шнурками, — пояснив я. — Ось, дивіться, на лівому порвався...

— Все передбачив. Увагу відвертає, — презирливо посміхнулася жіночка і скривилася: — Нема дурних!

Я відвернувся, і, насупившись, почав уважно розглядати універсальний пристрій «Радість» — пральну машину з вмонтованими телефоном, пилососом, холодильником та газовою плитою.

А черга збільшувалася. За моєю спиною раз у раз спалахували суперечки. Дехто з бажаючих придбати біксбі вважав, що чистити цю річ слід лише пастою «Синтетика», інші рекомендували зберігати біксбі тільки біля

відкритого вікна. Були й такі, що пропонували для досягнення кращого ефекту пофарбувати біксбі якоюсь неутральною фарбою — наприклад, сірою.

— А як даватимуть? хтось штовхнув мене в бік. — Кілограмами, чи метрами?

— Не зна-аю! — застогнав я і хотів було вивільнитись, та не вдалося. Людський натовп міцно приліпив мене до дверей, я не міг навіть поворухнутись.

Стрілка годинника наближалася до цифри десять. Черга щомиті зростала. Вона хвилювалася, лаялася і з'ясовувала, де можна ремонтувати біксбі, якщо воно раптом вийде з ладу — в радіомайстерні, чи в салоні «Чобіток». Потенційні покупці тиснули мене з трьох боків, і я розумів, що невдовзі мене просто увіпхнуть до магазину крізь скло.

Аж ось у залі з'явилася молоденька продавщиця. Вона несміливо наблизилася до дверей, повагалася, і, крутнувшись, мов дзиґа, пішла за директором.

Директор з-під лоба оглянув фантастичну чергу, підійшов до дверей і, тримаючись на безпечній відстані, гукнув:

— Дефіциту немає! І більше не буде! На жаль...

— Біксбі! — оглушливо гримнув молодик в окулярах.

— Що?..

— Бік-сбі! Бік-сбі! — змахуючи руками, скандували натовп.

— Яке ще біск... біксбі? — розгубився директор.

— Сам знаєш, яке!

— Показилися, — сплеснув руками директор і розпачливо подивився на продавщицю. Потім, підступивши до дверей, запитав у щілинку: — А яке воно — біксбі? Ви хоч самі знаєте?

Не буває такого! Я сам, сам це слово вигадав! — скрикнув я, намагаючись обернутися до черги.

Але мій голос потонув у потужному ревищі:

— Бікс-сбі Бік-сбі! Да-вай бік-сбі!

Ті, що стояли біля вітрини, затарабанили кулаками по склу. Продавщиця ошелешено зиркнула на директора, той знизав плечима. Обстановка була критична. Це було зрозуміло усім — і директорові, і продавщиці, і наелектризованій черзі, хвіст якої вже звивався за протилежним рогом вулиці.

— Та гори воно синім полум'ям, директор приречено махнув рукою. — Вони ж мені зараз весь маґазин розтрощать...

Відсунувши засув і передбачливо відстрибнувши убік, він скрикнув:

— Тільки більше одного комплекту в одні руки не дамо!

Бі-і-іксбі, ура-а! — заволала черга, виштовхуючи мене до магазину і вмазуючи у прилавок...

Ледь пощастило з оцим біксбі видертися на вулицю, По дорозі розірвався другий шнурок, та це вже не мало значення.

Тепер у мене є біксбі. Справжнісіньке, з кольоровою етикеткою. Лежить посеред кімнати, щоб усім видно було. І хай лежить. Я його не торкаюся, навіть не розпаковую — раптом зіпсується? Хтозна, що там всередині...

Харків. **«Україна» ч. 18/90**

ГРЯДЕ ПІДВИЖКА ПЕРЕДПЛАТИ! ЧИТАЙТЕ НА СТОР. 104

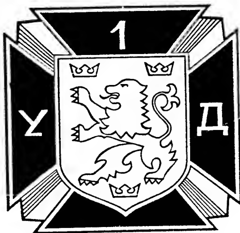
"Brody-Lew" Inc., Brotherhood

БРАТСТВО ОХОРОНИ ВОЄННИХ МОГИЛ

UKRAINIAN BROTHERHOOD FOR THE PRESERVATION
OF WAR GRAVES AND MEMORIALS

P.O. BOX 261 COOPER STATION
NEW YORK, N.Y. 10276

Заходами Братства Охорони Воєнних Могил «Боди-Лев» виготовлено відзнаку Братства кол. Вояків 1-ої Української дивізії УНА величиною 4 3/8 інча x 4 3/8 інча (11 сантим. x 11 сантим.) так як це показано нище.

Відзнака є виготовлена з мосяжу та чорної, синьої та жовтої емалії. Її можна приклеїти спеціяльним клеєм на нагробнику кол. вояка 1-ої УД УНА, або вживати як настінної відзнаки в кімнатах чи бюрах.

Ціна відзнаки ам. дол. 25.00 або рівновартість. Купити можна через станиці Братства 1-ої УД УНА або прямо в Братстві Охорони Воєнних Могил «Броди-Лев».

ЗБІРКА НА ОХОРОНУ ВОЄННИХ МОГИЛ

ВІННІПЕҐ

Зібрані на Заупокійній Службі Божій та Панахиді в 40-ий день після смерти Ярослава Р. Курдидика в понеділок 10 вересня 1990 його друзі і знайомі, що опісля відбули спеціяльну вечірку в шану Покійного, склали в пошані до пам'яті його на опіку над гробами вояків через Т-во «Броди-Лев» такі свої пожертви.

Анатоль і Стефа Курдидики 100,00., Левко Курдидик 50.00; по дол. 25.00.: Лесь Курдидик, Теодор Баран; по 20.00 дол.: І. і Г. Онуфрійчуки, Василь Ґретчин; по дол. 10.00: Тарас Курдидик, Сильвестер Паучок, Зенон і Ольга Лугові, О. і Л. Дзвоники, Степан Ямнюк, С. і Л. Шулякевичі, Микола Стрижак, Р. Мамчин, О. і Л. Паньків, Дм. Головчак; по дол. 7.00: Юрій Клос; по дол. 5,00: В. Скакун, Ю. Гнатюк, Н. Ґаврачинська, Ю. Мокрій, М. Хар, П. Батіг, М.Ю. Міхневичі, Л. Білах, Г.М. Данько, Т. Снігурович, Р. Галькевич, Е.І. Сікорський, С.В. Пеленська-Береза, С. Романів; по дол 2,00: М. Галькевич, Н. Бжеська і О. Кердяк, а теж Д.Г.

Разом зібрано 425.00 долярів, які й переслано на адресу Т-ва Броди-Лев в Нью-Йорку через Адміністрацію Вістей Комбатанта.

ТОРОНТО

Замість квітів на свіжу могилу св. п. Ярослава Курдидика вплатили на охорону вояцьких могил через Братство «Броди-Лев» члени родини і приятелі слідуючі суми:

Євген і Ольга Курдидики 100.00, Роман Курдидик 50.00, Іван і Дарія Менцінські 50.00 (US) **по дол. 40.00:** Владислав і Анна Лобач та Степан Шумелда; **по дол. 25.00:** Ірина Малицька, Роман і Філя Стахів, Василь і Оксана Верига, Михайло і Ярослава Шафранюки, Богдан і Ольга Кальби, Мирослав і Марія Бігуси, Андрій і Ірина Коморовські, д-р Мирослав Малецький; **по дол. 20.00:** Олександер і Осипа Стельмахи, Зенон і Галина Кохановські, Роман і Галя Колісники; **по дол. 10.00:** Іван і Ольга Падики, Бронислава Мельник, Наталія Яблонська, П. Шпильчак, Михайло і Таня Рудзік, Антін Семанишин, Павло Гижка.

Разом 635.00 дол.

Управа Братства «БРОДИ-ЛЕВ» дякує всім жертводавцям а Родині Покійного пересилає щире співчуття.

ГРЯДЕ ПІДВИЖКА ПЕРЕДПЛАТИ! ЧИТАЙТЕ НА СТОР. 104

Спомини

Омелян Кульчицький

СПОМИНИ УЧАСНИКА БОЙОВОЇ ГРУПИ ВІЛЬДНЕРА НА СЛОВАЧЧИНІ

У своїх посяганнях на підбій Европи Гітлер шантажем і без бою окупував Чехію і Моравію, а Словаччина стала суверенною державою у сфері впливів Німеччини. Президентом Словаччини став заслужений політичний діяч о. Йосип Тісо. Та мала мальовнича підгірська країна втішалась добробутом, але деякі її політичні кола орієнтувалися на екзильний чехо-словацький уряд у Лондоні.

В ході війни, коли Червона армія гналася за німцями майже так швидко, як німці за нею в 1941-2 роках, СРСР мав свої пляни. Він перекидав вишколених диверсантів, чехів і словаків, із своєї території на Словаччину, а згодом великі групи партизанів.

В 1944 році, коли німецько-совєтський фронт зближався до кордонів Словаччини, політичні кола Словаччини, в порозумінні з просовєтськими партизанами, задумали використати ситуацію на фронті, котра з кожним днем перехилялася в некористь Німеччини, і проголосити загальне повстання. Напередодні повстання сила партизанів зросла до 8.000, в тому було велике число совєтських партизантів. Хребтом і мозком були совєтські старшини й політурки, в руках яких була модерна зброя, а в устах — просовєтська пропаґанда. До них приєдналася більшість словацьких військових частин. Вони це зробили переважно без великого ентузіязму, але під тиском лівонаставлених старшин.

В місяці вересні 1944 року проголошено загальне повстання з центром у Банській Бистриці. В той час на Словаччині стаціонували невеликі частини вермахту, яких заставлено до поборювання повстанців. Їхні сили були замалі, тому вони отримали підкріплення, в тому й Українську дивізію.

Українська дивізія була в стадії переформування і вишколу, без належного оззброєння й спорядження, але сама присутність великої військової частини мала своє значення. Українська дивізія виставила одну боєву групу в силі скріпленого куреня, до якої ввійшов ІІІ-ій курінь 29-го полку (9,10, 11 піхотні сотні і 12-та важка піхотна сотня), батерія легкої артилерії, котрої під час боїв ми не бачили, дві винищувані протитанкові чоти, дві чоти саперів, відділ зв'язку й відділ боєвого постачання. Дивізія як і курінь були підпорядковані командувачеві німецьких збройних сил на Словаччині, СС-ген. Германові Геффлє. Командиром групи назначено словацького німця, кол. підполковника чехо-словацької армії Вільгельма Вільднера.

Боєва група Вільднера, яка брала участь у загальній німецькій офензиві на центр повстання в околиці Банської Бистриці, виїхала на призначене місце трьома ешелонами. Перший ешелон вивантажувався вдень у місцевості Землянське Костеляни, і попав під обстріл бомб і бортової зброї з літаків, які нанесли багато втрат у людях і матеріялі. Я прибув у другім ешелоні, який вивантажувався вже вночі. Минаючи збомбардовану першу групу, ми дивились на порозривані черева й лоби коней, порозкидані вози й засохлу кров на дорозі, то сподівалися затяжних боїв проти того самого ворога, що нищить наш народ на рідних землях. Та картина, яку ми побачили, збудила в нас чуйність і обережність та подала духа до боротьби, щоб відплатитися на жертви совєтського режиму.

Через кілька днів ми прибули до містечка Нова Баня. Мешканці того міста, побачивши вояків у німецьких уніформах, ігнорували нас, аж поки не почули слов'янської мови. Після кількох днів ставлення до нас змінилося на приязні відносини, а навіть зацікавлення, особливо серед дівчат. Вони розпитували вояків, хто ми, звідки прийшли, куди йдемо і т.д. Виявилося, що їх запідозрювали в розвідчій роботі для партизанів, і штаб куреня остеріг нас не зраджувати військових таємниць. Одначе така осторога не припинила приязних відносин між населенням і нами.

Третього дня побуту в Новій Бані закликав мене полк. Вільднер і дав завдання з 20 вояками поїхати роверами на розвідувальну стежу до села Жарновіц, де мало бути скупчення повстанців. У бій ми не мали встрявати, а тільки зібрати інформації.

Ведучи свій «змоторизований» відділ, я старався нав'язувати розмову з зустрічними по дорозі селянами, але вони нерадо мені відповідали, аж зустрів одну жінку. Я ледве поставив їй одне запитання, як вона на моє кожне слово відповідала десятьма. Сказала, що в селі партизанів нема, але вони поза селом. Селянин, який вертався з млина з Жарновіц, підтвердив слова жінки. Ми залягли на краю села й обсервували його, але нічого підозрілого не запримітили. Врешті я залишив два скоростріли для нашої евентуальної охорони, а з рештою поїхав у село. Побули ми в селі майже годину, але не побачили ні одного партизана, а може партизани не хотіли, щоб ми їх запримітили.

Повернувшись до Нової Бані, я здав звіт Вільднерові із нарисованою схемою, опісля ми повіддавали ровери їхнім власникам і знову «розмотирозувалися» на піхотинців.

Наступного ранку цілий курінь вирушив на Жарновіце й заатакував партизанів із трьох сторін. Партизани не були приготовані до бою, навіть не виставили висунених оборонців, що завжди робилося в бойових ситуаціях, дещо відстрілювалися, але скоро втікали до лісу, залишаючи своїх побитих і поранених.

Від того часу ми майже кожного дня були в бойових діях. Коли легка сотня йшла в бойову дію, вона звичайно отримувала підкріплен-

ня важкої піхотної зброї, і тоді один, два чи навіть вся чота ґранатометів, залежно від ситуації і завдання йшли з тою сотнею. Вісім-сантиментові ґранатомети, які ми мали, були дуже ефективною зброєю в гористій і лісистій околиці. Противник, попавши під розриви ґранатометних мін, звичайно деморалізувався і відступав.

До завдання куреня належало ставати на п'яти партизанам, щоб вони не перегрупувалися до нового опору. Партизани відступали, і ініціятива була в наших руках.

З ходом часу населення ставиться до нас щораз прихильніше. Ми дуже коректно поводимося, в чому не мала заслуга нашого командира, який цього допильновував може тому, що сам виріс на Словаччині, а може й тому, що недолюблював німців. Зчасом ми вже знали словацькі слова й звороти, то ще більше словаки дружньо до нас відносилися. Вони не довіряли партизанам, і нам доносили про їхні місця постою, силу, а навіть партизантські погрози, що одного дня вони нас виріжуть до ноги.

В селі Кольпахи, на північний захід від Банської Щавніци, ми затрималися на довший відпочинок. Тут ми могли погоїти наші ноги, на яких повторилися від безперестанних маршів міхурі, мов сливки. Санітари, яких ми прозивали «лапайдухами», розтинали міхурі й вливали йодину на молоду шкірку, що пекло, неначе вогонь. Ту операцію ми називали «кінською курацією».

З того села наш курінь висилав по дві-три розвідувальні стежі в сторону скупчення партизанів. Одного дня по полудні заряджено гостре поготівля й увечорі цілий курінь вирушив у напрямі села Бабіни. Пізно увечорі ми зайняли вихідні становища. Нагло вечірню тишу розрівав гуркіт, здавалося танків. Ми насторожилися. Нараз з великої хмари пороху, що звелася з пільної дороги, виповзли чотири залізні потвори — метачі вогню. Вони зайняли становища на правому крилі нашого куреня. Заноситься на великий бій. Психоза бою висіла над вояками. Хто дрімав, хто снував мрії про рідню, рідний край, хто заснув твердим сном, і час від часу будив інших голосним хропотом.

Вдосвіта згриміли метачі вогню. Це був домовлений знак до наступу. Вони запекли своїми вогневими язиками по лівому крилі ворога. Здаля здавалося, що всі ворожі окопи в огні. В тому часі наш курінь рушив до наступу на головні сили ворога. Партизани мали добре розбудовану оборонну лінію — глибокі окопи з добре замаскованими кулеметними й стрілецькими гніздами. (Ми пізніше довідалися, що їх копали наші біженці, яких партизани перехопили й заставили до праці при окопах). Перед окопами простягалося легко похилене вдолину відкрите поле.

Ми підсувалися за вогненними метачами, аж відізвались ворожі кулемети з обох боків. Ми розсипались в розстрільну. Короткими стрибками серед граду куль наступаємо. Відізвались наші важкі кулемети. Кулемети затихають. Тріскають крісові постріли, автоматичні

пістолі серійно лопочуть... Вибухають ручні ґранати... З насадженими баґнетами наші вояки вскакують в окопи... Метушня... Більше й більше наших влітають в укріплення противника...

Під таким нагальним наступом противник заламлюється — відступає, — спочатку поодинцем, а згодом цілими групами. Їх доганяють кулеметні кулі. Вони вже сховалися за копицями сіна, а звідтам відступають до лісу.

Ми зайняли окопи противника, тепер треба їх забезпечити від протинаступу, розбудовуючи кулементні гнізда й направляючи укріплення.

Я отримав наказ змінити становище моєї ґранатометної чоти з села Бабіни на праве крило куреня. Ми перевозили гранатомети й амуніцію на двоколісних візках, запряжених в одного коня. Коли ми почали вкопуватися на нових становищах, з лісу донеслись чотири глухі вистріли. За хвилину вибухли чотири артилерійські стрільна неподалік першого роя. Це була для нас велика несподіванка, бо артилерія не обстрілювала нас під час наступу.

Відламок одного стрільна полетів на коня і, мов бритвою, відтяв йому хвіст. Кінь ошалів, почав ґалопувати по полі, нарешті добився до дороги й з перевернением догори колесами візком погнався до лісу до партизанів. А ворожа артилерія безперервно й систематично, відліва направо, обстрілює наші становища.

Знову чую в лісі глухий вистріл артилерії, яка стріляє цілою батерією. Я не мав часу вкопатися і залягаю у борозні. Свист... Вибух... і теплий подмух повітря обвіяв моє обличчя. Коли я підніс очі, на віддалі однієї долоні від моєї голови стричав з землі добрий кусень заліза. Малощо не зустрів я подібної долі до мого коня, тільки осколок відрізав йому хвіст, а мені був би відрізав голову... Цей кусень заліза я носив в кишені «на щастя», аж доки він не подер мені кишені.

По полудні ми почули гук літаків — думали, що наші. Помилились. Це були чотири двоплатівці, які покружляли над нами й обкидали нас багатьма малими бомбами, що не розривались на дрібні куски, зате вибухали з великою силою. Ми їх не обстрілювали, бо не мали зеніток і не хотіли зрадити своїх становищ. Коли вони повернулись знову, ми почали до них стріляти з кулеметів і навіть з крісів. Жодного з літаків не збили, але, мабуть, пошкодили, бо опісля вони налітали одинцем.

На другий день вранці почався протинаступ противника на відтинку 9-ої сотні. Та горбовата місцевість була пригожа до наступу — густі кущі, повалені дерева й береги потоку давали добре прикриття. Ми їх завважили, як тільки партизани вийшли з лісу, бо не вміли використати терену. Наступали вони у трьох лавах, мабуть, в силі одного курення. Ми тихо чекали, аж підійдуть в наше поле обстрілу.

Вогонь! рознеслася команда.

На наступаючих посипався град куль, кулемети взяли їх в перехресний вогонь, ґранатометні стрільна безперервно розривались між їхніми лавами... Повстанці зупинилися й почали пляново відступати одинцем, але через декілька хвилин вони вже втікали безладно цілими групами.

В той час на нашому правому крилі, яких 200 метрів навпроти моєї чоти ґранатометів, виповзли з лісу добре замасковані два танки. Ми отеретіли, бо не сподівалися, що повстанці мають і артилерію, і літаки, і танки. В нас не було протитанкових п'ястуків. Завданням танків було підтримати наступ піхоти, але вони виїхали запізно, бо піхота вже відступала. Замість поїхати прямо на нас, вони зупинилися й почали нас обстрілювати. Не нанесли шкоди, бо їхні стрільна розривались перед нами. Мабуть, вони старалися знищити мій обсерваційний пункт на вежі, бо стріляли весь час в моєму напрямі, одначе вежі не поцілили.

Десь з'явився німецький офіцер з батерією артилерії. Вона відразу почала встрілюватися і бити по танках, які повернулись й поїхали в напрямі села, через котре відступали партизани, але жодного з них не поцілила.

Бій закінчився нашою перемогою. У повстанців були переважні сили, важка зброя, літаки й танки, але вони не скоординували свого руху з силою вогню, і не використали догідних бойових умовин. Виявився в них і брак бойового вишколу й досвіду. Повстанці понесли багато більші втрати, ніж ми.

Діставши поповнення наших втрат в людях і матеріялі, ми майже щодня мали сутички з партизанами аж до Банської Щавніци. Тут ми сподівалися більшого опору, тому наступали обережно, щоб оточити сили противника. Але партизани, зав'язавши бій, відразу відступали. Що сталося з їхньою артилерією, літаками, й танками, не знаю, бо ми їх більше не зустрічали.

Більший спротив ми натрапили в околиці Добра Нiва, де ми мали майже щодня забитих і поранених. Тут поляг хор. Ґрохольський. Після кількох днів боїв ми зайняли місто Зволень. Партизани залишили за собою малі групи, які сповільнювали нашу погоню за ними. Вони були всюди. Наскочивши на наші частини несподівано, вони зникали безслідно. Ми тут застосували партизанську тактику боротьби, курінь розчленувався на малі відділи, які атакували малі групи партизанів. Після кількох днів боїв ми опинилися в Банській Бистриці.

Кількість повстанців була ще велика, їхня боєздатність не найгірша. Якщо мали б більше вишколених снайперів, наші втрати були б багато більші, бо вояки сміливо наступали, не звертаючи великої уваги на обсстріл противника.

Партизани в постійному відступі, ініцятива в наших руках, що мало великий вплив на мораль противника. Це виявилося в дезертирстві багатьох вояків словацької армії, які приєднались до повстанців.

Вони здавалися, а ми їх роззброювали й відпускали на волю додому. Тому щораз більше з'являлося дезертирів з партизанщини, які йшли, без зброї, відкритими дорогами додому, часом більшими групами. Ми їх не зупиняли й не перепитували.

На відпочинок ми зупинилися в одному селі біля містечка Брусно. Першого дня нашого постою директор школи запросив мене на вечерю. Очевидно, на столі з'явилась пляшка слівовиці, й ми розговорилися. Я з'ясував, чому ми опинилися в німецьких уніформах, і він це розумів, бо словаки теж мали свого «старшого брата», якого, одначе не можна порівнювати під жодним оглядом, особливо жорстокости, з нашим «старшим братом». На другий день він знову запросив мене на обід. Я відчинив двері до його кімнати... і оторопів. За столом сиділо двох словацьких старшин. Засідка? Виявилося, що це були його товариші-учителі, яких він переховував. Він радився мене, що їм робити.

Замість притримуватися військових приписів, що вимагали зголошування таких випадків до штабу своєї частини, я їм порадив не голоситися до жодного німецького пункту, переодягнутися в цивільний одяг і повернутися до дому. Від старшин я довідався, що мораль в партизанів дуже низька. Совєтські старшини й політурки не мали сили втримати дисципліни й послуху. Почався розклад і дезертирство. Ми дружньо попрощалися.

В дальшій погоні за партизанами ми дійшли до Низьких Татр. Спочатку була околиця легкогориста, де не де видно господарські забудування. Густі хащі й розлогі дерева сповільнювали наш похід. До того завжди існувала небезпека засідки.

Ночували просто неба. Це для вояка не новина, але в горах ночі багато холодніші, ніж на низах, то ж ми більше дзвонили зубами, ніж спали. Вранці знову форсований наступ.

Партизани опинилися ще в гіршій ситуації, ніж ми. Вони не мали часу й можливости взяти з собою великих запасів харчів, вночі вони так само, як ми, тряслись від холоду, вони так само втомлені, як ми, до того морально зламані. Відступаючи, вони нам погрожували, що гори стануть для нас гробом, а сталося навпаки — вони через короткий час перестали існувати як боєздатна сила.

Після прочищення околиці ми вертаємося до Дивізії, горді за свої успіхи в боях, горді за добру славу українського вояка. Ми так думали про себе, так думав командир групи Вільднер, який не щадив слів похвали, але теж не оминав догани за найменший недолік чи недогляд. Він був добрим командиром, добрим тактиком і відважним вояком.

Ми зупинилися на відпочинок у м. Св. Мартін. Через кілька днів нам стало нудитися, бо ми були привикли до руху й акції, а тут нема що робити, ще й погода погана. Одного вечора я раніше пішов спати, більше з безділля, ніж з сонности. Десь о год 10-ій будить мене зв'язківець з куреня Ґула й передає наказ зголоситися у Вільднера.

Командир зустрінув мене мовчки, водячи пальцем по розгорнутій на столі мапі. Нарешті він підніс голову, випростався і запитав:

— Ви готовий до нічної акції?

— Так є, пане полковнику, — відповів я машинально.

Він пальцем вказав на одне село Туре.

— В цьому селі, — він пояснював, — переховується біля 200 партизанів, самої більшовицької сметанки, які не думають здаватися і будуть битися до останнього пострілу. Серед них перебуває двох ґенералів. Дорога до села веде через ліс, в якому приблизно п'ять кілометрів углиб стаціонує одна вермахтівська сотня. Вона слідкує за рухами партизанів, і від неї дістанете більше інформацій. Вермахтівська сотня має вас підтримати в акції. Ваша чота й чота саперів чекають на вас, готові до вимаршу.

Я вийшов з квасною міною, бо дістав не дуже приємне завдання.

Падав легкий дощ, як ми вирушили розмоклою дорогою. Болото чіплялось черевиків. Часом хтось несподівано ступив у калюжу і брудна вода прискала на вояків. Ніч темна. Коли увійшли в ліс, стало зовсім темно. Після довшого часу я побачив злівого боку лісові доріжки яснішу точку — це шатро-палатка.

— Пссст, — шепочу.

Ми зупиняємося. Наказую кулеметові зайняти становище, а сам з двома підстаршими підсуваємося до шатра.

— Руки вгору! — верещимо, і чотири вермахтівці вискакують з палатки.

То була «охоронна патруля» вермахтівської сотні. Добре, що вони спали, а то могли б бути взяти нас за паризанів і вступити з нами в сутичку, бо про нашу акцію вони нічого не знали.

Наказую їм повести нас до свого командира сотні. Його не можна добудитися, бо він п'яний спить. Його заступник повторив нам те саме, що сказав був Вільднер, пояснив, як дістатися до села, сказав кличку своїх висунених становищ, і ми йдемо далі в незнане.

Тільки перейшли ми міст, як хтось з-за дерева заверещав:

— Стій! Хто йде!?

Я сказав кличку й вермахтівський підстаршина підійшов та вказав нам дальшу дорогу.

Ми вийшли на поляну. Тут уже видніше. Вже було далеко по півночі, коли почали сходити в долину по стрімких берегах серед високої мокрої трави, чіпляючись кущів чи хапаючи траву в руки, щоб не впасти. Кому вирвалася трава, той на спині з'їжджав вдолину. Це перша долина, а за нею знову треба дряпатися вгору й переходити ще дві долини.

Почало сіріти. Перші проміння з-за горизонту прояснили небо, яке почало випогоджуватися. Ми підсунулися до села в повній бойовій готовості. Мале село, оточене з усіх боків густим лісом. Господарські

будинки розміщені по обох боках одної дороги, що проходить серединою. В селі повна тиша. Всі сплять.

Перед нами нікого нема, то я певний, що на західньому узгір'ї нема противника. Наказую двом кулементам зайняти становища — один в одному, а другий у протилежному кінці села. Посилаю одну чоту оточити село з півдня, а другу — з півночі. Дорога під нашою контролею. В селі тиша. Чому? Перстень оточення замкнуто. Де поділися партизани, які ще тут були вчора?

Висилаю в село розвідувальну стежу. В селі почався рух, хоч здаля не можна розпізнати, що діється. Затискаємо кільце оточення. Повертається стежа й звітує, що частина партизанів залишила село вчора, а частина ще в селі.

«Що далі робити? — роздумую, — заатакувати село? Не хочу, щоб не турбувати селян. Який вибір!

Один — заатакували село!

Ми наскочили на село з усіх боків. Тут і там почувся постріл. Деякі партизани, більшість з них старшини, здалися без бою, а решта зникла, поховавшись по хатах чи переодягнувшись в цивільне. Від полоненого старшини довідуюся, що переодягнений в селянську свиту десь тут сховався полковник-політурк.

Ще одне рішення: обшукувати село за ними, чи ні!

Не знаю, що робити, все таки даю наказ на обшук.

Бажаного результату обшук не дав, але вояки привели політурка, який сховався в сіні. Деякі старшини підсували мені золоті речі, щоб їх звільнити. Очевидно я з того нічого не скористав.

Від полковника-політурка я хотів довідатися, де поділися генерали, але він мені цього не зрадив. Усіх коло 30 полонених ми привели по полудні до Св. Мартіна. Що з ними сталося, не знаю, зате знаю, що сталось з політурком.

Його передав штаб до військової польової жандармерії, яка поїхала з ним до того самого села, звідки ми щойно прийшли. Увечорі жандармерія привезла двох генералів — Ґоліяна і Веста — і ще кількох старшин.

За ту «одіссею» мене відзначено Залізним хрестом 2-ої кляси.

Післяслово

Ці спомини я написав досить побіжно, бо мій «комп'ютер»-голова не затримала в своїй пам'яті дат і назов. Без мапи перед собою і з віддалі такого далекого часу не можливо передати повної картини подій, переживань і успіхів усіх підрозділів бойової групи Вільднера. Тому варт, щоб учасники тієї групи написали те, що ще залишилось у їхній пам'яті. Для багатьох з нас зближається 12-та година, і шкода, щоб той труд і людські жертви пішли з нами в забуття.

НОВІ КНИЖКИ

«**В боротьбі за українську державу**»: есе, спогади, свідчення, літописання, документи Другої світової війни. Зредаґував Михайло Г. Марунчак. Вінніпеґ, 1990, ст.1294.

Цей великого об'єму збірник видала Головна Управа Світової Ліґи Українських Політичних В'язнів у присвяту українським політичним в'язням, головно німецьких концентраційних таборів і тюрем.

«Цим виданням Головна Управа... виконує постанову II Конґресу українських політичних в'язнів, який відбувся в м. Торонті 22-24 листопада 1985 року... Збірник охоплює есе, документальні сповіді, свідчення очевидців трагедій, статистику нацистських злочинів над українським народом та його землею, пом'яник жертв, рідкісну документацію та літописання організацій українських політичних в'язнів у діяспорі (Введення, ст.5).

«Випускаємо у світ цей збірник у свідомості,... що даємо українській спільноті корисну лектуру, нашим ученим, а зокрема історикам, допоможемо цими матеріялами в їхній важкій праці, а нашим друзям, що погинули в підвалах, льохах від ворожих куль, чи на шибеницях у концентраційних таборах, чи на публічних майданах, як теж тим, які згинули у найжорстокіших муках, тортуровані нелюдськими катами, будуємо тривкий пам'ятник» (ст.6).

Головною причиною вибуху німецько-совєтської війни було для німців здобуття життєвого простору («лєбенсравм») на сході Европи коштом автохтонів. Цей «лєбенсравм» мав стати не німецькою колонією. а частиною їх Третього райху. Все, що стояло на перешкоді реалізації цієї цілі, мало бути знищене: на фронтах — залізними когортами вермахту, в запіллі — брутальним терором німецької поліції та адміністрації.

Проголошення у Львові української державности актом 30 червня 1941 року дало причину до арештів українського активу в Галичині, які потім поширилися на всі землі підкореної України. Тюрми почали наповнятися політичними в'язнями, наперед на вул. Лонцького у Львові, опісля Рівного, Києва, Харкова, Миколаєва та інших міст.

«З усіх німецьких прогріхів і злочинів найяскравішою, найжорстокішою і, так мовити, найхрактеристичнішою познакою всього режиму були концентраційні табори. Розміри і глибінь німецьких концентраків, чи ще коротше — кацетів — перевищило все, що досьогодні відоме світові з усіх проявів масового терору у всесвітній історії» (Леонід Мостовий, ст.121).

«Коли хтось убиває німця, то це злочин. Тільки німці мають право вбивати, бо це діється для добра й майбутнього світу». Таке заявив раз Гіммлер, і цими словами давав не тільки санкцію убивствам,

а й підносив їх до висоти освяченої ідеї, підносив терор до висоти місії (ст.122).

«Внутрішня система в концентраційних таборах була і та сама й одночасно досить різна... Людина, яка переходила браму табору, тратила всі свої соціяльні права... ставала нічим... тратила своє ім'я, прізвище, одержувала число... В'язень, який не гинув зараз за брамою, вбитий будь-яким есесманом чи іншим в'язнем із таборової адміністрації, а перебував тяжку пробу перших днів — зрікався свого духовного «Я» і включався у світ звироднілого середовища, в якому його життя залежало тільки від щасливого або нещасливого випадку» (ст.124).

В'язнів ділили на бльоки, а до праці — на «арбайтскоманди». Дисципліна на бльоці була страшна. Притаманною прикметою було вічне биття, яке часто кінчалося смертю.

«Ніколи не можна було знати, за що битимуть, а за що ні. Били за все: за добре і за зле, і як хто не старався б оминути побоїв — то з ними стрічався. Биття і знущання належали до головного заняття бльокових, «штубових» і інших зверхників. Подібно було на роботі з «капо» і «форайбартерами», де починали бити, коли виснажена людина слабла» (ст.124-125).

Гинули люди в таборі від виснаження, голоду, інфекційних недуг, побоїв, від морального заламання, яке доводило до самогубства, розстрілів, хвороби, іньєкцій і т.д.

«Без ніякого переборщення сміливо можна твердити, що крізь усі німецькі кацети перейшло біля одного мільйона українців, вирятувався з них порівняльно невеликий відсоток. Твердимо, що після жидів і може поляків найбільше вигинуло українців, а з них дві категорії: 1) полонених; 2) вивезених на роботи та примусово евакуованих при відвороті з України.

Серед українських кацетників не було кримінальних... і майже ніде не стрічалося «достойників» з низової адміністрації в ролі «капів», бльокових, «форарбайтерів» і т.п. Тому на їхній совісті нема знущання над іншими в'язнями і кацетного братовбивства» (Л. Мостовий, ст.129-130).

«Українці, як на глум, мимо своєї чисельности, фігурували в кацетах під чужими національними літерами: «П» (поляки, з Галичини), «Р» (росіяни), «У» (мадяри, з Карпатської України), «Ч» (з Чехо-Словаччини). Десь вже аж при кінці існування таборів, в деяких таборах, як от: Авшвіц, Саксенгавзен, українські в'язні добилися, щоб їм чіпляно їх національну літеру «У». З огляду на таке трактування українських в'язнів, важко устійнити число українців в німецьких концтаборах» (М. Марунчак, ст.134).

«Стосунки з поляками в багатьох таборах були такі погані, що багато українських в'язнів не призналося до своєї національности. Спеціяльна атмосфера таборового режиму, створеного німцями, дала

у висліді «нічим не управдану дику ненависть польських шовіністів супроти всіх українців, бажання не тільки завдати їм найбільше всіляких ударів, але просто фізично їх знищити» (Б. Вітошинський, ст.153).

В Освєнцімі поляки, хоч не були найчисленніші, зате нижча адміністрація (бльокові, старші кімнати, капи, писарі, «форарбайтери»-наставники) були в їх руках. Кожний свіжий транспорт в'язнів-українців вже від першого дня проходив «ініціяцію» кацетного життя страшними, нераз смертельними побоями з рук таборової польської «влади». В перших днях після приїзду в освєнцімський табір поляки побоями закатували обох братів Степана Бандери — Олександра і Василя. Подібна доля грозила Миколі Климишинові, який чудом уникнув польського кацетного самосуду. Про це він детально звітує у свому спогаді п.н. «Другим транспортом до Авшвіцу 8 серпня 1942» (ст.307-316).

«Смерть ходила крок у крок за кожним в'язнем КЦ-ту Авшвіц, незалежно в якій команді і на якому місці він працював чи знаходився. Крім цілевого й плянового викінчування в'язнів, уже саме харчування було засудом на смерть. Кожен в'язень отримував денно: вечором чверть кілограма глевкового, спорядженого з ерзаців (намісток) хліба, дрібку марґарини або пластинку конячої ковбаси; вполудень півлітри рідкої зупи з брукви, дуже рідкро картопляної, а рано й увечорі півлітри рідини з якогось зілля — це все. На такім приділі, якщо його не обікрали «штубові» й інші, мав в'язень працювати 12 або більше годин денно в найтяжчих умовах. То як довго в'язень міг жити?! Тиждень, три тижні, три місяці? Звичайно тільки він і жив, якщо його не замордували раніше... Жодної харчової допомоги з-зовні... ми ніколи не мали, це було заборонено» (Роман Малащук, ст.197).

«З віддалі десяток років виглядає неймовірним, що один в'язень мордував другого такого самого в'язня, не зважаючи на те, що всі були в однаковому положенні — на кінці якого була смерть для всіх... Як ми цю дійсність пережили (ті, що пережили) і чому не вимордували нас усіх — на що я не маю відповіді, окрім єдиної: Боже провідіння було над нами... щоб ми як живі свідки розказали українському народові і всьому світові про це неймовірне пекло на Землі, що його вчинили наїзники» (Роман Малащук, ст.200).

Оповідання і спомини уцілілих не однакової літературної вартости, але щирі й безпосередні — деякі дуже цікаві — роблять велике враження своїм описом дантейських сцен. Для прикладу наведу спогад Дарії Гнатківської-Лебедь, дружини Миколи Лебедя, тодішнього провідника ОУН (р). Не можучи піймати Лебедя, ґастапо ув'язнило його дружину разом з 16-місячною донею Зоєю, її матір, тету, вуйка і кузенку. Вуйко загинув у каменоломах кацету Ґросс-Розен, а решту родини запроторено до жіночого табору в Равенсбрюку. В бункрі

цього кацету сиділи німецькі аристократи, замішані в «пучі» проти Гітлера.

«Між ними був амбасадор до Варшави ґраф фон Мольтке, що сподобав собі Зою. Деколи, як вона була на проході без мене, носив її на плечах. Він був дуже високий і Зоя мала з того велику втіху» (Д-Г. Л., ст.756).

«Велика дружність українських політичних в'язнів між собою, національна єдність, взаємна допомога і солідарність — це було те, що залишилося найкращого в потрясаючій драмі українських політв'язнів в німецьких концтаборах» (М. Марунчак, ст.136).

У книгу, крім кацетських переживань, входять ненумеровані розділи: Каторжна праця — робітники «ост-арбайтерс»; Примусова репатріяція; Пам'ятник — вінок безсмертя (фотопортрети і біографічні скечі); Українські політв'язні в організованих рядах; English texts; Додатки: документи, бібліографія, список і знімки фундаторів книги.

Пальму першенства людської злочинности й звиродніння треба признати німецькому націонал-соціялізмові перед російським більшовизмом. Акуратніший титул збірника звучав би, нпр., «Українці в німецьких млинах смерти» (або в німецьких кацетах), замість «В боротьбі за українську державу».

Книгу, з деякими скороченнями, варто б перекласти на англійську мову. Це дало б добру відсіч медіям і тим жидівським колам, що постійно чіпляють українцям ярлик німецького коляборантства і антисемітизму.

Петро Мельник

ВІДЗНАЧЕННЯ 46-ої РІЧНИЦІ БОЇВ ПІД БРОДАМИ

Заходом Філядельфійської і Лігайтонської Станиць Братства кол. вояків 1-ої УД УНА, відбулись у Лігайтоні в неділю, 22 липня ц.р., святкові відзначення Брідської битви. Вже в суботу на двох українських радіопередачах були передані відповідні коментарі авторства відомого військового історика проф. Лева Шанковського і б. військового репортера, автора споминів і учасника брідської баталії Олега Лисяка.

Святкування почались Службою Божою і Панахидою за поляглих. Їх відправив к. дивізійний священик і учасник брідських боїв о. Богдан Левицький.

Після відправ відбувся святковий обід, на якому було коло 80 осіб, між ними Христина Паліїв-Турчинюк, донька пропалого під Бродами сотника Дмитра Палієва, Іванка Мазурик, вдова по відомому дивізійному діячеві Степанові, Анна Забродська, вдова по Василеві, б. голові Крайової управи Братства США, старенька пані Білозор, вдова по відомому військовому лікареві УГА та членові Військової Управи «Галичина».

За головним столом були: мґр. Богдан Артимишин — голова Філядельфійської станиці, інж Іван Скіра — член Головної управи Братства, Антін Тимкевич — секретар Крайової управи, Кирило Григорович — голова Братства «Броди-Лев», мґр. Богдан Ясінський з Вашінґтону, який саме повернувся з ділової поїздки в справах бібліотекарства з України (див. окреме інтерв'ю ст. 60), о. Богдан Левицький, Володимир Зуляк — господар обіду, Орест Грабик, який відкрив святкову програму.

У мистецькій частині виступили з гуртовими і індивідуальними деклямаціями діти літнього табору «Золотий хрест» під проводом пані Зінкевич та пані Білозор-Цегельська.

Роман Колісник прочитав доповідь, в якій, згадуючи про бої Дивізії, присвятив головну частину генералові Павлові Шандрукові та організуванні Української Національної Армії 45 років тому, в 1945 році. Тоді, «п'ять по дванадцятій», як про той час висловився Улас Самчук, ген. Шандрук не завагався взяти на себе велику відповідальність очолити Український Національний Комітет і почати організацію Української Національної Армії, щоб рятувати українських вояків, які були в різних частинах німецької армії. Він заприсяг вояків Дивізії на вірність українському народові і проголосив правно й формально єдину мету — боротьбу за українську державність. Перші кроки для формування УНА були зроблені. Вони залишили символіку, продовжили тяглість української військової традиції й доказали, що український народ, навіть у найважчих обставинах, прямував і прямуватиме до своєї головної мети незалежности України.

Ярослав Качай
пресовий референт

ВІДНОВЛЕНО В БУЕНОС АЙРЕС ТРАДИЦІЮ ЗЕЛЕНИХ СВЯТ

Заходом Братства кол. вояків 1-ої УД УНА відновлено в Буенос Айрес традицію Зелених Свят — вшанувати могили поляглим за волю України. Тому що парох околиці, де знаходиться український цвинтар, а в ньому Пам'ятник Борцям Поляглим за Волю України, був зайнятий в день Зелених Свят, то відправу переложено на наступний тиждень, на 10-го червня.

Помимо холодного зимового дня, з'їхалося на цвинтар коло 200 осіб. Прибув теж організовано зі своїм прапором Український ПЛАСТ, представники т-ва «Відродження» з прапором і, очевидно, повівав прапор Братства. Панахиду біля пам'ятника Борцям за волю України відправив парох о. д-р Л. Глинка, сказавши при цьому гарну патріотичну проповідь, відповідну до хвилини. Опісля промовляв голова УЦР Богдан Коваль. Давши признання Братстві дивізійників за відновлення традиції у Зелені Свята вшанувати могили героїв, прочитав кілька рядків з листів з України, де теж пишуть про відновлення різних традицій, та про те, що в Україні відроджується масово національний дух, а з ним охота до боротьби за її самостійність. Після цього голова Братства Степан Тауридзький пригадав в коротких словах зеленосвяточну традицію в Україні на наш культ пошани до могил героїв. Читайте промову нижче. На закінчення відспівано український національний гимн.

Опісля отець парох відмовляв молитви та кропив могили померлих, на українському цвинтарі.

Присутній

Степан Тауридзкий

ТРАДИЦІЯ ЗЕЛЕНИХ СВЯТ В УКРАЇНІ

(Промова голови Братства кол. Вояків 1-ої УД УНА, біля пам'ятника героям в Аргентині)

Зелені Свята святкували в Україні не менше урочисто, як Різдво чи Великдень. Тривали вони в нас два дні. Перший день — неділя було Зіслання Святого Духа, а в другий день свят — понеділок було Свято Пресвятої Тройці. Люди з радістю зустрічали Зелені Свята, бо вони були вістунами літа, й зі своєрідною традицією приготовлялися до них. Господині мастили глиною підлогу хати, а часто й цілі хати, а господарі замаювали залуззям липи хати назовні. Села гейби купалися в тій зелені, чисто вимощені підлоги обсипали пахучим зіллям та квітами. У церквах відбувалися урочисті відправи, а по полудні в багатьох околицях України йшли на цвинтар, де люди замовляли Парастаси на могилах своїх рідних. По містах Зелені Свята стали символом пошани до стрілецьких могил та до всіх тих героїв, що життя своє віддали за волю України.

Особливо урочисто святкував Зелені Свята наш княжий город Львів. Тисячі людей машерували вулицями Львова, в перший день Зелених Свят, на Личаківський цвинтар, де знаходилося велике число поляглих Українських Січових Стрільців. Існувало у Львові Товариство Охорони Воєнних Могил, яке дбало про порядок та прикрасу тих могил. Належали туди старші громадяни, але більшість учасників того товариства творили молоді дівчата і хлопці, наша патріотична молодь, яка рівненько обтесувала могили, засівала їх травою, обсаджувала квітами, а стежечки між могилами висипала біленьким шутром. Дівчата плели з дубового листя вінки, прикрашуючи їх китицями червоної калини. Кожна могила мала такий вінок. Спільну Панахиду над могилами поляглих відправляли високі церквоні достойники, вигоошуючи палкі патріотичні проповіді. Були там патріотичні промови і світських людей, які часто переривав свист поліційного гудка й навала польської поліції, що з криком «розійтись», не щадила ударів ґумових палок на голови присутніх. Але поява поліції не відстрашила людей на другий день Зелених Свят, таким же орґанізованим походом, як і вчора, йти на Янівський цвинтар, щоб і там вшанувати могили поляглих Січових Стрільців, та спочилого між ними генерала Тарнавського. Відбувалася там теж урочиста відправа над могилою героїні-мучениці Ольги Басараб, поминки якої перетворювалися в політичну маніфестацію. Не забували духовники і вся громада про бійців ОУН — Біласа і Данилишина — в палких промовах над їх могилами закликаючи до боротьби з окупантом за невинно пролиту кров героїв.

Зеленосвяточні походи на могили героїв були в той час національним обов'язком кожного, що почував себе справжнім українським патріотом.

Занявши Галичину, більшовики зрівняли зі землею Стрілецькі могили на обох львівських цвинтарях і силою обставин заникла була на мить зеленосвяточна тралиція. Але нещодавно прийшла радісна вістка, що у Львові відновлено давнє товариство Охорони Могил Героїв, а свою працю почало від висипання символічних могил на обох цвинтарях Львова. На Зелені Свята заплянованo, як колись, орґанізовані походи, панахиди та патріотичні промови. Народ знову повертається до давньої традиції.

Знаємо, що і поза межами України, там, де ще громада не забула традиції Зелених Свят, будуть поминки, згадки та наше традиційне «Со святими упокой...» Братство Дивізії УНА в Арґентині долучується до всіх, що не забули пом'янути могили героїв у Зелені Свята і, відновивши цю традицію, закликає молоде покоління, щоб її продовжувало в миайбутньому.

Перемиська громада відновила власними силами Пикулицький цвинтар, здвигнула новий хрест. НА 10.6.1990 відбувся, як колись похід через місто на цвинтар, щоби посвятити пам'ятник та відбути по 50 роках знову Панахиду за наших братів там похоронених. В суботу 9.6.1990 відбулася Панахида на могилі о. Вербицького у Млинах коло Радимна при участі соток гостей та хорів з Ліґніци (ліцей) та Журавлів. А в неділю вечером о год. 6 в Перемишлі на Ринку концерт тихже хорів для широкої публіки.

В.Ґ.

З ЖИТТЯ СТАНИЦІ В СТ. КЕТЕРИНС

Станиця наша, хоч і невелика чисельно, але, дякуючи наполегливій праці голови Омеляна Гаврилишина, досить активна. Більшість членів Станиці беруть участь не лише в працях Станиці, але і в інших громадських і політичних організаціях, як Кредитова Спілка, Суспільна Служба, ОУВФ, УНО, а також в церквах обох наших обрядів. Багато з побратимів займають провідні становища.

Розуміється, що праця Станиці не може обійтися без нарад, допомоги, а то й проводу осіб, які мають більший досвід, більше вправи в різних святкуваннях. Велика частина діяльности Станиці — це релігійні святкування з нагоди славних, хоч часом і трагічних, подій в нашій історії. І тут не могли б ми обійтися без співпраці, поради і активної участи великого приятеля нашої Станиці і щирого українського патріота о. д-ра Миколи Комара, декана Ніяґарського деканату. Отець д-р Микола Комар не лише ніколи не відмовив нам у церковних відправах, давав поради, як найкраще дану подію відзначити, але й завжди виголошував щиросердечні проповіді, пригадуючи вклад Дивізії у визвольний змаг нашого народу. Тому, на просьбу управи і членів Станиці, Головна Управа Братства кол. Вояків 1-ої УД УНА нагородила о. д-ра Миколу Комара Золотим Хрестом Заслуги. Цей Хрест був переданий до нашої Станиці і дня 22-го квітня 1990, в часі спільного Свяченого парафіян церкви свв. Кирила і Методія, де він є парохом, голова Станиці Омелян Гаврилишин вручив йому цей хрест, сказавши декілька теплих слів.

Крім відсвятковування загально національних річниць, наша Станиця влаштовує кожнорічно пікнік. Як і попередніх років, цьогорічний пікнік відбувся на площі і в приміщеннях школи ім. кн. Ольги, що їх отець парох відступив нам безкорисно. Станиця наша є знана на терені Ст. Кетеринс і околиці з добре організованих пікніків, і тому скількість гостей є завжди задовільна. Однак, в цьому році ця скількість майже подвоїлася. А причинилось до того це, що увесь дохід, після відтягнення видатків, був призначений на поміч дітям Чорнобиля, а також показ фільму, чи радше «відео» з побуту нашого члена управи станиці Василя Михаськова в рідних сторонах в Україні. Вітали його і його дружину не лише старші люди, які його ще пам'ятали, але й шкільні діти з учительським збором. Вони співали стрілецькі пісні, рецитували патріотичні вірші і закінчили привітання «Ще не вмерла Україна». Яке велике відродження! Мали ми щастя, що в дні пікніку, 29-го липня, була гаряча погода без хмар і дощу. Під звуки українських мелодій, присутні могли поїсти смачні страви й вгасити спрагу гарячими чи холодними напитками. Все було приготоване зразково завдяки великому вкладові праці голови Станиці Омеляна Гаврилишина з синами Стефаном і Давидом, прапороносця Станиці Петра Піжицького з дружиною Наталкою, п-і Клавдії Копини і ще деяких членів. Їм і Василеві Михаськову належиться щира подяка і признання. Увесь чистий дохід в сумі $352.35 переслано до СКВУ з призначенням для дітей Чорнобиля. І це є гідне наслідування.

Д. Казанівський

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ СТАНИЦІ В ТОРОНТО

Загальні збори Станиці відбулися 29.4.1990 у шкільній залі Церкви св. о. Николая в присутності 57 членів і 2 гостей. Надрукований фінансовий звіт одержав кожний при вході, а вичерпний звіт про діяльність Станиці відчитав секретар побр. Віктор Швець. Дуже відрадним явищем є те, що Станиця нараховує ще 190 членів, які виконують совісно свої членські повинності, на що вказує сума зібраних вкладок $3.424. Честь Вам і слава, Побратими! Прикрою вісткою є те, що в реєстрі написано вже коло 30 вдів по наших побратимах.

Зв'язок з членством Управа вдержує при помочі «Обіжника» який висилається найменше 4 рази в році в числі понад 260 примірників. Висилається його до всіх станиць Братства в Канаді (11), до побратимів у США, Англії, Австралії та кільканадцять нашим приятелям недивізійникам.

Як кожного, так і цього року проведено коляду, з якої зібрано понад $5.000 і передано Крайовій Управі на допомогу інвалідам. З власних фондів Станиця утримує 2 студентів у школі в Бразилії. В минулому році виплачено допомог у сумі $9.712: через Українську Суспільну Службу, СКВУ, Еміґраційну Службу й іншими дорогами. Співпрацює наше Братство з церковними, громадськими і ветеранськими організаціями. Не забуває і своїх хворих побратимів, а через Референтуру суспільної опіки втримує з ними контакт і в потребі помагає. Працю проведено значну, і було б побажаним, щоб про неї почуло не тільки тих 57 присутніх. Чи не варто посвятити кілька годин в році, щоб прийти на Збори й послухати, як Управа працює, стрінути своїх побратимів, випити з ними чашку кави? (На інші напої тепер дуже мало аматорів).

Нову Управу вибрано в складі: Демянюк Петро — голова, Лев Бабій — бувший голова, члени: Падик Іван, Когутяк Корнель, Швець Віктор, Мельник Михайло, Дутка Ярослав, Качмарчук Тарас, Опалевич Богдан, Кудла Петро, Когут Маркіян, Дербіш Антін, Бекесевич Лев, Чупринка Василь, Радевич Василь, Кушніренко Іларій, Лихач Юстин, Крупка Іван, Бурда Іван, Гуляк Володимир, Миськів Володимир, Куницький Ярослав, Логаза Євген, Кульчицький Омелян, Ґут Тарас, Бочан Євген, Володимир Шараневич — капелян.

Цьогорічні Загальні Збори були замітні тим, що на них вшановано многолітню віддану працю деяких наших побратимів для Братства, нагороджуючи їх Золотим хрестом за особливі заслуги або Медалею Pro f¡de et Patria.

Відзначені: Петро Кудла, Ярослав Слободян, Михайло Піцюра, Михайло Рудзік, Володимир Гуляк, Василь Чупринка, Антін Дербіш, Іларій Кушніренко, Ярослав Дутка, Тарас Качмарчук, Маркіян Когут, Богдан Опалевич, Мирон Пазій, Юстин Лихач, Іван Крупка, Іван Бурда, Євген Логаза.

Делеґатський З'їзд. Наступний Делеґатський крайовий з'їзд відбудеться 27 жовтня в Інституті св. Володимира. З тої нагоди Станиця влаштовує бенкет для вшанування хору «Ьурлака» в залі Церкви Успення Пресвятої Богородиці при Cawthra Rd. у Міссіссаґа. Дуже просимо це мати на увазі і взяти участь у запланованих імпрезах, особливо у бенкеті, щоб виявити співакам признання за їхню працю для плекання нашої хорової культури й прослави нашого національного імени та імени Братства — щоб справдились слова нашого пророка: «наша дума, наша пісня не вмре, не загине».

Серпень 21, 1990 р.

Щиросердечний привіт журналові «Вісті Комбатанта»!

Журнал читаю з приємністю, за винятком останніх сторінок, де поміщується некрологи. Боже, скільки ми вже втратили побратимів?!

Те про що мріяли ми, тепер хочуть здійснювати на Україні. Чимало патріотів є за негайне творення своїх, українських, збройних сил. Ми вірили завжди в те, що ми не помилялися, творячи свої бойові формації під час Другої світової війни. Та як переконуємося, добрі ідеї й мрії не вмирають. Їх підхоплюють наступні покоління!

Залишаюся завжди з Вами,
Ваш

Микола Французженко

Хвальна редакціє!

Я мав нагоду ознайомитись з українським військовим журналом «Вісті комбатанта» — багатьма числами з ряду минулих років, майже в хронологічному порядку. Це цікавий і змістовний журнал, який висвітлює історію змагань нашого народу за національне визволення, за побудову української незалежної держави. Особлива увага приділена 1-ій українській дивізії УНА. На сторінках журналу читаємо про історію її виникнення, про бої, які вела, про героїзм вояцтва й післявоєнні роки в країнах поселення. Свято бережете пам'ять про загиблих. з сумом і жалем довідуємося про тих, які відійшли. Багато передбачень на майбутнє, поміщуваних у журналі щодо можливих подій у світі, знайшли своє підтвердження.

Події у Східній Европі і зокрема у Совєтському Союзі дають тепер більше можливости для виїзду до країн вільного світу, дають нагоду знайомитись і з «Вістями комбатанта», а прочитане і запам'ятане переказувати людям з рідного краю. Там молодь горнеться до правдивого слова своєї історії. Молоді люди вже знають про славних Січових стрільців, бережуть і відновляють їх могили, хочуть все знати і про славних дивізійників.

Може недалекий той час, коли Ваш журнал знайде масового читача в Україні.

Читач з України

ПОДЯКА

Побратим АНДРІЙ ГАВІРКО з Дарбі, Англія, сердечно дякує всім тим друзям і знайомим, що помогли йому виготовити дивізійну емблему. Оцю емблему він в імені Головної Управи Братства колишніх вояків 1-ої УД УНА передав Управі міста Фельдбаху (Австрія).

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ ДО ПОБРАТИМА МИХАЙЛА БЕРЕЗОВСЬКОГО, ЗАСТУПНИКА ГОЛОВИ СТАНИЦІ БРАТСТВА КОЛ. ВОЯКІВ 1-ої УД УНА В ДЕТРОЙТІ

Дорогий Міську!

Недавно Тебе й Мирослава Тришневського стрічав я на зеленосвяточних поминках на гробах поляглих дивізійників в Австрії. Ви обидва приїхали з Америки, щоб помолитись за упавших воїнів нашої Дивізії. Ви їх не забули. Ви не числились з тим, що це пов'язане з великими коштами, Ви виконали свій обов'язок. З нами було яких 120 бувших дивізійників, всі вони не жалкують ні труду, ні грошей, бо свідомі свого обов'язку.

Знаю, що для Тебе важлива наша комбатантська організація та журнал «Вісті комбатанта», і ти цю справу порушив на Загальних зборах детройтської Станиці, сказавши, що майже половина членів не передплачує «Вістей комбатанта». До того, прочитавши звернення адміністрації журналу в числі 3-му до тих, що заборговані, я собі не уявляв, щоб між нами є ще такі, які не читають «Вістей комбатанта».

Цікавить мене, хто є ті, що не цікавляться нашим комбатантським життям, і чому вони байдужі? Здається мені, що декотрих з них я знаю. Це ті, що їдуть на свої вакації на Ямайку чи інший острів, це ті, що весь час говорять про свої нові автомобілі, «від стіни до стіни» килими, це ті, що хваляться своїми барами в їхніх хатах. Їх стати на все, тільки на передплату «Вістей комбатанта» їм бракує грошей. Чи не встид їм перед тими дивізійниками, які не тільки активні в комбатантській праці, але займають керівні позиції в інших громадських організаціях. А наші редактори без жодної винагороди (за вийнятком мінімальної компенсати «на бензину») докладають усіх зусиль, щоб нам дати журнал високої кляси — і він таким є.

У цей такий критичний час для української визвольної справи, ми, бувші дивізійники, повинні бути згуртовані — та ж про нас на нашій батьківщині починають говорити правду: хто ми і за що боролися. Не забуваймо теж, що ми були вояками 1-ої Української Дивізії Української Національної Армії — а вже сама назва «перша» зобов'язує нас до активної праці.

Дорогий Міську, хочу почути Твою думку про цих, яких не цікавить наша комбатантська діяльність та про причини їхньої пасивности.

Твій друг

Ярослав Качай

Військові новини

Від чого пішла назва «танк»? Вперше в бої впроваджено танк у 1-ій світовій війні. Коли танки перевозили, як таємну зброю в проїздці, на вагонах, для маскування, були написи «танки на воду».

Громадянські війни дуже жорстокі, а громадянська війна в Ліберії одна з найжорстокіших в історії. У цій республіці на західньому побережжі Африки, з населенням понад одного мільйона, з офіційною англійською державною мовою, воюють дві групи повстанців під проводом Чарсьса Тейлора й Прінса Джосона — одна проти одної і проти уряду президента Самуела Дов. У жорстоких боях найбільше вбивають цивільного населення, яке поділяється на різні племена.

В серпні ц.р. три тисячі вояків з Ґана, Ніґерії, Ґвінеї, Сьєрра-Леоне і Ґамбії прибули до столиці Ліберії Монровії, як «мирна армія» для закінчення громадянської війни. З тієї причини повстанці Тейлора вимордували 200 цивілістів — ґвінейців і ніґерійців, бо вояки тих держав завдали повстанцям дошкульних втрат.

Як після Другої світової війни альянти пізнавали вояків зброї СС по кровних значках під пахвою, так повстанці Тейлора пізнають ґанців і ніґерійців по пленінних шрамах на обличчі, які вони роблять у своїх традиційних церемоніях. Їхній окремий акцент мови теж приносить їм смерть.

«Сьогоднішня криза на Близькому Сході — це вина СРСР», пише Алєксандер Шумілін у *Комсомольській правді*. Іракська армія — це найаґресивніша сила в тому районі, а СРСР перший постачав Іракові зброю й амуніцію, порушуючи мілітарний баланс.

«Чи хтось може заперечити, що натура жорстокого диктатора Саддама Гусейна не була відома тим, що вирішували його озброїти совєтською воєнною технікою? Ми далі продовжували йому постачання, не завважаючи, що іракська армія перетворилася у потвору», — пише Шумілін.

Групу військових дорадників в Іраку очолював ген. А. Макасов, який вважає, що тільки військова сила і мілітарні перемоги ґарантують безпеку держави.

Нові збройні перегони — нищення і справджування збройного арсеналу — це новий виклик для Америки, згідно з договором про редукцію стратеґічної зброї START (Strategic Arms Reduction Treaty). Переговори про цей договір проходять у Женеві, і на його підставі США і СРСР не могтимуть мати більше, ніж 6.000 «почисленої» ядерної зброї, в тому 4.900 головок у ракетах. Тому проходять провірювання окремих ракет. Наприклад, радянська комісія оглянула дві наймодерніші американські ракети на підводному човні «Трайдент», які розібрано на їхніх очах. Так само вона оглянула наземну ракету МХ в силосі у Виомінґ та бомбовоз В-1 у Гренд Форкс.

Американська комісія провірила в Мурманську модерну ракету СС-Н-23 у підводному човні «Дельта IV», ґіґантну ракету СС-18 в Казахстані та два бомбовози типу «Ведмедя» на базі під Києвом.

Процедуру контролі хочуть встановити й узгіднити обидві держави ще перед підписанням договору. В США це виконує аґенція Пентаґону, кошти

якої можуть виносити до одного мільярда долярів річно, не враховуючи коштів штучних супутників-розвідувальників.

Такі комісії вже провірили майже повне знищення міжконтинентальної зброї середнього засягу, на підставі уже підписаного договору. Однак, перед підписанням цього договору, СРСР продав деяку кількість цієї зброї Східній Німеччині, Чехо-Словаччині і Болгарії, і їх не хотів включити до свого рахунку на знищення. Про ці ракети американці не знали, і довідалися щойно від нових демократичних урядів у цих державах.

Отруйні гази теж мають бути знищені і на це в США потрібно вісім хемічних заводів, будова яких виноситиме кілька мільярдів долярів.

ПРЕСОВИЙ ФОНД «ВІСТЕЙ КОМБАТАНТА»

В часі від 2 липня до 3 жовтня 1990 р. ми одержали такі вплати на потреби журналу:

Станиця Братства к. Вояків 1 УД УНА — Гартфорд із збірки в пам'ять св. п. Павла Бзовицького замість квітів на могилу зложили: **дол. 25.00:** д-р Осип і Володимира Теслюки; **по дол. 20.00:** Микола Рогач і Любомир Рокицький; **по дол. 10.00:** о. прот. Дмитро Мамчур, Михайло і Леся Шевчуки, Василь Гаврилюк, Володимир Саляк, Петро Бзовицький, Антін Наконечний, Осип Гладун, і Володимир Кифор, **по дол. 5.00:** Григорій Южин, Михайло Курман, Олександер Богданів, Василь Куцман, Володимир Василенко, Степан Фаль, Тиміш Мельник, Василь Наконечний, Іван Береза і Михайло Держицький **разом**	195.00
п-ні Стефа Лихач — Торонто в пам'ять померлого мужа Юстина	30.00
Євген Логаза — Торонто в пам'ять побратима св.п. Юстина Лихача	25.00
п-ні Марія Максимець — Торонто в 10-ту річницю смерти незабутнього Брата інж. сот. Богдана Підгайного, замість квітів на могилу	25.00
Василь Остапчук — Гамільтон замість квітів на могилу св.п. Лева Ткачука померлого 8.6.1990 в Ріджвей, Онт.	18.00
Іван Герчук — Торонто	200.00
Іван Козачок — Монтреаль	100.00
Станиця Братства к. Вояків 1 УД УНА Філядельфія із зустрічі з приводу 65-ліття активного члена філядельфійської Станиці побратима Олекси Коновала, слідуючі гості зложили датки на фонд Вістей Комбатанта: **по дол. 20.00:** Ярослав Качай, і Володимир Сімків, **по дол. 10.00:** Роман Клос, Михайло Федів, Михайло Кузьма, і Олександер Коновал, **по дол. 5.00:** Іван Дяк, Богдан Наконечний, Михайло Мисак і Олекса Дерев'янко **разом**	100.00

Микола Висоцький, довголітний представник Вістей Комбатанта на Австралію зібрав датки **від: Родини Покійного Василя** Шепетюка дол. 50.00, Малецький М. 16.00, **по дол. 8.00:** О. Михалецький, В. Поповський, Н. Магура, В. Станко, **по дол. 6.00:** Р. Гіжовський, Т. Жовнірук, А. Данилюк, **по дол. 3.00:** Т.О. Андрушко, Я. Андрушко, В. Перчук — 4.00; Ю. Овчаренко — 2.00; В. Будз і 1.00: М. Береза **разом 132.00**

Маріян Цьолко — Гасбурк **40.00**

Об'єднання Українців, Відділ Нотінґгам — Англія **38.81**

Дмитро Пасічняк — Гамільтон **28.00**

по дол. 10.00: П. Ленківський — Австралія, Кирило Григорович-Честер, Володимир Сорочак — Чікаґо, Антін Семнишин — Торонто **разом 40.00**

Василь Давидяк (Макольондра) — Ванкувер **6.00**

по дол. 5.00: Іван Ільків — Вейтінґ, Михайло Ґембарський — Вінніпеґ **разом 10.00**

Іван Ткач — Гамільтон **3.00**

РАЗОМ: 990.81

Пересилаємо наше щире співчуття Родинам та Приятелям свв. п. сот. Підгайного, Павла Бзовицького, Юстина Лихача, Василя Шепетюка та Лева Ткачука. Дякуємо Станицям та збірщикам за пам'ять про потребу допомогти журналові. Просимо і в майбутньому незабувати.

Адміністрація В.К.

Хто має писати нашу історію?

ЗВЕРНЕННЯ ДО КОЛИШНІХ ДИВІЗІЙНИКІВ-ТАБОРОВИКІВ АМЕРИКАНСЬКОГО ПОЛОНУ

При Головній Управі Братства кол. вояків 1-ої УД УНА створилася ініціятивна група, яка поставила собі за мету зібрати й видати матеріяли про воящькі часи в українській дивізії і американському полоні. Група відбула нараду й вибрала М. Шарка на виконуючого обов'язки голови, Є. Шипайла на секретаря, І. Скіру на фінансового, Р. Колісника на завідуючого редактора й проф. Г. Коропецького на рецензента матеріялів. На голову запропоновано проф. О. Горбача.

Просимо кол. учасників американських полонів присилати свої спомини, подаючи, як і чому вступив до дивізії, важливіші й цікавіші епізоди з життя вояка й полоненого, а з полону копії документів, одноднівку, яка була вийшла один раз, знимки власноручних виробів й т.і.

Рівночасно проголошуємо збірку фондів на видання цього збірника.

За зауваження і поради будемо раді.

Чеки просимо виписувати на «AMPOLON» і посилати їх та матеріяли на адресу:

Veteran's News
AMPOLON
P.O. Box 279, Stn. «D»
Toronto, ON M6P 3J9
Canada

Ті, що відійшли...

ЯРОСЛАВ РАФАЇЛ КУРДИДИК
***6.3.1907 – †1.8.1990**

Бл. пам. Ярослав Курдидик.

Ярослав Рафаїл родився 6-го березня 1907 року в Стеблецьких Курдидик. Як його батько перенісся на парохію до села Покропивна біля Тернополя, Ярослава дали в гімназію до того міста, де він почав свою освіту, яку, після вчасної смерти батька, продовжував у Львові. Однак навчання в гімназії мусів перервати й пішов до Мистецько-промислової школи а, після неї, перейшов кооперативні курси та почав своє власне маленьке підприємство. Змолоду цікавився літературою і деб'ютував уперше в 1928 році своїми поезіями в «Літературних вістях». У 1931-34 роках працював в редакції тижневика «Час», а опісля перейшов на роботу до видавничого концерну Тиктора «Українська преса». У Другій світовій війні попав у польську армію, а згодом став він німецьким вояком, в лавах якої пройшов вся Україну в цілій німецькій кампанії від її початку у 1941 році до кінця війни, при чому, як міг, помагав нашим людям в їх нераз дуже важких обставинах. Після війни стрічав неодних, яких прямо рятував з нещасть і загибелі, і його, прото, благословили за його повну посвяту, корисну роботу. Після капітуляції з Німеччини виїхав у 1951 році до Сполучених Штатів Америки, де працював спершу на почті, а опісля постійно як один із працівників консуляту Південної Африканської Унії в Ню-Йорку. На пенсії перебував в США, а від 5 років жив у Торонті. Помер 1-го серпня після тяжкої недуги.

У 1930-их роках був членом літературної групи «12» (Дванадцять) у Львові, був членом «Союзу Українських Письменників і Журналістів», «Ассоціяції Діячів Української Культури» (АДУК), Наукового Товариства ім. Шевченка (НТШ) та брав активну участь в українських комба-

тантських організаціях. Був постійним кореспондентом щоденника «Свобода» та дописував до багатьох газет і журналів в тому до «Вістей комбатанта». Мав п'ятьох братів: Анатоля, Миколу, Любомира, Нестора і Євгена, з яких тепер при житті залишились лиш Анатоль і Євген та сестру Ліду з донькою та внуками в Україні. Залишив багато свояків та численних приятелів у Сполучених Штатах Америки, Канаді і в Україні.

З відходом Я. Курдидика редакція нашого журналу втратила цінного співпрацівника і приятеля.

Поховано пок. Я. Курдидика на цвинатрі св. Володимира в Оаквілл, Онт.

В.Й.П.

ПАВЛО БЗОВИЦЬКИЙ

***17.5.1923 – †24.6.1990**

Ділимося сумною вісткою з членством Братства кол. вояків 1-ої УД УНА та з громадкістю, що в неділю 24 червня 1990 р. у шпиталі в Гартфорді, Конн., після тяжкої недуги відійшов у вічність член Станиці Братства Павло Савицький.

Покійний народився в Зборові. В 1944 році вступив до Української дивізії. Після закінчення війни опинився в таборі полонених у Ріміні, а згодом в Англії. В 1951 році виїхав до Арґентіни, а в 1956 — до ЗСА, де поселився у Ньювінґтоні, біля Гартфорду. Був членом теж Відділу УККА, ООЧСУ, Осередку СУМА й брав активну участь в житті нашої громади.

Покійний Павло залишив в глибокому смутку дружину Віру, синів Павла й Данила, доньку Христину, брата Петра й семеро внуків.

Похоронні обряди в похоронному заведені, в церкві св. Михаїла і на

Українському цвинтарі в Ґлястонбурі відправив о. шамб. Стефан Чомко в сослуженні оо. Івана Бжезіцького і Василя Штелена.

Прощали покійного о. Чомко від парафії, Петро Шагай — від ООЧСУ і Володимир Саляк — від Станиці Братства.

Члени Станиці з прапором, з представниками УПА і СУМА віддали останній салют Покійному Побратимові піснею «Видиш, брате мій».

Нехай легкою буде покійному Павлові привітна американська земля і нехай добра пам'ять про нього буде вічною.

ВАСИЛЬ МАКСИМЕЦЬ

***12.1.1903 – †17.6.1990**

Мґр. Василь Максимець народився 12 січня 1903 р. в Бишеві повіт Сокаль, в родині заможних селян. Після закінчення місцевої школи, батьки записали його до гімназії в Сокалі, а до восьмої кляси ходив у Перемишлі. По матурі, після відбуття примусової військової служби в польській армії, студіював у

Львівському університеті право і осягнув ступінь магістра. Як адвокатський аплікант працював у Радехові, Устріках Долішних і Борині, а вже як адвокат по іспиті, у Володимирі Волинським і Колках. Тут застав його початок Другої світової війни, перша більшовицька окупація, а опісля німецька. В тому часі переніся до Кам'янки Струмилової, де жили батьки його дружини, Володимир і Марія Підгайні.

1943 р. залишив дружину з сином при батьках, а сам зголосився до Української дивізії «Галичина», яка

тоді організувалася. В лавах Дивізії пройшов бої під Бродами, воював із червоними партизанами в Юґославії, відтак у Австрії. При кінці війни попав до американського полону в Німеччині. Після звільнення з полону, відшукав родину, яка була вже в Німеччині в Реґенсбурзі, в таборі біженців. Разом з родиною перебув в таборі до 1948 р., і того року, на виклик свояків, виеміґрував з дружиною і синами до Канади в Саскачеван.

1951 р. переїхав з родиною до Торонта, де проживав до кінця свого життя.

В Торонті працював різно на різних місцях. Довго вів свою харчеву крамницю, довгий час був книговодом при церкві св. Покрови. Як громадянин був активним у громаді, був пластуном, був членом Братства кол. вояків 1-ої УД УНА, членом Бібліотечного товариства, членом Клюбу сеніорів ім. Григорія Сковороди, парафіянином церкви св. Покрови.

БОГДАН МИРОСЛАВ ТАРНОВЕЦЬКИЙ
***18.8.1911 – †23.7.1990**

В понеділок, 23-го липня 1990 року на 79-му році життя, несподівано, на удар серця, відійшов у вічність Богдан Тарнавецький.

Богдан народився в Городниці над Дністром, пов. Збараш.

До Дивізії вступив 1943 р. і першим транспортом виїхав на вишкіл до Брна на Чехії. Рекрутський вишкіл пройшов у Гайделяґрі в одинадцятій сотні, а підстаршинську школу закінчив у Радольфцелі, Німеччина.

Як підстаршина брав участь у всіх бойових діях Дивізії.

По закінченні війни попадає у полон, де своїм музичним знанням та чудовим голосом причинюється до створення хору «БУРЛАКА» в Ріміні, Італія. Разом з хором переїздить до Англії, де хор несе українську пісню дивізійникам порозкиданим по цілій Англії, Шкотії і Італії. Після звільнення з полону переїздить до Америки і на постійно осідає у Детройті. Тут вступає в члени Братства Дивізійників, та часто виступає у мистецьких програмах, які уряджувала Станиця.

Покійний БОГДАН був довголітнім хористом Капелі Бандуристів та членом хору при церкві св. Михаїла.

Чин похорону відбувся 26-27 липня 1990 року з церкви св. Михаїла в Детройті. Під час похоронних відправ промовляв о. Вайн Ручкий від Капелі Бандуристів Е. Цюра, від церковного хору пані О. Соловій. Дивізійники, члени станиці в уніформах з прапором останнім салютом попрощали на вічний спочинок друга-ВОЯКА, батька, дідуся, брата, стрийка, вуйка, патріота УКРАЇНИ!

Залишив у глибокому смутку доньки: Уляну з чоловіком Миколою Пархоменком, Тамару з чоловіком Ярославом Трушем; синів: Тараса і Ореста, брата, братанки, сестру, сестрінку, сестрінків; внучки: Наталію, Діяну; вуянку: Марію; кузинки: Ірину і Ольгу.

Управа Станиці Братства
кол. вояків 1-ої УД УНА
в Детройті

ДМИРТО ҐАЙДА

*3.10,1925 – †22.4.1990

Дмитро Ґайда, доброволець 1-ої УД, народився в Конюхах (Бережанщина) 3.10.1925. Помер 22.4.1990 у Вассербурґу (Баварія).

ЮСТИН ЛИХАЧ

За волею Божою 8.8.1990 Торонтська Станиця Братства Дивізійників відпровадила на вічний спочинок свого побратима Юстина Лихача. Це найстарший син чотиридітної, національно свідомої і релігійної родини, що свою любов до церкви і народу передала своїм дітям.

По скінченні початкової освіти у свойому селі, Юстин закінчив Торговельну школу в Ярославі і поступив на працю в кооперації. У розгарі війни молодий Юстин, ідучи за покликом своїх національних почувань, вступає у ряди Української Дивізії, щоб зброєю послужити свойому народові. З Дивізією переходить усі її спокійні і прикрі моменти, криваві бої під Бродами, під Фельдбахом в Австрії і полон у Ріміні в Італії. З Ріміні опиняється в Австрії, звідкіля у 1948 році переїжджає до Канади. В Торонті одружується і з Стефою виховує двоє гарних діточок Віри і Богдана. Пильною працею забезпечує їм не лиш фізичне існування, але і передає їм і спадщину своїх батьків, а це любов до своєї церкви і народу. Вони у Рідній Школі, вони у Пласті, а родичі у Пластприяті. Сьогодні донька Віра є учителькою середньої школи, а син Богдан лікарем. Не занедбав покійний Юстин і своїх воєнних побратимів. Був він примірним членом Станиці нашого Братства, а від декількох років, як член Управи був її відпоручником у місцевому Відділі КУК. Тяжка недуга зломила його життя і перервала його громадську діяльність. В його особі наше Братство втратило доброго і відданого члена, громада втратила ревного патріота, а церква примірного християнина. Дружина втратила вірного друга і мужа, а діти доброго і дбайливого батька. Опечале-

ній родині Братство висловлює найщиріш співчуття, а побратимові Юстинові нехай Канадська земля буде легкою.

Іван Падик

ВАСИЛЬ БАРАНЮК
†26.6.1990

Ділимося сумною вісткою з побратимами у світі, що в Аделяїді, Пд. Австралія, у вівторок, 26 червня 1990 р. помер на 66-ому році життя довголітній член нашої Станиці, зразковий член Української громади та передплатник військового журналу «Вістєй Комбатанта», Василь БАРАНЮК.

Покійний був родом з села Берем'яни, Бучацького району, був членом 1-ої УД УНА, перебував в полоні в Ріміні, Італія. Відтак поселився в Англії — жив в містах Манчестері, Лій та Лестері. В 1966 році, разом з родиною, виїздить на стале поселення до Австралії.

Кілька літ тому перейшов важку операцію на серце. Цим разом в час ще одної операції, не видержало Його серце. Він залишив, в глибокому смутку дружину Анну, дочку Лідію з мужем та двох внуків. В Україні залишив він дві сестри з родинами та родину покійного вже брата. В Англії залишив кузина Василя з родиною та багато знайомих і приятелів. Станиця в Аделяїді втратила невтомного працівника — члена Управи та щирого жертводавця на національні цілі.

Нехай Австралійська Земля
буде Йому легкою!
ВІЧНА ЙОМУ ПАМ'ЯТЬ!

**Управа Станиці 1-ої УД УНА
в Аделяїді, Пд. Австралія**

МИКОЛА СКАРИШ
***27.4.1923-†31.5.1990**

Помер нагло в Австрії вертаючися з поїздки до Фельдбаху, де віддав в останнє поклін Поляглим Побратимам 1-ої Української Дивізії УНА. Покійний, член Братства, народився у Львові, брав участь у боях під Бродами і пройшов цілий етап Дивізії включно з полоном в Італії і Англії. Тлінні останки Покійного перевезено до Німеччини. Похорон відбувся 6-го червня 1990 року в Штуттґарті.

Вічна Йому Пам'ять!

*Крайова Управа Братства
1-ої УКраїнської Дивізії УНА
в Німеччині*

Вісті з України

Під яким прапором сміялися «Запорожці» Іллі Рєпіна? Пантелеймон Василевський, на сторінках «Літературної України», розказує про картину Рєпіна «Запорожці», наголошуючи, здавалось би, малу деталь — щось в роді сім списів, які виднінють не дуже виразно позаду козаків. До речі, це згорнуті прапори, і всі двокольорові: одна смужка блакитна, а друга жовта. Цю картину купив цар Олександер III за 35000 карбованців сріблом. Перш, ніж купити картину, цар наказав фахівцям-історикам перевірити досконало історичну та етнографічну вірність усіх речей на картині, її художню вартість.

Василевський цитує (російською мовою) «заключення» знавця давніх пам'яток культури України Ф. Корша із власноручного листа писаного самим Рєпіном до приятеля, історика кубанського козацтва Прокопа Короленка. У цій цитаті говориться м.ін. що золоті та сині краски на козацьких прапорах були постійно приміновані в південній Русі, від княжих часів аж до зруйнования Січі. Це ствердження є піддержане багатьома історичними матеріялами в краю і закордоном.

«Отже, — пише Василевський, — ми можемо зробити висновок, що Рєпін зобразив історично притаманні українцям прапори».

Цю картину завершив Рєпін 1891-го року. «А деж були тоді, — питає Василевський, — «українські буржуазні націоналісти» Симон Петлюра і Степан Бандера?»

«Лазурова» краска на державному прапорі УРСР. Михайло Гречуха, колишній голова Президії Верховної Ради УРСР (з 1939 р. до 1954), оповідав у жовтні 1961 року таку історію: «... Дзвонять мені в середині листопада 1949 року з ЦК КПУ і кажуть, що не пізніше 22 числа, тобто рівно за місяць до 70-ліття Сталіна, треба видати Указ про зміну прапора УРСР з чисто червоного на червоно-лазуровий. Я запитую: «А чия ця вказівка?» Є така вказівка від Л.У. Кагановича і М.С. Хрущова. А я перепитую: «А навіщо третина того лазурового і чому не називати синім чи блакитним?» А мені говорять, що так треба — «заткнуть рот заокеанським дядям», мовляв, цим підвищим авторитет УРСР у ООН, а лазуровий, то це ніби поступка — шматок від націоналістичного прапора, називати блакитним чи синім не можна... Ну, а, звичайно видав і підписав усе, що мені сказали» («ЛУ», ч.31).

Так нищили історичну пам'ять. Пантелеймоном Василевський, читаючи листи священика і історика Петра Лебединцева до Прокопа Короленка, найшов там разючу відомість з нашої історії.

Лебединцев описував на підставі свого родинного архіву, як цар Петро I підступно спровадив до Києво-печерської лаври з Росії своїх довірених агентів під виглядом ченців, і вони наприкінці квітня 1718 року запалили вся Лавру, постаравшись дотла спалити її «древле-хранилище», тобто — архів, де зберігалися наші літописи, акти тощо ще з доби княжої епохи.

Згоріло все геть-геть, уся наша історія — її джерела. («ЛУ», ч.31).

Ми і світ. У прес-центрі Міністерства закордонних справ відбулась пресова конференція з міністром закордонних справ України А. Зленком, головою парляментарної Комісії закордонних справ Д. Павличком та його заступни-

ком Б. Горинем на тему «Міжнародні відносини УРСР: сучасна практика і перспективи».

На конференції говорилось м.ін. про затіснення взаємин головно з найближчими сусідами, а також з тими країнами, де численно живуть українці; про піднесення деяких представництв на посольський рівень; про дипломатичні зносини з Ізраїлем та на часі нові, гідні взаємини з МЗС СРСР.

На конференції виявилось розбіжність у розумінні, чи Україна з суб'єктом міжнародного права? Заперечуючи Б. Гориню, який обстоював думку, що Україна поки що не стала суб'єктом міжнародного права, А. Зленко навів відомі факти участи України в ООН, її організаціях, різних міжнародних акціях (ЛУ, ч.32).

Бережанській гімназії минуло 200. Викладач КПІ О. Кондратюк зайшов до редакції «Радянська освіта» із гімназіяльним журналом, розпочатим ще в... 1789 році. У ньому списки гімназистів, оцінки... Журнал цей подарував йому хтось із жителів Бережан, коли він там, після Другої світової війни, працював директором середньої школи ч.1, якою стала в 1939 році бережанська гімназія.

Ця гімназія була заснована 1789 року в Збаражі, але в 1805-му її перенесено до Бережан, де графиня Любомирська пожертвувала приміщення. Будівля нинішньої школи споруджена 1914 року, розрахована колись на 600 гімназистів, нині приміщує 1350 учнів. Кондратюк думає, а чи не є школа в Бережанах найстарішим діючим середнім навчальним закладом на Україні?

Директор Ю. Дідик запрошує випускників школи і гімназії на ювілей Двохсторіччя восени ц.р. (На жаль, рік запізнились) («Радянська освіта», ч.63).

Приклад до наслідування. Правління клембівського колгоспу «Більшовик», що у Яніпільському районі на Вінниці, встановило пільги для матерів. На першу дитину колгосп виділяє матері 500 карбованців, на другу 700, а на третю та на кожну наступну 1000 карбованців.

У виді дуже низького приросту населення України такий приклад гідний до наслідування. (МУ, ч.134).

Біблія для всіх. М. Рубанець, головний редактор журналу «Люди і світ», повідомляє, що, йдучи назустріч проханням читачів, з вересня цього року, тобто з ч.9 журналу, ми розпочинаємо публікацію текстів і переказів Біблії. Переклад сучасною українською літературною мовою, збірку з найдавнішими текстами та необхідні пояснення зробив доктор філософських наук, професор Є.К. Дулуман. (Сільські Вісті, ч.180).

Тернопіль «прщається» з монументами імперії. «Робітнича газета» орган ЦК КПУ з 10.8 ц.р., помістила репортаж свого кореспондента п. Воробея з Тернополя, з якого довідуємося, що 18.7. ц.р. сесія міської Ради прийняла рішення про демонтаж (перенесення) пам'ятників Леніна, Галану, Затонському, Марксу, демонтаж всіх пам'ятників військової техніки, а також обеліска Слави.

Цією ж сесією прийнято рішення, яким визнано недопустимим вивчення російської мови в українських дошкільних закладах та початкових клясах загально-освітніх шкіл, а також передбачено припинення російської мови у перших клясах українськомовних шкіл та дошкільних закладів, починаючи з 1990 року.

Прокуратура области опротестувала обидва згадані рішення сесії як незаконні і зажадала відмінити їх. Кажуть, що партійці зверталися з проханням відмінити рішення сесії і в Київ, і в Москву, але відповіді не отримали.

За попереднім оголошенням 8 серпня опівдні на площі Свободи при співучасті кількадесятьтисячної публіки автокран — «... під свист, улюлюкання і образливі репліки натовпу з одного боку, сльози і глухі ремствування з другого» — демонтував монумент (На жаль, Воробей не згадує скільки було тих других! — А.К.).

«Сокіл» у Харкові. «МУ», ч.141 помістила цікавий діялог секретаря Харківського обкому комсомолу Андрія Дунєбабіна із співголовою молодіжної неформальної організації «Сокіл», Костем Черемським. З нього довідуємося, що в Харкові серед молодіжних об'єднань найпомітніші Конфедерація анархо-синдикалістів, Спілка української молоді та «Сокіл». У березні цього року відбувся з'їзд «Сокола» в Харкові, на якому відроджено цю патріотичну організацію, зліквідовану у 30-их роках.

Метою організації: відродження мови, національної культури. «Сокіл» почав розслідування злочинного вбивства кобзарів на Харківщині у 30-их роках, коли близько 350 кобзарів прибули до Харкова на свій з'їзд. Робляться заходи спорудити в Харкові пам'ятник розстріляним кобзарям. «Нас у «Соколі» 50 чоловік, — каже Черемський, — але для Харкова і це добре... Я під синьо-жовтим...»

Українська мова під час прийому у вузи. Начальник Управління вищої освіти Мінвузу УРСР професор Юрій Бугай інформує, що «на майбутнє плянується обов'язковий конкурсний екзамен з української мови та літератури для всіх вузів. Починаючи з нинішнього року, ми в обов'язковому порядку рекомендуємо запроваджувати конкурсний екзамен з української мови педагогічним вузам, університетам, які ведуть підготовку фахівців для середньої загальноосвітньої та вищої школи» (Із інтерв'ю, «МУ», ч.143).

Парляментським шляхом... У Рівному мером міста обрано 33-річного Василя Марчука — наймолодшого серед мерів обласних міст України. Марчук, за фахом інженер-радіофізик, є членом КПРУ і стоїть на позиції демократичної плятформи, а рівночасно є глибоко релігійною людиною. 17 червня, в річницю битви під Берестечком, відбулася урочиста церемонія присяги на Біблію і встановлення національного прапора.

На запитання кореспондента до В. Марчука — «Ви за суверенну Україну?» — він відповів — «Так. Вважаю, що повна незалежність України була б найкращим варіянтом розв'язання наших проблем. Цивілізованим, **парляментським шляхом** потрібно будувати нашу державу. Щоб не виникла навіть така ситуація, яка є у Литві. Досить крови!» («МУ», ч.140).

Товариство Русь». «Літературна Україна» ч.31 подала вістку, що в Києві засновано Українське товариство російської культури «Русь», яке діє при Українському фонді культури. Товариство має право юридичної.

Журнал «Прапор» за червень ц.р. помістив аналітичну статтю Юрія Стадниченка, члена Головної Ради ТУМ, під заголовком «Чого хочуть голова харківського товариства «Русь» та його однодумці?» Стадниченко м.ін. розкриває сфальшовані дані про національний склад населення УРСР та його

розподіл за рідними мовами, якими послуговується голова «Русі» В. Медведєв у своїх висновках: «цей законопроєкт (Закон пр мови в УРСР,— А.К.) я вважаю утиском прав більшої частини жителів, адже, якщо українська мова вводитиметься в обов'язковому порядку в діловодстві та державних установах, вищій школі, то тут я бачу елементи насильства, узаконеного на державному рівні».

Управа землі. На Україні ще й досі управляють землю відвальною оранкою, тобто консервативним плугом. Така метода спричинює надмірну ерозію на втрату вологости в ґрунтах. Канада й Америка ще з 1930-их років, коли повсюдно почалися пилові бурі, заборонили фермерам відвальну оранку. Нова метода обробітку ґрунту стала плоскорізом (культиватором), який розрушує землю 10-12 см завглибшки. В Україні тільки Полтавська область увела нову методу від 1973 року, і, крім зменшення ерозії, підвищився урожай. На жаль, нова метода натрапляє на опір, і то з підтримкою «наукових доказів». Багатьом залежить на втримуванні перестарілого оброблювання землі та гальмуванні поступу в сільському господарстві України (Україна, ч.27, 90).

Громадяни України у військовій службі на своїй території. Верховна Рада України схвалила 30 липня 1990 року резолюцію про службу громадян України в кордонах республіки. Резолюцію вислано до президента СРСР Ґорбачова. Українці не хочуть, щоб їх посилали на пацифістичні акції до Вірменії, Грузії чи інших республік, де зорганізовано місцеві міліції, які нагромадили багато зброї, амуніції та вибухових матеріялів. В резолюції теж вимагається, щоб українські громадяни відбували службу на Україні.

В СРСР ще й досі всі військово придатні мужчини, що осягнули 19 рік життя, мусять принаймні два роки відбути служби в збройних силах, чи внутрішніх військах або формаціях КҐБ.

Довкола фестивалю «Червона рута». Як відомо в Чернівцях у вересні 1989 року відбувся успішний фестиваль української пісні «Червона рута». Не зважаючи на гласність, зараз після фестивалю посипались у пресі напади на організаторів і виконавців фестивалю в стилі сталінських і брежнєвських практик, від яких «Берія дечого навчився б». Початок безпідставним атакам дала відома україножерна газета «Правда України» репортажем Ф. Федорова. Він закидає, що там прославлялося українську буржуазну Україну, закликалося до зброї у цей вирішальний час та оспівувалося гетьманів та січових стрільців. У статті повно перекручень, вигадок і брехні. Це просто донос до вищих властей, як це ще кілька років тому практикували відповідні органи «Радянська Україна» і навіть «ліберальна» газета «Молодь України» вторували «Правді». У висліді, як це вже завважується радше реґулярно, про «Червону руту» пішли відомості по всій Україні, а читачі почали просити, щоб ту чи іншу пісню з фестивалю передати по радіо. Одначе радіо і телебачення на Україні ще далі стоять на «консервативних» позиціях — проти розвитку української культури.

Відповідь на ці атаки дав Микола Рябчук у «Дзвоні», ч.6, 1990. Він закінчує: «Звичайно, щоб стати фактом «масової культури», естрадна пісня мусить якомога частіше звучати по радіо й передаватись по телебаченні, — мріяти про це покищо не можемо, знаючи досить упереджене ставлення засобів

маосові інформації до фестивалю. І все ж фестиваль відбувся, джин вилетів з пляшки і загнати його назад, гадаю, не зможуть навіть найзавзятіші ідеологічні факіри. Українська культура, якій традиційно відводилася роль сктота в кутку краєзнавчого та етнографічного музею, культура, якій дозволялося в крайньому разі витанцьовувати гопака на ювілейних концертах і забавляти обрусілого обивателя невибагливими хохлацькими хохмами, зробила ще один ривок до свого нармального повноцінного існування — до культури як цілости.

Десять тисяч дітей з України в Кубі. Українські діти з Прип'яті, Народичів, Поліського, Овруча, Києва провели літні вакації у трьох групах, які виїджали й приїжджали одна після одної, на острови Куба. Там вони пройшли лікарське обстеження щодо хворіб внаслідок надмірної радіяції з чорнобильської катастрофи та відповідне лікування. Президент Куби Фідель Кастро зустрічав перший приліт дітей і тоді вирішив прийняти 10 тисяч, бо в Кубі найбільше піклування приділяється дітям. Кубинські лікарі були в Києві для вибору дітей на лікування. Всі організаційні клопоти та оплату транспорту літаками взяв на себе Комсомол України. Сам переліт коштуватиме приблизно 12 мільйонів карбованців, з того певна частина в інвалютних карбованцях. Комсомол не має на це фондів і проголосив збірку грошей.

Крім цього підписано угоду, що до Києва прибуде тридцять кубинських стоматологів лікувати хворих та обмінюватися досвідом з колеґами. Куба подарувала Україні теж п'ять апаратів для проведення аналізи крови — за допомогою такого апарату можна одержати всю інформацію про склад крови, до того ж за одну хвилину він здатний обстежити 35 пацієнтів.

Безпосередні стосунки України з Кубою вможливили не тільки цей проєкт, але й приспішать економічне співробітництво (Україна, ч.27, 90).

Асоціяція демократичних рад та демократичних бльоків в радах України. Ця асоціяція зродилась в Дніпропетровську, в якому з цієї нагоди замайорів синьо-жовтий стяг над будинком нарад. Збори освятив священик УАПЦ, а відтак представники 39-ти міст заспівали «Ще не вмерла Україна». Серед учасників були голови Рад Москви і Ленінграду, як теж народні депутати УРСР і СРСР.

На конференції заслухано ряд доповідей про сучасне політичне й економічне життя, про ефективні заходи впливу на розвиток подій в Україні. Зокрема обговорено ситуацію в українському парляменті і дальші перспективи його роботи. Виготовлено звернення до Верховної Ради, щоб прискорити прийняття ряду важливих документів для зміцнення суверенітету республіки. У випадку ігнорування цих вимог, учасники конференції залишають за собою право звертатися до народу України із закликом розпочати акції громадянської непокори.

Прийнято теж заклик до голів Рад усіх рівнів: припинити членство в усіх політичних партіях на час керування радами. Коордитнаційну Раду очолив народний депутат СРСР Сергій Конєв (МУ, ч.147).

СС-Дивізія «Галичина». Під таким наголовком появилася публіцистична стаття, в якій Юрій Покальчук «дещо розсовує шори над цією болячою темою». Така нотатка появилася у звідомленні про появу нового тижневика «Заповіт», який своїм інтересним змістом — відродження України, її історії, сучасности — помітно відрізняється серед багатьох нових видань. «Україна: свобода і незалежність» — це кредо тижневика на першій сторінці. Один із фундаторів часопису — це голова президії Українського фонду культури Борис Олійник, а редактор — Володимир Легкий. Тижневик видається в Тернополі, покищо, 50-тисячним тиражем (МУ, ч.149).

Без цензури. Завдяки новому Законові про пресу, який здіймив цензуру, вийшов перший нецензурований номер «Літературної України» з датою 2 серпня. У зв'зку з цим Законом в кіосках України появилося багато нових видань, не зважаючи на кризу на папір.

«Мати Україна кличе до розуму і сердець!» — це гасло, під яким 14-15 липня в Запоріжжі відбувся форум солдатських матерів України в присутності 210 осіб із 12 областей. На форумі висловлено протест проти кидання хлопців з України на умиротворення міжнаціональних конфліктів, проти свавілля в багатьох армійських підрозділах, що приносить десятки смертей.

Після заслухання безлічі прикрих, а то й трагічних випадків, з'ясованих самими матерями, форум ухвалив Резолюцію, в якій говориться: «Форум закликає до активної і негайної дії в ім'я запобігання жертв і правопорушень в армії», Звернення до матерів країни, Декляраціо про запровадження посту міністра оборони України та Декляраціо про підконтрольність військової служби на Україні (МУ, ч.143).

Агри-харчовий бізнес. Україна і канадська провінція Онтаріо нав'язують бізнесові стосунки в ділянці сільськогосподарських підприємств і з тією метою Онтаріо відвідав міністер сільського господарства й промисловости Євген Чуляков. Як подає щоденник The Toronto Star з 25 липня 1990 р., Україна й Онтаріо підписали угоду про співпрацю і виміну. Під сучасну пору вже засновано спільні підприємства.

Одна фірма — Semex Canada, яка займається штучним заплідненням худоби, має збудувати продукційний центр в Переяслав-Хмельницькому районі. Semex продасть Україні ґенетичний матеріял та шість гольштинської раси биків (Україна має 12 мільйонів штук худоби, а Онтаріо 1,2 мільйона).

Валтер Давідсон, власник W.D. Potato Ltd., відвідав Україну, щоб заложити спільне підприємство для будови споруд на переховок картоплі. Сьогодні в Україні картоплю переховують ще примітивним способом, закопуючи її в ями й накриваючи соломою.

Caddy Intarnational Corp., що переробляє індики, і Vetrapharm, що продукує ветеринарно-фармацевтичні продукти, теж зацікавлені спільними підприємствами.

Як подає газета, міністер України Шуляков розмовляв російською мовою. Мабуть, він ще не став членом Товариства української мови ім. Т. Шевченка.

СТРІЛЕЦЬКИЙ ГУМОР

НА ФРОНТІ

— Івана, стріляй влучніше.

— Не можу, пане вістун, бо ворог дуже рухається.

В КОШІ

— Коли йдете в поле!

— Я Доброволець, — коли схочу, тоді й піду.

ПЕРЕД НАСТУПОМ

Останні приготування до наступу, Сотник переглядає відділи, готові вирушити за хвилину до бою.

—Черепаха — кличе сотник. — Скільки вб'єш ворогів!

— Чи я знаю! Коби одного.

— Добре! А ти, Зварич!

— Щонайменше двох.

— Славно! А ти, Зелений!

— Я! Як Зварич уб'є двох, то я можу йти додому.

ВІЙСЬКОВА ЗУПА

Під час снідання до сотні надходить старшина.

— Чого ж ви, хлопці, такі поквашені!

Один із стрільців подає йому страву. Старшина пробує і каже:

— Що ж ви хочете! Це ж зовсім добра зупа!

— Так, але кухар каже, що це кава...

ПІДХОРУНЖІ

Два підхорунжі студіюють мапу:

— До Сидерова «по повітряній лінії 36 км.

— 36! Спитаймо когось із тутешніх, може знає коротшу дорогу!

НА ВИКЛАДІ

— Стрілець Кулька, скажіть, де лежить Японія!

— Голошу слухняно, що в Китаю!..

ПРИ ПЕРЕГЛЯДІ

Лікар: Що вам хибує!

— Стрілець: Я не можу всього їсти.

Лікар: Ви й не повинні. Слід дещо й іншим лишити.

ПЕРЕДПЛАТА В.К. НА 1991 РІК

Здорожіння коштів продукції, розсилки та інших послуг, а зростали вони протягом останніх 4-ох років кілька разів, змушують нас піднести висоту передплати на рік 1992-ий **до 25.-дол.** в Канаді та до *23.-дол.* в США і інших країнах.

Ми завжди інформували Вас, Шановні передплатники, що передплатами покриваємо заледви 50-60 видавничих видатків. Приходи із пресового фонду та оголошень уможливлювали балянсувати наш бюджет.

Нашою Ахілевою п'ятою є ноторичні післяплатники, котрі з часом стають кількарічними довжниками та вкінці ми змушені здержати дальшу висилку. Вони коштують нас річно грубі сотки долярів. Останніми часми приходи з пресового фонду маліють з богатьох причин. Поява все нових та оправданих збірок та фондів відтягають увагу наших жертводавців від потреб В.К. Для вдержання журналу при житті, потребуємо нових читачів-передплатників та підкріплення нас датками на прес-фонд. Також апелюємо до заможніших членів Братства бути щедрими та перебрати бодай частинно з нас журбу за існування журналу. Заздалегіть дякуємо за зрозуміння нас.

Адміністрація В.К.